

Asvaghósa
BUDDHA ÉLETE
(Buddhacsarita)

(Vekerdi József fordítása)

Terebess Kiadó, 1999

Tartalom

- I. A Magasztos születése**
- II. A háremben töltött idő**
- III. A megrendülés kezdete**
- IV. Az asszonyok csábításának megghiúsulása**
- V. Remeteségbe távozás**
- VI. Cshanda hazaküldése**
- VII. Megérkezés a remete-erdőbe**
- VIII. A hárem siralma**
- IX. A királyfi felkeresése**
- X. Bimbiszára látogatása**
- XI. A gyönyörök kárhóztatása**
- XII. Aráda tana**
- XIII. Mára legyőzése**
- XIV. A megvilágosulás magasztalása**

Jegyzetek
Utószó

I. ének
A MAGASZTOS SZÜLETÉSE

1.

*Az Alkotónál is erősebb üdv-adó,
a fényt adó Nap parazsánál fényesebb,
a hűsítő Hold sugaránál enyhítőbb
Szentet köszöntöm, akihez nincs fogható.*

2.

Egy égbenyúló palotákkal ékes
város terült el a hegyek tövében,
melyek mint felhőgomoly, úgy övezték.
Kapila bölcsnek a nevét viselte.¹

3.

Fehér fényében az örök hó fedte
Kailásza-hegycsúcs² ragyogása izzott,
és felhők nyáját odacsábitotta,
de egy sem bánta meg e tévedését.

4.

Sok drágakő úgy ragyogott halommal,
hogy nem hatolt be a homály s szegénység.
Mindig mosolygott a Szerencse arca,
hogy boldog város lehet a lakása.

5.

Sok oltár, ablak, kapuív sorával,
fényes kövekkel ragyogott sok utca,
s mivel nem támadt a világon másuk,
egymással versengtek a palotái.

6.

Nők lótusz-arca üde holdkorongját
a Nap csodálta, nyugovóra térve,
s izzón bukott le a nagy óceánba,
hogy féltékenysége hevét lehűtse.

7.

A Sákja-háznak³ ragyogása láttán
feledte Indrát⁴ valamennyi nemzet.
Sok tarka zászló nevüket lobogta,
s homályba süllyedt az egek királya.

8.

Az éji lótuszt kacagásra bírta
ezüst tetői telihold-korongja,
és elrabolta vizirózsa rőtjét
napfényben égő, aranyos falakkal.

9.

A földet őrző fejedelmek élén
Suddhódana, nemes uralkodójuk,
sugárba vonta e királyi várost,
mint lótusz kelyhét a reá sütő Nap.

10.

Fejük fölött állt, de barátjuk is volt.
Bár bőkezű volt, soha büszke nem volt.
Alattvalóit becsülő nagyúr volt.
Hatalma nagy volt, de szelíd szivű volt.

11.

Ha karja sújtott, elefántok buktak
előtte térdre a csaták hevében,
s a homlokukról legurult sok ékkő
virágesőként borította lábát.

12.

Az ellenséget keze messze űzte,
akár a Forrósugarú az éjet,
s erénye mint a ragyogó szövétnek
vezette népét követendő útra.

13.

A gyönyörűség, vagyon és igazság
alatta egymást segítette célhoz:
tökélyre tört mind, s ez a versengésük
nemes tüzével hevítette őket.

14.

A Sákja-rádzsa bizalommal számolt
számlálhatatlan, hű tanácsosával.
Fénylett közöttük, mint az éji égen
a csillagok közt a szelíd tűzű Hold.

15.

A háremhölgyek ragyogó hadában
a fényes rádzsa ragyogásba vonta
fényével, mint a Nap az ég homályát,
fő hitvesét, a csoda-fényü Máját.

16.

A népet mint jó anya, úgy szerette;
bölcsek beszédét a szívére vette;
urának házát gyöngyként díszítette;
mindenki istennőnek tekintette.

17.

Az asszony sorsa keserűség, bánat,
de boldogságot, örömet hozott rá.
Derűre válik a vak éj borúja,
ha Hold vidítja ragyogó sugárral.

18.

„Nem fog fel engem ez a tompa népség
érzékfeletti alakomban” - így szólt
a Törvény, s váltva finomabb valóját,
hogyan szem láthassa, földi testbe készült.

19.

Igy hát alászállt a Tusita-égből⁵
a legszentebbi, fénylő Bódhiszattva,⁶
és a királyné méhébe hatolt be,
mint kígyó-szellem⁷ üregébe búvik.

20.

Egy hófehér, hatagyarú elefánt alakját,
Himálaja jege gyanánt ragyogón sugárzót,
öltötte fel, s hogy a világ nyomorát lerontsa,
Suddhódana neje ölébe így hatolt be.

21.

A nyolc Világőr⁸ odagyűlt az égből
őrséget állni a Világ Uránál.
A Hold sugárzik valamennyi tájra -
Kailásza-csúcsra a legékesebben.

22.

Májá, mikor szíve alatt viselte,
mint villámot rejt a gomolygó felhő,
bő kézzel osztott adomány-esővel
oltotta hűsre a szegénység lángját.

23.

Egyszer a várandós úrnő a Lumbiní-ligetbe⁹ ment
urának engedelmével, s a hárem is követte őt.

24.

Egy virágfürttől meghajló faágban megfogózkodott,
s e percben méhét megnyitva, Bódhiszattva világra jött.

25.

Jó jegyben állt éppen a Pusja-csillag,¹⁰
s a tiszta lelkű, gyönyörű királynét
szülési fájás baja nem gyötörte,
mikor megszülte a Világ Reményét. (9.)

26.

Csodásan úgy jött ki az oldalán át,
mint fellegekből kitörő, kelő Nap,
s homályt elűző sugarak tüzével
aranyba vonta az egész világot.

27.

Felfogta őt, nehogy a földre leessen a teste,
óvatosan a nagy Ezerszemű Indra isten,
s két vízsugár permetezett a fejére az égből,
és illatos szírom-özön mandára-virágból.¹¹

28.

A rá vigyázó, nemes égieknek
öröm volt látni csoda-fényü testét.
Sugárhálóba borította őket,
mint esti felhőt az emelkedő Hold.

29.

Mint egykor Aurva¹² született a combból,
Prithu a kézből, Mándhátri a fejből,
vagy mint Kaksivat született a vállból,
éppúgy csodás volt az ő születése. (10.)

30.

Kiszállt a méhből hihetetlen úton,
ragyogva, égő tüzü égi lángként,
s nem mint tudatlan csecsemő jelent meg:
világkoroknak a tudását bírta. (11.)

31.

Áradt belőle az erő, dicsőség;
világított, mint a kelő Sugárzó,
szemkápráztatón idelent a földön,
mint Csillagnyájak Ura fenn az égen. (12.)

32.

Nap fénye elfojtja a mécs világot -
testének fénye a Napot legyőzte.
Mint színarany tömb, ha tüzön hevítik,
szíporkát szórt szét valamennyi tájra. (13.)

33.

Most talpra állott, és meg nem inogva
hét lépést lépett, dobbantva szilárdan,
a föld színén hét lótusz-jelet ütve,
mint az égbolton a hetevény csillag. (14.)

34.

„Világ üdvére a tudást hozom most.
Ez az utolsó születésem immár.”
Így pillantott szét az oroszlán-léptű
a négy égtájra a jövő szavával. (15.)

35.

Két vízsugár hullt le az égből ekkor
Annak fejére, akinél nagyobb nincs,
lány holdsugárként felüdíteni testét;
mindkettő egyszerre hideg s meleg volt. (16.)

36.

Lazúrkő lábú, aranyos támlájú,
selymes királyi nyoszolyán pihent le.
Sok jaksa-szellem¹³ körülállta ágyát,
arany lótusszal hódolva előtte. (17.)

37.

A menny lakói fejüket lehajtva
fehér napernyőt¹⁴ emeltek a légben
Májá szülötte királyi fejénél,
áldó igéket suttogva javára. (18.)

38.

Az égi kígyók, kik a régi Buddhák
őrzői voltak, tanításra vágyva,
most őt legyezték igaz áhitattal,
virágszirommal telehintve ágyát. (19.)

39.

A tiszta tájon lakozó sok isten
tisztult szívében az öröm kigyúlt, hogy
a szenvedésbe lemerült világra
megérkezett most a Beérkezett szent.

40.

Bár cövekelte a Hegyek Királya,¹⁵
rengett a Föld, szél-ingatta hajóként,
s felhőtlen égből zuhogott a zápor,
szantálfa-, lótusz-, vizirózsa-hüssel. (21.)

41.

A légben lengett puha, lanyha szellő,
sok égi kelme lebegett le szárnyán.
A Fényt-adó is ragyogóbban tűzött,
s a levegőben lobogott sok lángnyelv. (22.)

42.

A kastély-kert északkeleti szárnyán
kristályvizű kút fakadt ki magától,
s az ámuló hárem a kút vizében
mint szent fürdőkben mosta le a vétkét. (23.)

43.

A Tan tudását tanulni törekvő
szellemhadaktól az a táj erőt nyert.
Virág-szemét tárta kíváncsi sok fa,
virág-illattal hódolva előtte. /?/ (24.)

44.

Kipattant bimbók üde illat-árját
a szél széthordta valamennyi tájra,
és méhek zsongó dala üdvözölte,
levegőn élő kígyók hada itta.

45.

A nők fülében ringott arany ékszer,
kezükből lant, dob, csengő zeneszerszám,
ajkukról ének édes szava zendült,
így ünnepelte az egész világ őt.

46.

„Nem látta tisztán a királyi törvényt
bölcshemzsegtől Bhrigu, s Angirasz sem,¹⁶
később kitárták nyomaikba lépő
fiaik: Sukra, s Brihaszpati véle. (41.)

47.

Száraszvatának szava mondta újból
a Védát, mit már ősei feledtek,
s rendezte Vjásza a szent szöveget, bár
Vaszistha nem volt rá képes előtte. (42.)

48.

A régi bölcsset, Csjavaát leghagyva,
Válmíki fűzte a regét dalokba.
Beteg-gyógyítás tanait nem Atri,
hanem fia volt, aki jól megírta. (43.)

49.

Amit nem ért el sohasem Kusika,
a bráhma-rangot fia megszerezte.
Határt szabott ki a nagy óceánnak
Szagara, és nem az Iksváku-ősök. (44.)

50.

Nem ismerték régebbiek a jógát,
bölc tanítója Dzsana király lett.
A Súra-sarjak neve-híre nagy volt,
nagyatyjukat nem koszorúzta hírnév. (45.)

51.

Lám, így a döntő nem a kor, idő, hely:
hol ez, hol az lett a világon első.
Sok nagy király s bölc csoda-hírű műve
fiak, s nem atyjuk erejét dicséri.” (46.)

52.

Így ünnepelte a királyt a sok pap,
biztatva jóval, a remény szavával.
Üdvös beszédük a király szivéből
elűzte gondját, örömét növelte. (47.)

53.

A boldogító ige hallatára
ajándékokkal tisztelte meg őket:
„Amint mondtátok, legyen úr a földön,
majd élte végén erdőbe vonuljon.”¹⁷ (48.)

54.

Látta jelekből, s látnoki tudással,
a bölc Aszita, hogy megszületett Az,
aki véget vet minden születésnek,
s szent Tanra szomjan ment a palotába. (49.)

55.

A zord vezeklés erejével izzó,
brahma-tudók¹⁸ közt tudományban első
bölcset a főpap sietett fogadni,
és fejedelme lakába kísérte.

56.

A hárem zsongott, vígan ünnepelte,
hogy megszületett a királyi gyermek.
A bölc belépett. Kora és tudása,
s vezeklésének tüze ékitette. (51.)

57.

Hellyel kínálta, s üdítő itallal,
lábmosni vízzel a király a bölcsét,
mint Antidéva valaha Vaszisthát,¹⁹
megtéve mindent, mit az illem kíván. (52.)

58.

„Boldoggá tettél, s öröm udvaromnak,
hogy megtisztelte e lakot szentséged.
Várom parancsod. Mi a kívánságod?
Tanítványodként utasíthatsz engem.” (53.)

59.

Így kérte szóra a király a szentet,
mély tisztelettel, igaz érzülettel.
Ő tágra tárult, csoda-látó szemmel,
zengő szavakkal tudomásul hozta: (54.)

60.

„Méltó tehozzád, fejedelmi lélek,
vendégszerető, igaz úton járó,
hogy kor, tudás, rang, becsület parancsa
ilyen baráti fogadásra késztet. (55.)

61.

Igen, sok régi, nagy uralkodó is
kincsben szegény volt, de erényben gazdag.
A Törvényt védte, nem az ön-hatalmát,
lemondva bölcsen az üres javakról. (56.)

62.

Ám halld meg most okát jövetelemnek.
Örvendj, örömhírt hozok, ez hoz erre.
Hallottam égi hangot a magasból:
fiad lesz világ világosodása. (57.)

63.

A hangot hallva, jógába merültem,
s jelekből láttam, hogy a hír igaz volt.
Jöttem, hogy lássam Sákják lobogóját,
mint Indra-zászlót a nagy ünnepségen.” (58.)

64.

A férfi-Indra megörült e szónak,
és szinte kábultan a nagy örömtől,
a dajkával a csecsemőt kihozta,
s mutatta: lássa remeték vezére. (59.)

65.

Csodálva nézte a nemes királyfit,
testén szerencse megannyi jelével:
talpán kerék, ujjá közében hártya,
hosszú szemöldök, elefánt-erős törzs. (60.)

66.

A kisdedet látva a dajka karján
- mint Tűz szülöttét az Umá ölében -,²⁰
könnycseppek gördültek le a pillájáról,
sóhajtva ég felé emelte arcát. (61.)

67.

Aszita könnyek-borította arca
megrémítette az atyát, fiáért.
Kezét kulcsolva, a fejét lehajtva
kérdte, könnytől akadó szavakkal: (62.)

68.

„Szentség! Ha testén csoda-jelt találtál,
s éppígy csodás volt a világra jötte,
s üdvöt, szerencsét szavad is jövendőlt,
mért fátyolozzák szemedet most könnyek? (63.)

69.

Mondd, hosszú élet lesz e gyermek sorsa,
vagy bánatomra született a földre,
s e korty vizet, mit nehezen szereztem,
rögtön megissza a halál előlem? (64.)

70.

Mondd, szertefoszlik eme fő reményem?
Családom díszére lesújt a balsors?
Nyugodt lélekkel hagyom itt a földet?
Szemem lehúnyni se tudom miatta. (65.)

71.

Családom sarja kivirulni nem fog?
Ki fog száradni, mielőtt teremne?
Uram, szólj gyorsan! Elemészt a kétség.
Tudod, szülői szeretet milyen nagy.” (66.)

72.

Balsors-ijesztett ura aggodalmát
eloszlatta a remeték királya:
„Király, nyugodjék meg a lelked! Úgy lesz,
amint ígértem; igazat beszéltem. (67.)

73.

Nem attól tartok, hogy a sorsa más lesz:
a saját sorsom szomorít el engem.
Időm lejárt, és épp most született meg,
ki majd véget vet minden születésnek. (68.)

74.

Lemond a trónról, a világi díszről,
szilárd erővel igaz útra tér át,
a vak világban a tudás napjával
tudatlanságnak a homályán áttör. (69.)

75.

Hulláma vénség, tajtéka betegség,
vihara halál a nagy óceánnak:
a szenvedésnek, de ő a világot
kimentti ebből a tudás hajóján. (70.)

76.

Erény medrében, a tudás vizével,
elmélyülés és türelem sodrával
árad Tanának üdítő folyója,
a szomjas élők kínját csillapítja. (71.)

77.

Vágy erdejében, bánat kötelében,
a születések vad forгатagában
vergődőknek, mint eltévedt vándornak,
megmutatja a szabadulás útját. (72.)

78.

Vágy-gerjesztette szenvedély tüzétől
perzselt világnak tana hűs esője
enyhet fog adni, ahogy az aszályban
sínylódó földet a zápor üdíti. (73.)

79.

A kívánságok reteszével elzárt
tudatlanság nagy kapuját bezúzza
az Igaz Tan súlyos ökölcsapása,
a rab világnak az utat kitarja. (74.)

80.

A tévelygések kötelébe hurkolt,
segítő nélkül gyötrődő világot
kiszabadítja ön-okozta bajból
a Törvény Ura, ha tudatra ébred. (75.)

81.

Így hát ne aggódj a fiad miatt te.
A sajnálatot azok érdemelnék,
kiket süketté tesz a balgaság, dölyf,
s nem hallgatják meg a Tökéletes Tant. (76.)

82.

Az Igaz Tan kinyilatkoztatását
én már nem érem meg, ezért hiába
értem a csúcsra az elmélyülésben;
vesztes vagyok, bár magas égbe jussak.” (77.)

83.

Igy szólt a nagy bölcs, s szava hallatára
elmúlt a rádzsza s neje aggodalma.
„Ez lesz fiamból” - s fia sorsa tette
saját magát is megelégedetté. (78.)

84.

Mégis gyötörte a szivét a gond, hogy
szentség útján fog fia majd haladni.
Tisztelte ő is az igaz tanítást,
de fájt, hogy el fog fia válni tőle. (79.)

85.

Aszita remete így tudatta véle,
hogy a fia útja hogyan vezet magányba,
s magasan a levegőbe szállt, ahogy jött,
a szemek elől tovatűnt csodás alakban. (80)

86.

(Amikor a csecsemőt az anyja bátyja,
a remete, szent Naradatta szemre vette,
a fejedelem elé sietve, inti,
Aszita szavát a szivére venni kéri.²¹) /?/ (81.)

87.

A fejedelem a gyermekére büszke,
s a birodalom valamennyi gondja-búját
feledi, egyedül arra gondol ekkor,
hogy a születési ritust megünnepelje.²² (82.)

88.

Amikor a tizedik nap érkezett el,
a papok a rádzsza szavára bemutatták
- ahogyan a hagyományok azt kiszabják -
tüzükön az áldozatot, varázsimmákkal. (83.)

89.

Ezer hibátlan, tele tőgyü, borjas,
arany lemezzel beborított szarvú,
kövér tehén lett a papok jutalma
fiára áldást rebegő imákért. (84.)

90.

Dús áldozattal felüdítve lelkét,
szerencsés csillagzatu napra kelve,
szerencse percében a rádza indult
a háreméből palotába vissza. (85.)

91.

Ékkövel ékes, elefántcsont-díszes
gyaloghintóba a királyné felszállt,
ölében tartva a királyi sarjat,
áldásért esdve a nagy istenekhez. (86.)

92.

Nejét engedte a király előre,
kíséretében az idős papokkal.
Újjongó nép sorfala közt követte,
mint mennylakók közt az egek királya (87.)

93.

A Sákja-rádzsa hazatért lakába,
mint Szkanda-nemző Siva²³ tündökölve.
A boldogságtól ragyogott az arca,
s két kézzel szórta az ajándék-záport. (88.)

94.

Kapilavasztu örömrában úszott,
királyi sarjjal gyarapodva híre,
akár Kuvéra²⁴ tündérpalotája
a Kincs Urának fia megjelentén. (89.)

Így szól a *Buddha élete* című költeményben az első ének:
A Magasztos születése.

JEGYZETEK

I. ének

1. *Kapilavasztu*: a Sákja-nemzetség székvárosa. Nevét a hagyomány szerint a legendás Kapila filozófustól kapta. A város Buddha halála előtt három évvel háborúban elpusztult.

2. *Kailásza*: A Himálajában elképzelt, istenek lakta, legmagasabb hegycsúcs.

3. *Sákja-nemzetség*: A Himálajától délre fekvő területen, a mai Nepál határvidékén élő, kisebb törzs, amelynek feje - a későbbi legenda szerint királya - Suddhódana, Buddha atyja volt. Innét származik Buddha egyik elnevezése: *Sákja-muni* „a Sákják bölcse”.
4. *Indra*: az istenek királya. Ünnepe - az esős évszak végén - az ünnepség fő tárgya egy gazdagon ékesített rúd volt, „Indra zászlaja”.
5. *Tusita-ég*: a buddhista mitológiában az ég egyik legmagasabb szférája, félisteni szellemlények tartózkodó helye.
6. *Bódhiszattva*: „Bölcsesség-lény”, „Megvilágosuló lény”, olyan személy, aki következő születésében megvilágosul, Buddhává lesz; így maga Buddha is Bódhiszattvának minősül megvilágosulása előtti állapotában.
7. *Kígyó-szellem*: nága, félisteni, jóakarátú lény.
8. *Világőrök*: a nyolc világtájt őrző, legfőbb istenek: Indra, a Nap, a Hold, a Vizek Istene, stb.
9. *Lumbini liget*: a mai Nepál déli részén, az egykori Kapilavasztu közelében fekvő park.
10. *Pusja-csillag*: a 28 holdház egyike, szerencsét hoz.
11. *mandára-virág*: az égi kert egyik fája, korall-fa.
12. *Aurva, stb.*: célzás csodás születések névmagyarázó mítoszaira: aurva „comb-”, stb.
13. *jaksa-szellem*: a Kincsek Istenét, Kuvérát szolgáló szellem.
14. *fehér napernyő*: az uralkodó felségjele.
15. *Hegyek királya*: Himálaja.
16. *Bhrigu, stb.*: célzás különböző (részben elhomályosult) mítoszokra. Jelentősebb alakok: *Bhrigu és Angirasz*: Brahmá fiai. *Sukra* a démonok, *Brihaszpati* az istenek főpapja.
47. versszak: *Száraszvata* hatvanezer tanítványának fejtette ki a feledésbe merült Védákat. *Vjasza* sok ezer évig élő nagy szent, a Védák állítólagos rendezője és a Mahábhárata eposz fiktív szerzője. *Vaszistha* nagyhatalmú isteni látnok, a Rámájana eposzban Dasaratha király házi papja.
48. versszak: *Atréja* állítólagos tanait foglalja össze a orvostudomány kézikönyve, a fennmaradt *Csaraka-szanhitá*.
49. versszak: *Kusika* unokája *Visvámitra* király, aki sok ezer évi önsanyargatással elérte, hogy a *papi bölcs* címet ajándékozza neki Brahmá. Az *Iksváku*-nemzetségből származó *Szagara* hatvanezer fiának hamvait megtisztítani szállt alá az égből a Gangá (Gangesz) folyam, és töltötte meg vizével az óceán (szanszkritul *szágara*) medrét.
50. versszak: A legenda Buddhát is az Iksváku-nemzetségből származtatta. *Dzsanaka* az upanisadokban szereplő, bölcselkedő hajlamú király (talán történeti személy), jógaereje a pokolra is leszállt. *Súra* unokája Krisna.
17. *erdőbe vonuljon*: remeteségbe vonuljon. Előre vetíti a IX. énekben leírt vitát.
18. *brahman-tudó*: Veda-ismerő, illetve a Világlélekről (*brahman, átman*) szóló, misztikus tanokat ismerő.

19. *Antidéva*, helyesebben *Rantidéva*, palotájában húszezer embert vendégelt meg naponta Vasistha iránti vendégszeretete révén a mennybe jutott.

20. *Tűz szülötte*: talán Szkanda hadisten, bár később nem a Tüzet (Agni), hanem Sivát nevezik atyjának (lásd a 93. versszakban). *Umá* vagy *Káli*: Siva neje, a Himálaja leánya.

21. Homályos versszak, valószínűleg betoldás.

22. A versszak 2-3. sora más értelmezés szerint: *A birodalom valamennyi börtönéből | a rabokat elereszti, s arra gondol,*

23. *Szkanda-nemző Siva*: itt Siva szerepel Szkanda atyjaként (v. ö. a 66. versszakkal). Sivát, aki önmegtartóztató vezeklésben (önsanyargatásban) élt, az istenek megkérték hadvezér nemzésére a démonok elleni harcukban. A Szerelemisten nyílástól vágyra gerjedt Siva magvát a Gangá fogadta magába, így született Szkanda.

24. *Kuvéra*: a Kencsek Istene, a Vagyon Ura. Lakhelye a Kailásza, szolgálói a jaksa-szellemek és a tündérlányok.

89-94. versszak: A 89-94. versszak ritmusa az eredetiben a megelőző versszakokkal azonos *puspitágrá*; a fordításban a nehezen kezelhető forma helyett a szokványos *upadzsáti* mértéket alkalmaztuk (lásd az Utószóban).

II. ének A HÁREMBEN TÖLTÖTT IDŐ

1.

Megszületett, ki születést s halál old.
E naptól fogva nőtt atyja hatalma
kinccsel, lovakkal, elefánt-sereggel,
mint nagy folyó a patakok vizével.

2.

Özönlött hozzá az arany s a gyémánt,
kincs, drágakő, gyöngy, sebes áradatként.
Nőtt napról napra palotája kincse,
hogyan meghaladta valamennyi vágyát.

3.

Vad elefántok a Himálajából,
amelyeket még a világot tartó
ős-elefánt¹ sem bírta tán betörni,
az ő szavára szelidülten álltak.

4.

Lovak dobogtak a sok istállóban,
arany szerszámmal, lobogó sörénnyel,
nemes fajtájuk telivér-jegyével,
vásárlás, zsákmány vagy ajándék révén.

5.

Kövér, jól táplált, tele tőgyü, borjas,
szép fényes szőrű, szelid, ékes, jámbor,
bőven tejelő tehének legeltek
birodalmának buja-dús mezőin.

6.

Ellenségei hada semleges lett;
ki semleges volt, a barátjává lett;
barátja szirtként mellette kiállott;
a meghasonló feledésbe süllyedt.

7.

Időben hullott az eső az égből,
a jégverés nem verte a vetést el,
szellő-terelte, üde felhőnyájak
villám-övétől ragyogott az égbolt.

8.

Szántás se kellett, hogy a föld teremjen.
Beérett minden évszakban a termés.
A zöldelő, dús veteményes kertben
nedv s íz duzzasztott gyökeret, gumókat.

9.

S ha háború vad tüze gyúlt ki olykor,
és lélekoltó csata dúlt a tájon,
az üzött terhes anya nem vetélt el,
épségben szülte meg a magzatát mind.

10.

Restelli máskor a szegény, hogy kérjen
a gazdagtól, bár vagyonában dúskál;
most még az sem, ki maga sem volt gazdag,
nem fordult háttal az esedezőhöz.

11.

Sem hitszegő, sem rokonát elűző,
sem cselszövő, sem hazudó, se gyilkos
nem akadt ekkor birodalma-szerte,
mint ősidőkben, Jajáti² korában.

12.

Templom, kolostor tömegével épült,
parkot ültettek, tavat, kutat ástak
fogadalomból az igaz lelkűek,
hogy földre hozzák le a menny világát.

13.

Eltűnt az éhség, a veszély, betegség,
mennyben érezte magát az egész nép.
A férj nejét, és az urát az asszony
híven szerette, soha meg nem csalta.

14.

A szerelemben nem a kéjt hajszolták;
nem üzött birtokvágyra a mohóság;
álszent se volt, ki adományt csikarjon;
oltáron állat vére sohasem hullt.

15.

A tolvajlásnak neve is feledve.
Földjét ellenség hada nem tiporta.
Bőség, biztonság boldog kora jött el.
Béke honolt, mint remete-tanyákon.

16.

A királyfi megszületése óta
- mint a Nap fia, Manu³ életében -
uralkodott az öröm és igazság,
kihalt a bűn és vele a gonoszság.

17.

S mert ettől fogva siker koronázta
a mahárádza valamennyi dolgát,
Sziddhártha, 'Célját sikerrel elérő'
nevet ruházott a fiúra atyja.

18.

Ám anyja, Májá, látván, hogy a gyermek
tökéletes, mint a nagy égi bölcsek,
nem bírta túlélni boldogságot,
s további életre az égbe tért meg.

19.

A gyermek-isten szépségü királyfit
anyjának húga igaz szeretettel
gondjába vette, ápolta, nevelte
mint anyja, mintha édes fia volna.

20.

Mint az égbolton felemelkedő Nap,
mint szélviharban erőre kapó tűz,
mint éjszakában az egyre növvő Hold,
úgy gyarapodott erőben a gyermek.

21.

Ezután drága szantálfa-kenőcsöt,
varázsfüvekkel telefont sok gyöngysort,
gazellák-vonta arany kocsikákat
hoztak neki a baráti lakokból.

22.

Korához illő, kicsi ékszerekkel,
játékszerekkel, kis arany lovakkal,
felöltöztetett apró tehenekkel,
elefántokkal megajándékozták.

23.

Így halmozták el a szeretet jeléül
mindennel, minek kisgyermek örülhet,
habár gyermeki csak a kor volt benne,
nem ész, kitartás, becsület, tekintély.

24.

Felcseperedve, gyermekkora végén,
mit rangja kívánt, tanulnia kellett.
Mihez sok évi tanulás kell másnak,
elég volt ahhoz neki egynehány nap.

25.

Eszében tartotta királyi atyja
bölcshöz Aszitanak a jövendölését,
hogy fia majd mennyei üdvre vágyik,
s próbálta földi célokra terelni.

26.

Jegyest választott neki jó családból,
szépség, szemérem megtestesítőjét,
mint földre szállott, tündéri Szerencsét:
Jasódharát, ki - mint neve - 'Jó hírű'.

27.

A föld urának menyé a királyfit
boldoggá tette: oly örömben éltek,
mint fent az égben az Ezerszemű Úr⁴
él hitvesével, gyönyörű Sacsival.

28.

„Ne lásson semmit, ami felkavarja
lelke nyugalma” - döntötte el atyja,
és palotája közepén jelölt ki
lakást fiának, a tömegtől távol.

29.

Mint őszi felhők hada, úgy fehérlett,
mint földre szállt égi kocsik, sugárzott,
szép nők dalától, zeneszótól zengett
dús csarnokokkal ékes palotája.

30.

Szép nők ujjától aranyos szegélyű
dobok pendültek halk, édes ütemben,
s a szent Kailásza-hegyi tündérlányok
táncát idézte lány hajladozásuk.

31.

Suttogva ejtett szerelem szavával,
enyelgő-tréfás-pajkos kacagással,
félíg-lehúnyt szem pajzán mosolyával
gyönyörködtette gyönyörű sok hölgye.

32.

Magas lakából nem ereszkedett le,
mert visszafogták ügyes szeretői,
ahogy nem száll le a földi talajra,
kit égbe vitt fel sok erény jutalma.

33.

Királyi atyja, hogy utódjaként majd
áldás kísérje - uralomra jutva -,
a bűnt kerülte, az erényt becsülte.
magát fékezte, nyugalom vezette.

34.

És nem merült el gyönyörökbe balgán,
jövő létét sem terhelte hibákkal.
Érzékei vad lovát zabolázta,
erényben túltett valamennyi népén.

35.

Nem mást-pusztító tudományra vágyott:
azt vágyta tudni, ami másnak üdvös.
Alattvalóit ahogy óvta-védte,
úgy másnak is csak a javát akarta.

36.

Fiára áldást esedezve, buzgón
tisztelte sok bőkezű áldozattal
a lángoló tűz fejedelmét, Agnit.
Ékkő s tehén volt a papok jutalma.

37.

Tisztára mosta testét meg a lelkét
szent fürdő-vízzel, s szent gondolatokkal.
Követte Védák⁵ szigorú szabályát,
s ön-lelke szabta nyugalom parancsát.

38.

Szelíden szólott, de sosem hiába.
Szava igaz volt, de sosem volt bántó.
Hamis beszédet, s igazat, de durvát,
még gondolatban se viselt el lelke.

39.

Könnyű s nehéz közt, ha a döntés rá várt,
kedv vagy ellenszenv sohasem vezette,
csupán azt nézte, mi a jó, az üdvös;
ezt többre tartotta az áldozásnál.

40.

Ki hozzá fordult, segedelmet várva,
ajándék-vízzel oltotta ki szomját.
Ki megtámadta, megalázta dölyfét
nemes lelkének csatabárd-csapása.

41.

Fékezve Egyet, a Hetet követte;
Hetet mellőzve, az Ötöt tartotta;
a Hármát bírva, intette a Hármát;
a Kettőt tudva, elhagyta a Kettőt.⁶ /?/

42.

Ha vittek hozzá a halálra méltó
gonosztevőt, nem ölette meg azt sem:
szelíd beszéde lett a kötelékük,
kegyelmessége fékezte meg őket.

43.

A bölcsek-szabta tanokat követte;
régí viszályok parazsát feledte;
erény-illatú hírnevet kereste;
beszennyező vágyakat elvetette.

44.

Igényt nem tartott a fölös adóra;
kezét nem tette rá más vagyonára;
nem emlegette fel az őt ért bántást;
harag tüzét nem táplálta szívében.

45.

Igy élt a rádza, s a királyi példát
polgárai és szolgálai követték,
ahogy jógába merülő bölcseknek
csitult elméjét követi a testük.

46.

Idő múltán Suddhódana menyének,
erényes, szép keblü Jasódharának,
fia született, Ráhula, csodás-szép,
mint Ráhu démont ügyelő Nap és Hold.⁷

47.

A nemzetségét gyarapítani vágyó,
fíú-sarjakra vágyó maharádza,
amint örvendett a fiának egykor,
éppúgy örült most unokája jöttén.

48.

„Azt kívánom, hogy fiam úgy szeresse
fiát, mint én őt, fiamat szerettem.”

Így ujjongott, és eleget tett minden
szertartásnak, mint ki az égbe készül.

49.

Régvolt időknek nagy uralkodói,
királyi bölcsek nyomdokát követte,
aszkrétaként ült a királyi trónon,
s úgy áldozott, hogy ki ne oltson életet.

50.

Királyi dicsben egyaránt tündöklött
uralma révén s önuralma révén.
Tudása, tettei, családja híre
fénylett, akár az ezersugarú Nap.

51.

Véda-imákkal a Teremtőt kérte:
siker kísérje fia minden dolgát,
s vállalt ezért sok szigorú vezeklést,
mint a Teremtés Ura ősidőkben.⁸

52.

A törvénykönyv volt a kezében, nem kard;
időtöltése az önuralom volt;
parancsolóként magának parancsolt;
alattvalóit atyaként vezette.

53.

Fia kedvéért őrizte hatalmát,
fiát családért, a családot híréért,
a hírt az égért, az eget lelkéért,
s azért a lelkét, hogy a Törvényt védje.

54.

Igy tett eleget az Örök Törvénynek,
mint hagyomány és igazak tanítják.
„Talán fiam, meglátva fia arcát,
nem fog erdőbe vonulni” - remélte.

55.

A földet-örzök⁹ a fiukat őrzik,
hogy megőrizze az is a hatalmat.
Ám ő, bár híven követte a Törvényt,
Törvénytől óvta, kéjekbe vetette.

56.

Ha a fia született, a többi szent Bódhiszattva
remete-tanya honába távozott otthonából.
Az örömeiket ezért ő is csupán addig élte,
amíg az ideje eljött megvilágosodásnak.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a második ének:
A háremben töltött idő.

JEGYZETEK

II. ének

1. *ős-elefánt*: a Földet a világtengerben úszó teknősbéka hátán álló nyolc elefánt tartja.

2. *Jajáti*: az ősi szent királyok egyike; uralmáért a mennybe jutott. Lásd a IV/78. vers jegyzetét.

3. *Manu*: a Nap (*Vivaszván*) fia, az özönvíz után uralkodó első király, az emberiség ősatya (az „indiai Noé”). Nevéhez fűzik a legrégebb indiai (főként vallási) törvénykönyvet.

4. *Ezerszemű Úr*: Indra.

5. *Védák*: a hindu vallás szent könyvei, különböző istenekhez intézett himnuszok (Kr. e. II. évezred végéről). Átvitt értelemben a papi vallási szabályokat, főként az áldozatbemutatói szertartásokat jelentik. Buddha elvetette a Védák isteni tekintélyét (és általában az áldozatbemutatót).

6. Homályos versszak. Értelmezéséhez találgatásokra vagyunk utalva. Az egy: önmaga? Az öt: a buddhista öt parancsolat? A három: a hármas életcél (gyönyör-vagyon-törvény)? Vagy a három társadalmi rend (papság-nemesség-közrend)? A kettő másodsorra: ragaszkodás és ellenszenv?

7. *Ráhu démon*: amikor az istenek a halhatatlanság italát köpülték az óceánból, Ráhu démon beleivott, de a Nap és a Hold rajtakapta, és Visnu hajítókorongjával levágta a fejét. Azóta a halhatatlan démon-fej üldözi és időnként felfalja a Napot és Holdat; ez okozza a nap- és holdfogyatkozást (illetve a Hold rendszeres fogyását). Amikor Buddhának jelentették fia születését, ezt a homályos értelmű kijelentést tette: „Fiam született, Ráhula született”.

8. *Teremtés Ura*: a mítosz egyik változata szerint a Teremtés Ura *Brahmá*, az Alkotó (itt *Ka* néven említve), másik változat szerint önálló lény, *Pradzsápati*, aki önsanyargatással teremtette meg a világot.

9. *földet-őrzők*: királyok.

III. ének A MEGRENDÜLÉS KEZDETE

1.

Hallotta egyszer, amikor beszéltek:
az árnyas erdők füve bársonyos-dús,
a hűs tó tükrén vizirózsa nyílik,
virágzó fákon madarak dalolnak.

2.

Igy áradoztak a szívet-derítő,
várost-kerítő ligetekről női,
és kedve támadt a kirándulásra,
mint istállóból elefánt kivágyik.

3.

Megtudta atyja, mi a kívánsága
szabadba vágó, szeretett fiának,
s intézkedett, hogy fiatalságához
s rangjához illő legyen arra járta.

4.

Kiadta rögtön szigorú tilalmát:
az úton koldus, nyomorék ne járjon,
hogy gyöngéd szívű fia meg ne lásson
semmit, mi bántja, ami megzavarja.

5.

Eltávolított alamizsna-kérőt,
öreget, csonkát, beteget az útról.
Gondoskodott, hogy szeretett fiát csak
szépség fogadja, valamerre sétál.

6.

Így rendbe tették a palota útját,
s a herceg, díszes kísérete élén,
leszállt terméből, a királyhoz járult,
hogy elköszönjön, s a kegyet köszönje.

7.

Ő hosszan nézte, szeme könnybe lábadt,
majd megcsókolta fejét szeretettel,
és útra engedte „Eredj!” szavával,
bár nem engedte távozni szívével.

8.

Villámsugárként ragyogó küllőjű,
csillogó arany veretekkel ékes,
aranyos hámu négy paripa vont
dísz-kocsijára felszállt a királyfi.

9.

A tarka, lengő lobogókkal ékes,
virágszőnyeggel beborított úton
kíséretével a királyfi indult,
mint csillagok közt a hús sugarú Hold.

10.

Kétoldalt hosszú sorban sorakoztak,
kíváncsian várva, a városnépek,
és tágra nyílt, kék szemük úgy sugárzott,
mintha kék lótusz szegné be az útját.

11.

Egyik dícsérte daliás alakját,
másik csodálta nemes arcvonását,
s szelídségét látva, fohászt rebegtek,
hogy hosszú élet legyen osztályrésze.

12.

Vadászok, törpék főúri lakokból,
szolgálólányok a szerény házakból
mind ott tolongtak, a földre borultak,
mint körmenetben a lehajló zászlók.

13.

A nők, meghallva a nagy újdonságot,
hogy a királyfi kivonul lakából,
futottak, kérték uruk engedelmét,
hogy elhaladtát a tetőkről nézzék.

14.

Álmukból kelve, a nagy sietésben
öyük lecsúszott, beleakadt lábuk,
s kíváncsiságukban észre se vették,
hogy földre hullott sok szép arany ékszer.

15.

Sietségükben egymást taszigálták,
s csuklójukon a perecek csengése
visszhangzott márvány folyosókon, lépcsőn,
riadt madárrajt rebbentve zajával.

16.

Nem egy szép asszonyt szaporán szaladni
hajszolt a vágya, hogy a látványt lássa,
de duzzadó tompora-keble súlya
léptét lehúzta, gátolta futását.

17.

Más karcsu, szép nő, noha könnyü lába
ragadta volna, fékezte siedtét
szemérmesen, mert szégyellte mutatni
testén a titkon viselendő ékszer.

18.

Összeverődő, dús fülbevalókkal,
csilingelő láb- és karperecekkal
tolongó hölgyek sűrű tömegétől
szinte bezárult a sok ablaknyílás.

19.

Az ablakokból kitekintgető nők
fül-ékkal ékes vizirózsa-arca
virágözönt öntött a palotákra,
mintha lótusszal kivirultak volna.

20.

Az ablaktáblák sora tágra tárva;
kíváncsi hölgyek paloták tetőin;
mint páva tolla ragyogott a város,
mint tündérlányok laka légi honban.

21.

Szűk ablakokban szorosán simultak
egymáshoz arcok dús fülbevalói,
pompázatosan, mint a koszorúba
kötött virágzó vizirózsák szirma.

22.

Nők pillantása le az útra nézett,
mint aki fentről le a földre vágyik;
a férfi-népség szeme feltekintett,
mint aki lentről fel az égbe vágyik.

23.

A nők, csodálva a nemes királyfi
méltóságteljes, daliás alakját,
„Beh boldog asszony neje!” - így susogtak,
de tiszta szívvel, szeretettel, áldón.

24.

„Ez a felséges, erős karu ifjú,
a testet öltött Virágnilyas Isten¹,
lemond a trónról, hogy a Törvényt járja” -
gondolta mindenki magasztalólag.

25.

Először látta az utat a herceg,
tele ünneplő, dísz-köntösű néppel,
s az újdonságtól új örömet érzett,
mint aki újabb születését éli.

26.

Az ujjongó, égi örömben úszó
várost figyelték az egek lakói,
s alkottak egy roskatag aggot: menjen
felébreszteni a nemes királyfit.

27.

Csodálva nézte az aggot az ifjú.
Látta: alakja nem olyan, mint másnak.
Nem tudta róla a szemét levenni.
Mekérdezte a kocsihajtójától:

28.

„Ki ez az ember, aki szembe jön, mondd?
Haja fehér, botba fogózva lépdél,
szeme beesett, reszket és legörnyedt.
Így született, vagy valami baj érte?”

29.

A kérdésre a jámbor kocsihajtó
felfedte azt, amit az atyja titkolt.
Felelte, hogy nem szabad erről szólni,
mert megkötötték az eszét a mennyek.

30.

„Szépség ölöje, erő letörője,
bánat szülője, öröm elvevője,
tudás törlője, test tönkretevője:
a vénség az, amitől így legörnyedt.

31.

Szoptatta őt is csecsemőként anyja,
csúszkált a földön kicsi gyermekkorban,
majd ő is izmos fiatallá serdült,
de végül mégis az öregség várt rá.”

32.

Megdöbbsentette a királyfi lelkét
a válasz, s ismét kocsisát faggatta:
„Talán majd rám is ugyanily csapás sújt?”
Igenlő szóval felelt a kocsis rá:

33.

„Felségedre is ugyanez a sors vár.
Legyőzhetetlen az idő hatalma.
Mindenki tudja, hogy a vénség megtör,
kívánja mégis, hogy e kort megérje.”

34.

A végtelen sok születés során át
tökéletessé nemesült Nagy Lélek
megrettent az öregség hallatára,
mint bika, hogyha mellé csap a mennykő.

35.

Az aggastyánra szegezett szemekkel
sóhajtott hosszan, a fejét megrázta,
majd az ujjongó sokaságra nézett,
végül megszólalt elkeseredetten:

36.

„Óh, hát elpusztít a világon minden
erőt, tudást és szépséget a vénség!
S bár ezt jól látják a saját szemükkel,
nem indulnak fel lelkükben az élők?”

37.

Ha így van, fordítsd a lovakat vissza,
kocsisom, térj meg palotámba tüstént!
A kéj kertekben mi öröm vidítna,
ha vénség kínja a szívembe fészkelte?”

38.

Ura fiának a parancsát véve,
megfordította a kocsit a hajtó.
Ott a királyfi gondokba merülten,
mint üres házba lépett a kapun be.

39.

És otthonában se talált nyugalmat.
„Vénség, vénség!” - ez forgott a fejében.
Ujólágy atyja beleegyezését
kérte, s kihajtatott a palotából.

40.

Az istenek most nyavalyáktól gyötrött
testű beteget alkottak az útra.
Pillantása a betegre vetődött,
s kéréssel fordult újra kocsisához:

41.

„E puffedt hasú, vacogó, ziláló,
megereszkedett tagú, vézna, sápadt,
„Anyám!” - jajszóval a kezét kinyújtó,
segítéség-esdő nyomorult miféle?”

42.

„Ha felborul a testben az egyensúly
az elemek közt, iszonyú csapás az,
neve: betegség, s ez, erőre kapva,
erőset is lever” - a kocsis így szólt.

43.

Kocsihajtója magyarázatára
részvétellel nézett a szerencsétlenre:
„Csak egyedül ő szenved e csapástól,
avagy mindenkit fenyeget betegség?”

44.

Megmagyarázta a kocsis: „Királyfi,
mindenki ki van téve e veszélynek.
De bár leselkedik ezer betegség,
beteg világunk örömökre vágyik.”

45.

Hogy ezt felfogta, a szivére bú szállt,
megremegett, mint hullámon a holdfény,
a kétségbeesve, alig ejtett szóval,
inkább magának beszélve rebegte:

46.

„Hiába látja a világ e sok vészt,
betegség kínját, ezután is bízik.
Hát eddig ér csak a tudás hatalma,
hogyan tud nevetni, ha betegség les rá?”

47.

Kocsis, fordulj meg! A kiút elég volt!
Kocsink térjen meg a király lakába!
Értem: mindenkit fenyeget betegség,
s ez kedvem szegte, szívem elszorítja.”

48.

Útját szakítva, örömét szakasztva,
gondokkal küzdve, hazatért lakába.
Másodszor is így hazatérni látva,
atyja megtudni sietett, mi történt.

49.

Okát meghallva hazatérésének,
sejtette: meg kell már válnia tőle.
Megdorgálta az út felügyelőjét,
bár büntetésre a harag se bírta.

50.

Megint megpróbálta gyönyörűségekkel,
multságokkal a fiát lekötni.
„Érzéki csábok sokakat lebírnak,
s tán nem hagy el majd” - remélte szívében.

51.

De mindhiába: dallal, zeneszóval
nem csábitotta a fiát a hárem.
Ezt látva, újból kikocsizni küldte:
„Talán segít majd a változatosság.”

52.

Csak arra gondolt, hogy kedvre derítse,
s nem gondolt rá, hogy az öröm veszélyt rejt.
Kíséretéül vele menni küldte
a legszebb, táncos, csoda-hangu nőket.

53.

Felékesítette a város útját,
és végig gonddal ellenőriztette,
s úgy rendelkezett, hogy más kocsihajtó
és másik kocsni induljon az útra.

54.

Haladt az úton a királyfi, ám egy
halottat alkottak az istenek most.
A halottvivő menetet csupán a
királyfi és a kocsihajtó látta.

55.

A királyfi a kocsisát kérdezte:
„Négyen cipelnek valakit. Ki ez, mondd?
Díszes ruhában hever, és nem mozdul,
síránkozó nép vonul a nyomában.”

56.

A fényes mennyek ragyogó lakói
irányították a kocsis beszédét,
s akaratukból a kocsis kimondta
az igazságot, noha ez tilos volt:

57.

„Lélegzet nélkül, tudat, érzés nélkül
örökre alszik merev fadarabként.
Elhagyta végleg, aki eddig óvta,
támadta, védte, a barát s ellenség.”

58.

Hallotta, mit mond a lovak hajtója,
s megdöbbsent szívvel faggatta tovább is:
„Csak ezt az embert sújtotta ilyen sors,
vagy ez a vég vár, ami él, mindenre?”

59.

A gyeplőtartó ugyanúgy folytatta:
„Így végzi minden, aki él a földön,
legyen nemes bár, közepes, vagy hitvány.
Örök törvénye a halál a létnek.”

60.

A föld urának fia, bár erős volt,
megértve, hogy van halál, összeroskadt.
Vállával dőlt a kocsirúd végére,
és felkiáltott a panasz szavával:

61.

„Ha minden élőt ez a biztos sors vár,
örülni hogy tud a világ a létnek?
Az ember szíve s esze kőből van tán,
hogy gondatlanul haladt tova útján?”

62.

Fordítsd kocsinkat palotánkba vissza!
Nincs kéjligetben mulatozni kedvem.
Aki tisztában van a pusztulással,
az józan ésszel hogyan is vigadhat?”

63.

Habár a népek ura sarja így beszélt,
nem indult vissza a kocsis, haladt tovább.
és úgy, amint azt a király meghagyta volt,
a Padmakhanda lugasába tért vele.

64.

Virágban állt a bokor, a cserje, minden ág,
repsve szállt a sok ezer énekes madár,
tavak vizét vizililiom takarta el,
mint ég ivét övezi a tarka égi öv.

65.

Elvitte őt akarata ellenére is,
talán a nők serege örömmre bírja majd;
akár a szent remete erénye megtörik,
ha mennybe fel csalogat az égi női tánc.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a harmadik ének:
A megrendülés kezdete.

JEGYZETEK

III. ének.

1. *Virágnylas Isten*: Káma, a szerelem istene.

IV. ének
AZ ASSZONYOK CSÁBÍTÁSÁNAK MEGHIÚSULÁSA

1.
Mikor a város melletti kéjligetbe megérkezett
a királyfi, vígan várták a nők, mint vőlegényüket.
2.
Örömtől tágra nyílt szemmel sereglettek eléje mind,
s tisztelettel köszöntötte lótuszbimbóként zárt kezük.
3.
Szerelem-nyűgözött szívvel, rajongva vonták gyűrűbe,
és rezdületlen rászegzett szemük alakját itta be.
4.
Gondolták: testbe öltözött a Szerelemisten maga,
s mint veleszületett ékszer, szépsége ékesíti fel.
5.
A nektár-sugarú Hold szállt bizonyára a földre le -
vélték mások, szelídségét s derűjét látva, mily csodás.
6.
Tátott szájjal csodálkoztak - magukba nyelni vágyva tán -,
s kábultan néztek egymásra, sóhaj emelte keblüket.
7.
Csak bámulták, de nem szóltak, és ránevetni egy se mert,
fenségétől s nyugalmatól lenyűgözve állták körül.
8.
Udájain, a maháradzsa főpapjának okos fia,
nézte, hogy tétlenül állnak, elragadtatás rabjaként,
9.
s rájuk szólt: „Ügyesek vagytok, gyönyörűség művészei,
szépek, a csábítás minden fortélyában járatosak,
10.
ékességére válnátok az égiek honának is,
táncotok gyönyörködtetné magát a Kincsek Istenét,
11.
ti szenvedélyre bírnátok zord remeték hideg szivét,
s a tündéreket otthagynák kedvetekért az istenek,

12.

ügyességetek csábjának, bájaitok csodáinak
asszonyok is rajongói lennének, nemhogy férfiak,

13.

művészek, bűvészek vagytok mesterségetekben, ti nők,
s nem értem, hogy viselkedtek most mind ilyen ügyetlenül.

14.

Szemlesütő szégyenkezés az ifjú arát illeti
az első ölelést várva, vagy pásztorlányt, nem titeket.

15.

Bár e férfi vitézsége, méltósága, hatalma nagy,
de meg kell vele mérkőzni: a nők hatalma még nagyobb.

16.

Hiszen egykor egy nagy szentet, akit még az ég is becsült,
Kási szépe, egy örömlány, megtaposott, megrúgdosott.

17.

Bálamukhjá megnyargalta jámbor Manthálagautamát,
a szerzetest, és kedvéért máglyára hullákat cipelt.

18.

Az önsanyargatás hősét, az élemedett Gautamát
egy hitvány, alacsony kasztú asszonyszemély igézte meg.

19.

Risjasringát,¹ a nőket még nem látott remetefiút
Sántá ravasz fogásokkal szedte rá, szédítette meg.

20.

Visvámitra,² a szent látnok, az önmérséklet bajnoka,
tíz évig az őserdőben Ghritácsí tündér rabja lett.

21.

Kiforgattak magukból sok régi szent bölcsét már a nők,
a virágzó korú ifjút könnyebben megigézitek.

22.

Ne tétovázzatok! Meg kell tenni, ami rajtatok áll,
hogy a királyi háztól a Szerencse ne forduljon el.

23.

Egyenlő rangút egykönnyen elcsábít bármely nőszemély -
igazi nő azt is, aki alatta vagy fölötte áll.”

24.

Udájín buzdításától feltűzelve, az asszonyok
saját magukon túltettek, hogy meghódítsák urukat.

25.

Ijedten hozzáláttak, hogy enyelgő pillantásokkal,
mosollyal, ringó léptekkel kellessék kellemeiket.

26.

A királyfi szelídsége és a király akarata,
s a bor s a szerelem gyorsan elűzte féltékenységüket.

27.

Körülrajongták urukat, s ő úgy járta a ligetet,
mint nőstényelefántok közt a hím a hegyek erdeit.

28.

A szép parkban a szép nők közt a királyfi úgy tündökölt,
ahogy a tündérlányok közt a Nap fénylik az ég ivén.

29.

Duzzadó keble halmával érintette meg némelyik;
mámortól fűtve, testével a testéhez hozzásimult.

30.

Másik színlelte: megbotlott, s köréje fonva karjai
hajlós, karcsú folyondárját, erővel rátámaszkodott.

31.

Más bortól illatos szája rőt ívével hozzáhajolt,
s fülébe sejtelmes hangos súgta: „Hallgasd meg titkomat!”

32.

A másik illatos kézzel szorította meg két kezét,
s parancsoló hangon kérte: „Óh jőjj, imádkozz itt velem!”³

33.

Más ittasságot tetteve lecsúsztatta a fátyolát,
s szájában nyelve megcsillant, mint villám fénylik éjszaka.

34.

Csilingelő, aranydíszes övvel sétáltak fel s alá
mások, mutatva áttetsző leplek alatt a combjukat.

35.

Virágzó mangó ágába kapaszkodtak meg némelyek,
keblüket látni engedve, mint két aranybarna edényt.

36.

Másik lótosz-szemű szépség lótosz-tóból lótoszt hozott,
s lótosz-tündér gyanánt lépett lótosz-arcú királyfihoz.

37.

Édes dalt énekelt másik, hajlongva hozzá táncosan,
s „Magad csapod be” - sejtették kacéran pillantásai.

38.

Más nő szemöldök-ívét mint az íjat feszítette meg,
játékosan utánozva a férfias mozdulatot.

39.

Fülbevalóit ringatta a másik buja keblű nő,
és kacagva szólított: „Fogjon meg felséged, ha tud!”

40.

Mások virágfüzerekkel kötözték meg a távozót,
szemrehányó szelíd szókat vetettek rá, mint zabolát.

41.

Egy mangó-hajtást lengetett egy másik nő mámorosan,
és köztöködve kérdezte: „Vajjon kié ez a virág?”

42.

A másik peckesen lépdelt, kihúzva magát férfimód,
s rászólt: „A nők legyőztek! Menj, te meg a földet győzd le most!”

43.

Másik félig lehúnyt szemmel egy kék lótoszt szagolgatott,
s mámor-fojtotta, halk hangon suttogta a királyfinak:

44.

„Uram, nézd itt e mangó-fa méz-illatú virágait!
Mint aranyos kalitkában bűg ága közt a kókila.

45.

E tűzvörös asókat nézd, mely felkavar vágyó szivet;
mintha tűz lángja perzselné, zsongja körül a méheraj.

46.

Nézd, tilaka-fa törzsére e mangó-ág hogyan simul:
szantálpör-sárga testű nő fehér köntösű férfira.

47.

Rőt lakk-színű virág-terhe lehajtja a kuruvakát,
mintha a nők vörös körme előtt elszégyellné magát.

48.

Beburkolózik lombjába e fiatal asóka-fa,
karcsú karunk szépségével úgysem bírna versengeni.

49.

Nézd, úgy övezik e tavat a fehér szinduvára-fák,
mintha pihenő nő dobná maga mellé a fátyolát.

50.

A vízen úszó nőtényét követi csakraváka-hím,
mintha szolgája volna; lásd, a nők hatalma végtelen.

51.

Hallgasd a nászra vágyódó hím kakuk bűgó énekét,
míg párja hangja visszahangzik, mint hogyha igent mondana.

52.

Magát bölcsnek hívő férfi ne gondokba merüljön el;
a tavasz-szülte vágyaknak engedjen, mint madár-sereg.”

53.

Így próbálta a szerelem-tüzelte ifju nők hada
hízeltető enyelgéssel a királyfit kísértetni.

54.

De a királyfi lelkéről lepergett minden csábítás.
„Meg kell halni” - csupán erre gondolt, s el sem mosolyodott.

55.

Miközben szótlan elnézte a nők mesterkedéseit,
rezzenetlen, szilárd szívvel, keserűen gondolkozott:

56.

„Az asszonyok nem fogják fel, hogy múlandó az ifjuság;
a vénség jön, s a szépséget elpusztítja nyomtalanul.

57.

Nem gondolnak rá: sújthatja betegség bármelyiküket,
s viháncolnak, miközben a világ kórokkal küzködik.

58.

Nem jut eszükbe, hogy végül a halál mindent elragad,
és játszanak, nevetgélnek önfeledten, gondatlanul.

59.

Aki rágondol, hogy sorsunk vénség, betegség és halál,
élhet, alhat vagy örvendhet egy percig is nyugodtan az?

60.

Aki maga egészséges, és nem téríti észre, hogy
a másik vén, beteg, meghalt - az rövidlátó, ostoba.

61.

Ha az egyik fa elveszti a lombját és gyümölcseit,
s kidől, kivágják - éppígy a többi nem törődik vele.”

62.

Udáján látta: gond gyötri, nem tud örülni semminek,
s barátság s életbölcesség szavával rezzentette fel:

63.

„Barátként állni melletted küldött veled a föld ura,
s baráti vonzalom készlet, hogy kérő szóval intselek.

64.

Óvni káros cselekvéstől, üdvös tette buzdítani,
a bajban nem pártolni el - a barát hármassal tiszte ez.

65.

Ha barátságot ígértem, és most elnézném szótlanul,
hogy elfordulsz teendődtől - milyen barátság volna ez?

66.

Barátodként szólok hozzád: te szép, erős vagy, ifju vagy,
a nőktől így elfordulni nem illik hozzád semmiképp.

67.

A női csábnak engedni illendő színlelésből is,
mert így örömben lesz részünk, s ezt szégyen elmulasztani.

68.

A nők szívét figyelmesség s hízelgés megbilincseli,
kedveskedés szerelmet szül; rátartiak az asszonyok.

69.

Nos, bárha szíved elfordul, fényes arcú királyfiú,
szépséged azt parancsolja, hogy nyájasságnak mutasd magad.

70.

Nyájasság nőknek orvosság; nyájasság legszebb ékszerük;
a szépség nyájasság nélkül: erdő, hol nincs a fán virág.

71.

Legalább pusztán nyájasság gyönyörködtesse lelkedet;
öledbe hullt minden gyönyör - miért fordulnál tőlük el?

72.

A szerelem a legfőbb üdv - így vallotta ezt Indra is,
s a szent Gautama hitvesét, Ahalját⁴ csábította el.

73.

Agasztja is magáévá tette egykor a Hold nejét,
és így járt Lópámudrával, így tartja ezt a hagyomány.

74.

Utathja feleségétől, Mamatától Brihaszpati,⁵
az önsanyargató nagy szent, Bharadvádzsát nemzette így.

75.

Brihaszpati nejétől meg - miközben éppen áldozott -
a Hold nemzett nemes sarjat, isteni tudású fiat.⁶

76.

Egykor a Jamuná partján a vízből született leányt
vad szenvedélyre gerjedve meghágtá volt Parásara.⁷

77.

A bölcs Vaszistha megkívánt egy alacsony kasztribéli nőt,
Aksamálát, s e nő szülte Kapindzsaládát, gyermekét.

78.

Bár ifjúsága rég elszállt, Jajáti,⁸ a királyi bölcs,
az égi kertben Visvácsi tündérlánnyal szeretkezett.

79.

Pándu⁹ tudta: ha nőt érint, halált hoz rá az ölelés,
és mégis Mádrí szépsége legyőzte, s közösült vele.

80.

Karáladzsanaka egykor egy pap lányát ragadta el,
és ezért kasztját vesztette, de szerelmét nem adta fel.

81.

Látod, a régi, nagy bölcsek még alantas szerelmet is
gyakorta élveztek, nemhogy az illendő örömeiket.

82.

Te fiatal vagy és szép vagy, erős vagy, mégis megveted
a gyönyörűséget, melynek joggal hódol egész világ.”

83.

A régi hagyományokból vett példákra hivatkozó,
bölcshangú viharfelhők komor, mély hangján válaszolt:

84.

„Reád vall ez a buzdítás, baráti szeretet jele,
de hidd el, rosszul ítélsz meg. Hallgass meg, elmondom, miért.

85.

A gyönyört el nem ítélem. Tudom, a világ ennek él.
De látom, minden múlandó, s ezért örülni nem tudok.

86.

Öregség, betegség, halál - ez a három ne volna csak,
az örömöket élvezni tudnám én is, mint bárki más.

87.

Ha a nőkben az ifjúság, szépség örökké tartana,
a bölcshez akkor sem volna méltó, kéjben merülni el.

88.

És mivel az öregség majd elemészti szépségüket,
saját magát is megcsalja, aki bennük gyönyörködik.

89.

Nem több az állatnál, aki halál, kór, vénség rabjaként
halál, betegség és vénség foglyainak örülni tud.

90.

S bár mondtad, hogy nagy lelkek is voltak szerelem rabjai,
ez ne tévesszen meg, hiszen a pusztulás várt rájuk is.

91.

Mit ér a nagyság ott, ahol a pusztulás uralkodik?
Az élvezeteken csüggés, hívság hajhászása mit ér?

92.

S hogy színlelésből engedjünk a nőknek, mint tanácsolod?
Én a nyájasság kedvéért sem ismerem a színlelést.

93.

Az engedékenységet sem tűröm meg őszintétlenül;
hogya nem lelked indít rá, az ölelés is átkozott.

94.

Aki a színlelésnek hisz, s ragaszkodik gyanútlanul -
e szenvedélyre gyúlt szívet megcsalni visszataszító.

95.

S ha kölcsönösen megcsalják egymás a szenvedélyesek,
jobban teszi, ha rá sem néz férfi nőre, nő férfira.

96.

Igy engem, búban vergődöt, vénség s a halál áldozatát,
nemtelen szenvedélyekre nem illendő csábítanod.

97.

Erős a lelked, s a szived nagyon kemény,
hogy ingatag kéj özönén szilárdan áll,
s örülni tudsz, hol a veszély leselkedik,
s az élők népe a halál felé halad.

98.

Engem betegség, az öregség és halál
félelme rettent, leigáz a csüggedés,
nyugalmam eltűnt, örömet nem ismerek.
Egész mindenség a szememben lángban áll.

99.

Vasból van annak szive-lelke, úgy hiszem,
ki végveszélyt lát, s ezalatt örülni tud,
s bár tudja jól, hogy kikerülhetetlenül
halál vár rá is, keserűen nem zokog.”

100.

Igy füzte egybe a királyfi érthetón
vágynak, szerelmet elítélő, bölcs szavát,
míg a Lenyugvás Hegye túlsó oldalán
lassan legördült a Világító Korong.

101.

A nők látták, hogy koszorújuk, ékszerük,
kedveskedésük, megigéző énekük
mind hasztalan volt, s hazatértek csüggeteg.
Lehült szivükben a szerelmi szenvedély.

102.

A kéjligetből a csodás asszonysereg
estére kelve szomorúan távozott,
s lakába tért meg az uralkodó fia.
„Minden múlandó” - ez emészti szüntelen.

103.

Mikor hírét vette az atya, hogy a gond gyötri a fiát,
aludni nem bírt, úgy, ahogy az elefánt, hogyha sebesül.
Mi változtatná meg fia akaratát? Törte a fejét,
de nem látott semmit, ha neki örömet semmi se szerez.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a negyedik ének:
Az asszonyok csábításának megghiúsulása.

JEGYZETEK

IV. ének.

1. *Risjasringa*: Egyszer aszály idején jóslat jött, hogy akkor szűnik meg a szárazság, ha az erdőből elhozzák az ártatlanságban élő remete-fiút, Risjasringát. Egy örömlány remetének öltözve csábította el a gyanútlan ifjút. - Az előző versszakokban említett legendák ismeretlenek.
2. *Visvámitra* király sok ezer évig tartó önsanyargatást vállalt, hogy a *bráhma*n rangot elnyerje (lásd fentebb). Egyszer egy tündérlány csábítása zavarta meg önmegtartóztatásában.
3. Kétértelmű sor. Jelentheti ezt is: „hajolj hozzám!”
4. *Ahaljá*: Indra elcsábította a remete nejét. A remete megátkozta Indrát, akinek férfitagja a földre esett, az asszonyt pedig láthatatlanná átkozta. Indrába az istenek egy kos heréjét ültették.
5. *Utathja* feleségét, a már terhes Mamatát Brihaszpati megerőszakolta, így két fia született.
6. *Brihaszpati* neje, *Tára* szerelembe esett a Holddal, és félisteni fiút szült tőle.
7. *Parásara*: nagy szent, aki a hal-tündértől született Sztajavati szerelmét elnyerte és Vjászat nemzette vele.
8. *Jajáti*: Jajáti király nem akart megvélni, ezért egyik fia átvette tőle az öregséget. Ő tovább élvezte a szerelmet, míg végül megcsömörlött, remetiségbe vonult, az égbe emelkedett.
9. *Páandu*: Páandu királyt átok sújtotta: ha nőt ölel, meghal. Ezért az istenek nemzettek helyette öt fiát, a Pándavákat, a *Mahábhárata* eposz főszereplőit. Egyszer azonban nem bírt uralkodni vágyán, és nejével erőszakkal közösülve, meghalt.

V. ének
REMETESÉGBE TÁVOZÁS

1.

A királyfi, hiába hívta oly kéj,
ami mástól az eszét is elrabolná,
nem örült, s a nyugalma messze szállott.
Az oroszlánt öli így a mérgezett nyíl.

2.

Im azonban idővel kedve támadt
a vadon fái között keresni békét.
A király megörült. Kiséretéül
vele ment sok nemes ifju víg csoportja.

3.

Aranyos zabolát s csengőt kötöttek
paripájára, a fürge Kanthakára.
A fején lobogott a jakfark-csótány,
s ura fénylett a nyeregben, mint a csillag.

4.

Mialatt a vadon felé ügettek,
buja szántókon, a sűrű erdő szélén
vezetett az utuk. Megmunkált földben
feketéllett a barázda, mint a hullám.

5.

Az ekék-hasogatta, zsenge fűvel,
a giliszták, kicsi férgek tetemével
borított talajon halál meredt rá,
keserűn, mint kit övéi veszte sújt le.

6.

Kicserezte a szél s a nap, s belepte
por a szántóknak az izzadt bőrt a testén.
A nehéz járom az ökröket gyötörte.
A nemes lelkü királyfi szánta őket.

7.

Odaérve közel, leszállt lováról,
keserű gondba merülve, lassan lépdelt,
születés meg enyészet járt eszében.
„Nyomorúság az egész világ!” - kiáltott.

8.

Szive semmire, csak magányra vágyott.
Vele tartók csapatát is visszaküldte.
Egyedül tova ment a csendes erdőn,
míg elért egy üde lombu dzsambu-fához.¹

9.

Fa tövében a hullt levél s a pázsit
puha zöldjére leült a sima földön,
s míg a lét s az enyészet járt eszében,
nyugalom szállt a szívébe, és szilárdság.

10.

Mikor elnyugodott a csapongó elme
az örömtől meg a gondtól szabadulva,
a belátás nyugodalma elvezette
a legelső elmélyülés békéjére.²

11.

Igy elérve a bölcs felismeréssel
az üdv-adó elme-összpontosítást,
ezután az egész világ folyását
is elérte valós elmélyüléssel.

12.

„Nyomorult világ! A balga ember,
noha vénség, a halál s kór gyötri őt is,
közönyös marad, arra nem figyel fel,
hogy a másik megöregszik, szenved, elhal.

13.

Ez a sors ugyanúgy vonatkozik rám,
s ha a mások nyomorát könnyel nézném,
megalázna rideg viselkedésem,
ki a Törvényt, az igazságot beláttam.”

14.

Mikor így a halál, a kór, a vénség
nyomorúsága örök baját belátta,
kialudt a szívében erő, egészség,
fiatalság öröme, s az élet vágya.

15.

Örömet, szomorúságot nem érzett;
sem a kétely, se levertség nem gyötörte;
gyönyöröknek a vágya lefoslott róla;
harag és rosszakarát sem élt szívében.

16.

Igy a bölcs, szenttelen elme tisztasága
a nemes lelkü királyfi lelkén úr lett.
De e percben, szerzetesi öltözetben
- csakis ő látta - szemébe tűnt egy ember.

17.

A királyfi kíváncsian kérdezte:
„Te ki vagy, mondd?” Az a férfi ezt felelte:
„Születés s a halál megundorított,
szabadulni remetének elvonultam.

18.

A világban a pusztulás a törvény,
keresem hát a romolhatatlan üdvöt.
A rokon s idegen nekem közömbös.
Gyönyörök vágya, a vágy igája nem bánt.

19.

Fa tövében, a néptelen vadonban,
hegyi barlangban odúban van lakásom.
Üresen, szenttelenül, reményt levetve,
csak az üdv célja vezet, mint kósza koldust.”

20.

Befejezte szavát a furcsa lény, és
a királyfi szeme láttán égbe szállt fel.
Egyik égi lakó jött ily alakban,
hogy eszébe belevéssen újabb eszmét.

21.

Mikor égbe repült fel az madárként,
a nemes férfi elámult, s boldog is volt.
Az igaz tanítást szívére vette,
s a lemondást az eszében eltökélte.

22.

Ezután hazatérni készülődött.
Paripájára felült, hogy útra keljen.
A barátait újra összehívta.
Megelégelte a vágyott liget árnyát.

23.

A kor és a halál nyugét lerázni,
a vadonban remetének menni készült,
s hazatért, de olyan kedvetlenül, mint
a vadonból elefánt a szűk karámba.

24.

„Az az asszony igen boldog, szerencsés,
kinek ily szép, daliás a férje, mint te!”
Egyik asszony e szókkal üdvözölte
a közlegőt, kisietve elé az útra.

25.

De a *nirvrita* ‘boldog’ szót meghallva,
neki *nirvána* jutott eszébe róla,
s a derús fogadást fogadva, ettől
nyugalom, béke derűje szállt szívére.

26.

Palotájába belépett. Arca holdfény,
elefánté s a bikáé karja, lépte,
aranyos hegy a termete, hangja dörgés,
oroszláné az ereje - vágya béke.

27.

Ami el nem enyészik, arra vágyott,
s sietett atyja elé a trónterembe.
A tanácsot-adók körében úgy ült,
ahogy Indra vihar-istenek hadában.

28.

Leborult, a kezét is összetette,
könyörögve: „Uram, adjad engedelmed
örök üdvre a vadonba elvonulnom,
hisz a válás, tudod, elkerülhetetlen.”

29.

E beszédre a rádza úgy megingott,
ahogy erdőn elefánt-rázta, sudár fa.
Fia zárt keze lótuszát ragadva
zokogott, könny özönétől fulladozva:

30.

„Ilyen ötletedet vesd el magadtól!
Remetének kora volna elvonulnod.
Fiatalnak a lelke ingatag még,
s veszedelmes, ha magányba tűnik ifjan.

31.

Fiatalt csak a test, a vágya vonzza,
idegen tőle lemondás önfegyelme,
a vadon rideg élete eltaszítja,
remeték szent közönyét nem érzi még át.

32.

Az idő nekem int a távozásra,
az uralmat fiatal kezébe téve.
A királyi erély legyen erényed!
Ha atyáddal szakítasz, te törvényt törsz meg.

33.

Egyelőre tegyél le szándékozárol.
Kötelesség a családod ápolása.
Aki élte az életet ifju korban,
ha elaggott, remetének elvonulhat.”

34.

A királyi tanácsra a bölcs királyfi
szeliden mondta, akár a halk madárdal:
„Legyen úgy. A vadonba nem megyek még,
ha kezeskedni erőd van négy dologról:

35.

A halál sose oltsa életem ki.
Ne gyötörje soha testemet betegség.
Fiatal koromat ne sújtsa aggság.
A szerencsém a balsors elkerülje.”

36.

Fia négy lehetetlen óhajára
a mahárádzsa csodálva válaszolta:
„Mi jutott az eszedbe? Tégy le róla!
Nevetést szül az elérhetetlen óhaj.”

37.

Felel erre, akár a hegy, szilárdan:
„Ha e négy vágy lehetetlen, úgy bocsáss el!
Aki futna, ha lángban áll a hajlék,
menekültét akadályozod te annak?

38.

Ha tudod, hogy a földtől válni kényszer,
az igazság keresésétől ne válj el.
A halál válni parancsol végül úgyis,
kielégülni se hagy, se célhoz érni.”

39.

A királyfi beszéde hallatára
- ki a megváltást kereste pusztá célként -
leszögezte a rádza: „Nem mehetsz el!
Gyönyörök s örök övezzék, hogy ne menjen!”

40.

A tanácsosok is figyelmeztették
a fiúi szeretetre, tiszteletre,
a szülői könnyek is útját szegték.
Szomorúan hazatért saját lakába.

41.

Csodaszép szeretők epedve várták
aranyos fülbevaló-csilíngeléssel,
szelid özgida-pillogó szemekkel,
kebelükből fakadó meleg sóhajjal.

42.

Ragyogott deli termete, mint arany hegy,
szíve mélyére hatolt a hölgseregnek.
Szava, arca, viselkedése mindnek
lebilincselte fülét, szemét, a lelkét.

43.

Mikor alkonyodott, a hálózba,
palotája tetejére lépkedett fel,
ragyogóan, akár a homályt elűző
Nap a Méru-hegy³ ormán virradatkor.

44.

Nemes áloe-illatú teremben
az arany mécs lobogását visszafénylő,
csupa gyémánt berakással ékesített,
aranyos trónusa várta. Ő leült rá.

45.

Körülállta a hárem, a sok csodás hölgy
zeneszerszámmal, urát elandalítani.
A Himálaja hold-fehér csúcsán így
övezik Kincsek Urát a tündérlányok.

46.

De hiába zenéltek égi hangon,
örömét a zeneszóban sem találta.
Örök üdvnek a vágya csábitotta,
s a lemondásról a szíve nem mondott le.

47.

E szilárd akaratra felfigyeltek
a vigyázó Akanistha égi lények,
s az egész háremet álomba igézték.
Elaludtak, kifacsart-tekert tagokkal.

48.

Az egyik leborult a puszta földre,
keze volt arca alatt csupán a vánkos,
az arany levelekkel ékes hárfát
ölelő karja unottan félrelökte.

49.

A kezére akadt a lant egyiknek,
kebeléről a ruhája félrecsúszott,
s hab-övezte folyó gyanánt hevert ott,
amelyen méhraj-ölelte lótusz úszik.

50.

Szeretője helyett egy nő két karcsú,
fiatal-vizirózsa-inda karral
a dobot szeretettel átölelte,
aranyos karperecekkel a két csuklóján.

51.

Ragyogó aranyos csatokkal ékes,
lebegő, puha sárga selyem ruhában
szana-szerte hevert sok nő a földön,
elefánttól letiport virágos ágként.

52.

Könyökölve egy ablak párkányára,
feszes íjként karikába meghajolva
- fityegő nyaklánca akár az íjhúr -
kapuív szobra gyanánt aludt a másik.

53.

Egyik ült, előre bukó fejével,
a fülében libegő fülbevalóval,
ahogy lehajtja fejét a lótusz,
ha a vadkacsa ringatózik rajta.

54.

Sokan ülve aludtak el egymás mellett.
Nekitámaszkodik egyik a másikának,
a nyakára fonja bilincsként karját,
kebelének a súlya reá taszítja.

55.

Szorosan megölelte a lantot egy nő,
szeretettel, akár szelíd barátnőt,
zizegő húrjára hajtva finom arcát,
aranyos fülbevalókkal meg-megütve.

56.

Citerája zsinórja meglazulva
lecsúszott a nyakából egy ifju nőnek,
s eleresztette, akár combja közéből
öleléstől kimerült férfit a nője.

57.

A lehúnyt pilla sötét fátyla befedte
gyönyörű nagy szemek ékes ragyogását,
ahogy alkonykor a Napnak búcsut intve
tavi lótusznak a kelyhe összezárul.

58.

Kibomolt, kusza, szétzilált hajával,
szanaszéjjel guruló, gyöngyös nyakékkal,
derekán leszakadt övvel feküdt egy,
ahogy az, kit elefánt tiport a földre.

59.

Sokan - oly szelidek, szendék egyébkor -
magukon kívül, az illemt feledve,
kezüket-lábukat elvetve heverték,
fogukat csikorítva ásitoztak.

60.

Koszorújukat, ékszerüket leszórva,
a ruhát földre lecsúszni-esni hagyva,
merevülten, üres, nyitott szemekkel
sokan elterültek, akár a holtak.

61.

Egyikük szája kitátva, nyála csorgott,
takarandót kitakarva ott vonaglott
tehetetlenül, épp akár a részeg,
szava sem volt, lihegett, nyögött, sóhajtott.

62.

Ahogy ott szanaszét hevert a sok nő,
kiki úgy, ahogy a dolgát félbehagyta,
viharak-dúlta vizű tavat idéztek,
zivatar-tépte, lehervadt lótuszokkal.

63.

Ragyogó palotája bájos arcú,
gyönyörű hölgyeit ily visszataszítón,
nyomorultul a földön fekve látva,
keserűen kifakadt a bölcs királyfi:

64.

„Ilyen undorító a női szépség,
tele szennyel, hamis, aljas indulattal,
amit elfed az ékszer, ékes öltöny,
a buja kéjvágy heve fűti mind a férfit.

65.

Ha a férfiak észre térve, látnák,
hogy az álom kimutatja torz valójuk,
nem igézné meg a nők varázsa őket,
de a szépségük eszüktől fosztja őket.”

66.

A valóra reádöbbenve, döntött:
palotáját tovahagyja még az éjjel.
Megörültek az istenek, ezt megértve,
s valamennyi kaput-ajtót tágra tártak.

67.

Odahagyta a fenti multság-termet,
heverő hölgyeitől megundorodva.
Sietett le a kastély udvarára,
hogy a szándékot azonnal tette váltsa.

68.

Szaporán noszogatta ébredésre
az ügyes kezű Cshandakát, lovászát:
„Paripámat, a Kanthakát, nyergeld fel!
Az idő sürget a halhatatlanságra.

69.

A szivemben ma elégedettség támadt.
Ma megért bennem az elhatározásom.
A magányban a magam támasza lettem.
Jeladás ez, hogy a cél ma már felém int.

70.

A szemérmes, az illemt feledve,
az egész hárem előttem ott fetrengett,
s a kapuk csoda módra tágra nyíltak!
Megyek, eltávozom immár gyógyulásra.”

71.

Noha tudta lovásza uruk tilalmát,
eleget tett a királyfi óhajának.
Magasabb hatalom lett úr a lelkén,
s sietett a lovát elővezetni.

72.

Aranyos zabolát fejére rakva,
puha, könnyű takarót hátára vetve,
a nemes, gyors paripát felszerszámozta,
hogy urának a nagy útra készen álljon.

73.

Valamennyi tagja hibátlan, ép volt,
a patája kemény, a farka hosszú,
hasa, háta erős, a szőre fényes,
szügye és homloka széles, orra tágas.

74.

Megölelte nyakát az erős karú hős,
simogatta puha lótusz-tenyerével,
csitította szelíd, becéző szóval,
ahogy az szól, aki nagy csatára készül:

75.

„Gonosz elleneit legyőzte sokszor
a maháradzsa, csatában rajtad ülve.
Lovak ékszere, rajtad indulok most
a halál ellen a végső ütközetre.

76.

Ha vagyont, ha gyönyört akarsz szerezni,
segítőd könnyen akad, s csatában éppúgy.
De nem áll senki se melléd, hogyha baj van,
s ha igazság keresése szólít útra.

77.

De ha van, aki társadul szegődik
a bajokban s az igazság-keresésben,
ugyanúgy jutalomban részesül majd
veled együtt - ahogyan szívem sugallja.

78.

Nos ezért, paripám, segítsd a gazdád
az igazság-keresésre indulóban,
hogy elérjem egész világ javára
a nemes célt, s te javadra is, jutalmul.”

79.

Mikor a lova fülébe súgta kérőn
a remeteségbe elinduló királyfi
a köteles ügyet, úgy nyeregbe pattant,
ahogy a Nap ősszel a fellegek fölé száll.

80.
Lova, hogy az éji csendet meg ne törje,
ki nem eresztett kicsi horkanást, nyerítést,
s hogy a pata dobogása zajt ne csapjon,
noha sietett, ügyelően emelte lábát.
81.
Odagyülekező szellemek csapatja
tavirózsa-szirmokat szórt elé az útra,
s a paripa robogó lábát emelték
vizililiom-puha, ékszeres kezükkel.
82.
Kapureteszek az óriás kapukról
- amik elefánt rohamának ellenállnak -
az utakon, ahol elhaladt, lehulltak,
s a kapu magától zajtalan kitárult.
83.
Az atyai szeretetre nem tekintve,
kicsi fia sorsa ügyét is elfeledve,
a hatalom öröméről is lemondva,
maga mögött hagyta a városát örökre.
84.
Amikor a kapun átkelt, visszanézett,
s csatakiáltása oroszlán-hangon hangzott:
„Amig a halálon s léten túl nem értem,
Kapilavasztuba a lábam újra nem lép.”
85.
Eme fogadalom-ige hallatára
a Vagyon Urának a népe dalra gyűjtött,
s az egek urai áldva mind kívánták,
semmi se zavarja meg elhatározását.
86.
Akarata sikerét segíteni vágyva,
fölibe repültek a tűzi szellemek mind,
s a deres utat előtte fénybe vonták,
mint amikor áttör a holdsugár a felhőn.
87.
Sebesen, a nemes indulattól hajtva,
tovaügetett a lován, akár nagy Indra,
s mire az eget a pirkadat csíkozta,
messzire jutott el, a gondban elmerülve.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben az ötödik ének:
Remeteségbe távozás.

JEGYZETEK

V. ének.

1. *dzsambu-fa*: a gránátalmával rokon, jellegzetes indiai fa. Erről kapta költői nevét India: *Dzsambu-dvípa* „dzsambu-sziget”.

2. A 10. versszak második felének pontos fordítása: „Elérte az elmélyülés első, nyugodt fokát, amelyen még jelen van a fogalomalkotás és belátás, de külső befolyások már nem érintik”. *Elmélyülés* szóval adtuk vissza a *dhjána* terminust, amely *révületnek* is fordítható. Hasonlóan jár el Johnston, aki *trance*-nak fordítja. Az európai fordítások *kontempláció*, *meditáció* szóval szokták visszaadni, ami félrevezető, mert a *dhjána* nem elmélkedést, elgondolkodást, hanem először egyetlen gondolatra való összpontosítást (minden más gondolat kizárásával), a következő fokozatokban gondolkozás nélküli lelkiállapotot jelent.

3. *Méru-hegy*: a Himálajában elképzelt, istenek-lakta hegycsúcs.

VI. ének CSHANDA HAZAKÜLDÉSE

1.
Végül, midőn felragyogott a fényt adó Világ Szeme,
a szent Bhárgava remete hajléka tűnt szeme elé.
2.
Gazella szunnyadott békén, alvó madár pihent a fán,
és béke szállt a szívébe: úgy érezte, céljához ért.
3.
Leszállt a lova hátáról, hogy mutassa tiszteletét
a vezeklés iránt, s azt, hogy ő is erre az útra lép.
4.
„Túlpartra átvittél” - szóval megsímogatta a lovát,
s lovászát szeme fényében fürösztve, boldogan beszélt:
5.
„E szélesebb lónak végig nyomában voltál, kedvesem;
megmutattad ügyességed, s irántam szeretetedet.
6.
Bár én más cél felé tartok, mégis megőrzött hű szived;
nincs nagyobb annál, mint aki urához úgy ragaszkodik.
7.
Van ügyes, szeretet nélkül; s van szerető ügyetlen is;
szeretet s ügyesség együtt, mint benned, csak ritkán akad.
8.
Páratlanul nemes tettered boldoggá tette lelkemet:
nem számíthatsz viszonzásra, csupán a szeretet vezet.
9.
Akitől jutalmat várhat, attól senki se fordul el,
de ön-népük is elhagyja a szükségbe kerülteket.
10.
Atyát tisztelnek, mert eltart; fiút táplálnak, mert utód;
nincs önzetlenség ok nélkül; valamit vár, ki átkarol.
11.
Ám minek szaporítsak szót? Te most nagy jót tettél velem.
Vágyott erdőmbe elhoztál. Térj vissza, vidd a lovamat.”

12.

Így beszélt, majd ajándéku lecsatolta ékszereit,
és megszomorodott szívű lovászának nyújtotta át.

13.

Majd szólt, fej-éke legfénylőbb, sziporkázó drágakövet
kezében tartva, úgy, mint a Méru-hegy tartja a Napot:

14.

„Cshanda, borulj alázattal fejedelmi atyám elé,
s e drágakövet átnyújtva, szavammal enyhítsd bánatát:

15.

Nem ég üdve, és nem harag, hanem az a szándék hozott
az erdőbe, hogy legyőzzem az öregséget és halált.

16.

Távozásom ne búsítson; az együttlét úgysem örök;
akármilyen soká tartott, az idő véget vet neki.

17.

Mivel biztos az elválás, megváltás útját keresem,
hogy ne sújtson több megváltás attól, aki kedves nekem.

18.

Távozásom ne búsítson. A kint megölni távozzom.
Az sajnálandó, akit a bút-adó szenvedély kötöz.

19.

Régen is így határoztak nemem lelkű elődeink.
Miért bánkódsz, ha most én is öröklött útra indulok?

20.

Az elhúnytak vagyonának örököse mindig akad,
de olyan, ki igazságát örökölje, alig-alig.

21.

Ha úgy véled, korán van még, rosszkor van még, hogy távozzom -
igazságra sosincs rosszkor; hisz ingatag az életünk.

22.

Ezért döntöttem: üdvömet keresni már ma indulok.
Ki bízhatna az életben, ha leskelődik a halál?

23.

Mindezzel beszélj lelkére a föld urának, kedvesem,
s kísérel meg elérni, hogy ne gondoljon többé reám.

24.

És igyekezz hitvány színben feltüntetni atyám előtt;
elfordulunk a hitványtól, hitvány miatt nem búsulunk.”

25.

Kétségbeesve hallgatta Cshanda ura üzenetét,
s könnytől fulladozó hangon, összetett kézzel válaszolt:

26.

„Tiéidet porig sújtó elgondolásodtól, uram,
az elmém mélybe süllyed, mint a mocsárba az elefánt.

27.

Kinek szeméből nem sajtol könnyet ily elhatározás,
még ha vasból van is szíve? Szerető szívet összezúz.

28.

Hol van egymástól palotád lágy párnák fedte fekhelye,
s a zord vezeklő-erdőnek vad gazzal benőtt talaja?

29.

Mikor utasításodra felszerszámoztam e lovat,
a Végzet kényszerített rá, nem önszántamból jártam el.

30.

Ám saját akaratomból, most, hogy tudom szándékomat,
Kapilavasztu gyászára hogy vigyem vissza lovadat?

31.

Nem taszíthatod el hozzád gyöngéd szívvel ragaszkodó,
szerető, agg atyádat, mit hitét az istentagadó.

32.

És második anyádat, ki fáradsággal, gonddal nevelt,
mint jótettet a hálátlan, képes vagy elfelejteni?

33.

Erényes, hitveséhez hű, nemes családból származó,
fiatal nődet elhagynád, mint gyáva cenk a trónusát?

34.

És Jasódhará gyermekét, tündöklő kicsi fiadat,
úgy löknéd el magadtól, mint tékozló fényes vagyonát?

35.

Ám hogyha úgy döntöttél, hogy trónod, családod elhagyod,
ne hagyj el legalább engem! Oltalmazóként könyörgök én.

36.

Bánattól lángoló szívvel távozni képtelen vagyok,
erdőben hagyva téged, mint Rámát Szumitra egykoron.¹

37.

Mit szól majd a mahárádza, ha nélküled térek haza?
És háremednek mit mondjak illendő üdvözlét gyanánt?

38.

Mondtad: a nép ura előtt hitványnak jellemezzelek -
ám te hibátlan vagy, mint a nagy szentek; hogy hazudjam ezt?

39.

Még ha szégyentelen szívvel, megbénuló nyelvemmel így
beszelnék: volna-e, aki elhinne ily híresztelést?

40.

Aki a Holdat forrónak mondja, talán hitelt talál,
de aki téged vétkesnek mondana, nem talált hitelt.

41.

Mindenkor irgalmas voltál, megértő, könyörületes -
ne taszítsd most el hívedet! Könyörülj rajtam! Értj haza!”

42.

Így beszélt Cshanda, bánattól porig sújtva, de mesterét
beszéde meg nem ingatta, és eltökélten válaszolt:

43.

„Hagyj fel, Cshanda, a bánattal, hogy most éntőlem válni kell.
Mindenkinek saját sorsát kell élnie, külön-külön.

44.

Ha maradnék enyéim közt megváltás-keresés helyett,
hiába kötne szeretet, a halál elválasztana.

45.

Reménnyel hordott méhében, és megszült kínnal az anyám -
mindez mit ért? Ő hol van most? És hol vagyok most tőle én?

46.

Gyülekezik közös fáján, majd szétszáll a madársereg -
az emberi együttlétet éppígy a válás szórja szét.

47.

A felhők összetorlódnak, majd újra szertefoszlanak -
az élők is találkoznak, majd ki-ki sorra távozik.

48.

Ha mindenki előbb-utóbb cserben hagyja a másikat,
együttlétünk csupán álom; nincs semmi, ami a miénk.

49.

Hogyha a fa is elveszti önnön-szülte lomb-öltönyét,
akkor idegen másiktól a másiknak is válni kell.

50.

Lám, mindez így van, kedvesem; most hát ne bánkódjál; eredj!
De ha szereteted késztet: most menj, majd később visszajössz.

51.

Kapilavasztu népéhez megnyugtatóan így beszélj:
Most a szeretet hallgasson! Halljátok meg üzenetét!

52.

Vagy véget vet öregségnek s halálnak, akkor visszatér,
vagy nem ér célt, s remény nélkül, tehetetlenül pusztul el.”

53.

Kanthaka, a nemes jószág, értette gazdája szavát,
és lábát nyalta nyelvével, és könnyet hullatott reá.

54.

Kerék s horog jót jósoló jelével ékes tenyere
megsímogatta a lovat, s mint barátját nyugtatta meg:

55.

„Jó lovam voltál, Kanthaka. Most már ne hullasd könnyedet.
Fáradozásod, úgy vélem, gyümölcsbe érik nemsoká.”

56.

Átvette a kardját lovásza kezéből.
Az ékkövekkel kirakott fogantyús
pengét kihúzta az arany hüvelyből,
mint mérges kígyó siklik ki lyukából

57.

A lótusz-kéken ragyogó acéllal
fénylő fej-ékét s a haját leszelte,
s mint könnyü fátyolt, levegőbe szórta,
hogy szerteszálljon: tavi hattyufalka.

58.

A mennylakók tiszteletük jeléül
utána kaptak, s levegőben úszó,
levágott fürtje valamennyi szálát,
mint szent ereklyét, az egekbe vitték.

59.
Ékétől - mint férfi csalárd nejétől -
elválva, számúzve haját fejről,
az volt a gondja: hogyan öltse erdők
magányán élő remetek ruháját?
60.
Felfogta gondját egyik égi isten,
s vadász alakban lesuhant a földre,
sárga ruhában közeledve hozzá.
Megszólította a királyi herceg:
61.
„Nem illik össze ez a kettő rajtad:
a gyilkos íj, s sárga remete-köntös.²
Cseréljünk öltönyt, ha nincs ellenedre:
enyémet öltsd fel, nekem add tiédet.”
62.
„Uram - felelte a vadász - én ezzel
közelbe csalom a vadat, s elejtem.
De ha szükséged van az öltönyömrre,
vedd, s add helyette a fehér ruhádat.”
63.
Örömmel fogta a vadonhoz illő
öltönyt, s átadta a saját ruháját.
Fehér ruhában a vadász e percben
isten lett újra, s az egekbe szállt fel.
64.
A bölcs királyfi, s lova gondozója
csodálva nézte csoda távozását,
s erdőben élő remetek ruháját
felöltve, hódolt ama mennylakónak.
65.
Majd elbocsájtva zokogó lovászát,
ment, felkeresni remetek tanyáját,
mint díszruhát hordva a sárga köntöst,
felhő-paláستtal beborított hegyként.
66.
Midőn, királyi hatalomról mondva le,
hitvány ruhában a vadonban messze tűnt,
lovásza égre felemelte két kezét,
s a földre roskadt, zokogott keservesen.

67.

Majd könnyes arcát felemelte és felállt,
és két karjával megölelte Kanthakát,
s fel- felsóhajtva, keserűn, reménytelen
ment városába - csak a teste, lelke nem.

68.

Hol eltöprengett, hol a sírás fogta el,
hol meg- megbotlott, elesett, felállt megint.
Önkívületben, szomorúság rabjaként
ment támolyogva az uton, mint részegek.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a hatodik ének:
Cshanda hazaküldése.

JEGYZETEK

VI. ének.

1. *mint Rámát Szumitra*: utalás a Rámájanára. A száműzetésbe induló Ráma az őserdőhöz érkezve visszaküldte atyjához kocsihajtóját, Szumantrát. A jelent láthatólag a Rámájana utánzása. (ld. az Utószóban).

2. *sárga remete-köntös*: a buddhista szerzetesek felső ruhája narancssárga lepel.

VII. ének MEGÉRKEZÉSE A REMETE-ERDŐBE

1.

Könnyfátyolozta szemü Cshanda elment,
s ő is tovább ment, a világtól elvált,
s célját elérve, hamarost elérte
erdőkben élő remeték tanyáját.

2.

Mint őz, szelíden, de oroslán-lépttel
lépett be őzek s remeték honába,
s habár lemondott a királyi fényről,
királyi fénnel ragyogott magától.

3.

Erdő lakói, igát igazítva,
nejükkel együtt csodálva megálltak,
és mintha Indra tűnt volna szemükbe,
lehajtott fejjel a királyfit nézték.

4.

A bráhmaṇok, ki tüzelőt kerestek,
s hordtak faágot, fűvet áldozathoz,
őt látni mentek, az imát feledték,
nem tért meg egy sem remete-lakába.

5.

A páva-had, mit mikor a magasban
esőfelhőt lát, ujjongva rikoltott.
Fűvet feledtek legelésző őzek,
felé fordultak rebbenő szemükkel.

6.

Iksváku-háznak csoda-fényü mécsét,
mint felkelő Nap sugárkoszorúját,
bámulva nézték a szelíd tehénkék,
s bár fejve voltak, tejet adtak újra.

7.

„Nyolc Vaszu-isten¹ közül egy alászállt?
vagy égi Ikek² közül ő az egyik?”
Igy tört ki sok bölcs remetének ajkán
királyfi láttán a csodálkozó szó.

8.

Mint Menny Urának idelenti mása,
mint támasztéka az egész világnak,
mint Nap, mely égről le a földre tévedt,
fényárba vonta a vadon homályát.

9.

Illón fogadták a telep lakói,
baráti szóval a körükbe hívták.
Ó tisztelettel viszonzta bölcsek,
törvényben-járók tisztelet-adását.

10.

Majd körbejárta, szabadulni vágyón,
egekbe vágyó remeték tanyáját,
s vezeklők³ népét figyelte: miképpen
gyötörte testét az egyik s a másik.

11.

Szemügyre vette önsanyargatásuk
ezernyi módját a remeteségben,
s egyik vezeklőt, aki elkísérte,
megszólította, tudakolva tőle:

12.

„Először látok remete-tanyát ma,
s nem ismerem még e szokást, e törvényt.
Kegyedtől kérek magyarázatot rá,
mely cél vezérli remeték e tettét?”

13.

A nagy tudású, szigorú vezeklő
Sájkák bikájának elősorolta,
ki hogy folytatja a kemény vezeklést,
s vezeklésével milyen érdemet nyer:

14.

„Vadon nőtt termék, falevél, gyümölcsök,
gyökér, gumó, és az ital csupán víz -
ezen kell élni remeték tanyáján,
és gyötri testét ki-ki maga módján.

15.

Sokan tallóznak, madarak módjára.
Őzként legelnek, fűvön élnek mások.
Más - mint a kígyók - levegőt eszik csak,
hangyaboly-formán gubbasztva a földön.

16.

Kövekkel őröl eledelt a másik.
Más csak fogával harap itt-ott ezt-azt.
Sokan másoknak főzik csak az ételt,
s amit más meghagy, maguk azt fogyasztják.

17.

Befont hajára vizet önt a másik,
s naponta kétszer áldozik a tűznek.
Van, aki vízbe merül, ott él halként,
teknősök, rákok harapását tűrve.

18.

Ilyen vezeklés - ha kitartón végzik -
vagy égbe juttat, vagy a földre újból.
A szenvedés visz el a boldogsághoz,
a szenvedésből fakad az igazság.”

19.

A szent vezeklő magyarázatával
a bölcs királyfi nem elégedett meg.
Bár távol állt még a felismeréstől,
elgondolkozott, s ezt mondta magában:

20.

„Gyötrelmes ennek valamennyi módja,
mégsem ad égnél a vezeklés többet,
és változékony a világon minden.
Semmibe foszlik remetéik reménye.

21.

Akik lemondtak családról, örömről
az ég kedvéért, s magukat kínozzák,
mikor testükből tovaszáll az élet,
csak újabb, sűrűbb vadonba kerülnek.

22.

Aki újabb lét gyönyörére vágyik
vezeklés révén maga gyötrésével,
az kinnal új kint szerez önmagának,
nem fogja fel, hogy nyomor az egész lét.

23.

Aki él, az mind retteg a haláltól,
s közben azért küzd, hogy újra szülessék,
pedig halál vár születés után rá.
Igy éppen abba zuhan, amitől fél.

24.

Egyik gyötrődik evilági kéjért,
a másik szenved, hogy az égbe jusson.
Üdvvel kecsegtet a hiú reménység,
de mind csalódik, kit a vágya hajszol.

25.

Én nem vetem meg magát a törekvést,
mely hitvány helyett magasabbra vágyik,
de az vezesse tettében a bölcsét,
hogy tette többé ne legyen szükségünk.

26.

Ha test gyötrése a helyes cselekvés,
akkor az öröm bizonyára téves.
Így aki égi örömért gyötrődik,
helyessel tévest szeretne elérni.

27.

Mínthogy a testet az elme vezérli
a cselekvésben vagy a tétlenségben,
az észet kell korlátozni, nem a testet;
a test ész nélkül fahasábnál nem több.

28.

Ha erény titka mértékletes étel,
erényes minden legelésző állat,
s minden nyomorgó, aki éhezik, mert
elfordult tőle a szerencse arca.

29.

Ha szenvedésbe lemerülni érdem,
akkor örömbe lemerülni szintűgy.
Ám ha örömbe lemerülni véték,
a szenvedésbe merülés is vétkes.

30.

Aki bő vízzel öntözi a testét,
mondván: „Szent fürdő ez, a bűnt letörli”,
az csak a szívét nyugtatja meg ezzel,
mert semmi víz sem mossa le a vétket.

31.

Ha szent fürdőben keresel vezeklést:
a jámbor kézzel merített víz szent víz.
Én szent fürdőnek az erényt nevezném;
a víz magában sose több - csupán víz.”

32.

Ezt fontolgatta komoly érveléssel,
miközben a Nap nyugovóra hajlott,
pihenőt szabva a vezeklő népnek.
Sok oltár füstje lebegett az erdőn.

33.

Tűz-áldozatnak lobogott a lángja.
Fürdés után a remetéknak ajkán
imák szárnyaltak fel az égbe, mintha
maga a Vallás szállt volna a földre.

34.

Néhány éjszakát körükben időzött,
hogy ismerkedjék a vezeklésekkel,
s midőn úgy látta, valamennyit érti,
távozni készült remetéek honából.

35.

Nyomon követték a telep lakói,
kiket magasztos fénye lebilincsel,
mint barbár hordák megszállta vidékről
távozó Törvényt követik a bölcsek.

36.

Útszéli lombos fa alatt megállva,
bevárta őket, a faháncs-ruhájú,
csimbókos fürtű⁴ népet felidézve
lelkében: hogy s mint vezekelt mindegyik.

37.

A fához érve, a sereg vezeklő
köré sereglett; a sereg megállott.
Az egyik tisztos korú, érdemes bölcs
tiszteletteljes szava szólt szelíden:

38.

„Jöttöddel teljes lett remete-erdőnk,
üres lesz, ha te távozol belőle.
Kérünk, ne hagyj el e baráti népet,
mint élni vágyó testét sem a lélek.

39.

Szentek, királyi, papi, égi bölcsek
Himálajában, a közelben élnek,
s e szent közelség varázserejével
megsokszorozza a vezeklésünket.

40.

Szent fürdők vannak nem messzire innét,
mint égi lépcsők, a mennybe vezetnek.
A lelkükön-úr, tisztult szívű bölcsek,
nagy égi szentek kedvelik e helyet.

41.

Ott túlhan vannak az északi tájak,
megtisztulás legnemesebb mezői.
Tudod, úgy tartják: aki dél felé⁵ tart,
lépésnyit sem jut közelebb a célhoz.

42.

Láttál talán itt valakit közöttünk,
ki balga, szennyes, hanyagolja tisztét,
s miatta kívánsz távozni körünkből?
Mondd meg, csak kedved legyen itt maradni!

43.

Téged kívánunk vezeklő társunkul,
ki Indrának vagy érdemben a mása.
A veled létel az egek papjának,
Brihaszpatinak is üdvére válna.”

44.

Így kérlelte a remeték vezére
bölcsek vezérét remeték körében.
Eltépni vágyva születések láncát,
elébük tárta szive indítékát:

45.

„A tiszta lelkű, igaz úton járó
bölcsek mint testvérüket, úgy fogadtak.
Baráti érzésük örömmel tölt el,
s tovább segít a magasabb ösvényre.

46.

E szerető, bölcs, szívembe ivódó
szavak fürdője felüdíti lelkem,
s megkétszerezi az örömet, mellyel
Törvényben-járás talajára léptem.

47.

Oltalmat nyertem, együttérzést nyertem,
tetteket láttam e nemes seregben,
s megválnom úgy fáj tőletek e percben,
mint odahagynom a családomat fájt.

48.

Ám égbe vágytok ti az áhitattal,
én minden léttől szabadulni vágyom.
Ez visz tovább a remete-tanyáról.
Mert más az új lét s az örök megszűnés.⁶

49.

Nem ellenézés, vagy akármilyen sértés
hajt hajléktalan vándorútra kelnem,
hiszen mindnyájan oly igazak vagytok,
mint ők világkorban a régi szentek.”

50.

A bölcs királyfi ragyogón kifejtett,
meggondolandó, komoly érvelését
minden vezeklő a szívére vette,
s méginkább nőtt a becsülés iránta.

51.

De volt egy köztük, ki sovány testével,
vöröslő szemmel a hamut heverte,
ruhája háncs volt, keze volt korsója,
s ez ily tanáccsal látta el az ifjút:

52.

„Bölcs vagy. Derék tett ez az eltökéltség,
hogy lét nyügétől szabadulni vágyol.
Ki mérlegelve eget és megváltást,
megváltás mellett dönt - az az erősebb.

53.

Önkínzásukkal vagy áldozatokkal
a szenvedély rabjai égbe vágnak.
Ellenfelét, a szenvedélyt legyőzve
tör megváltásra az igazság híve.

54.

Ha szándékosan igazán kitartasz,
menj Vindhjakósthá vadonába innét.
Ott él Aráda, kinek szeme - mondják -
bepillantást nyert tökéletes Üdvbe.

55.

Ő majd feltárja a valóság útját,
s ha jónak látod, tedd majd magadévá.
De én úgy sejtem, hogy az ő tudásán
majd messze túllép a te bölcsességed.

56.

Jól látom, hogyha arcodra tekintek,
tökéletes valamennyi vonása:
a szemed, orrod, fogad és az ajkad.
Tudás tengerét mind magadba szívod.

57.

A dolgok mélyére ható tudásod,
elmédnek lángja, ragyogó erényed
oly mesterévé tesz egész világnak,
mint a teremtés óta sohasem volt.”

58.

„Öröm ez az üzenet” - felelt neki,
s a remete-népre tekintve, távozott.
A remete-telep üdvözölte őt,
de ki-ki tovább vezekelni visszatért.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a hetedik ének:
Megérkezés a remete-erdőbe.

JEGYZETEK

VII. ének.

1. *nyolc Vaszu-isten*; a nyolc legfőbb isten, élükön Indrával, majd Agnival, a Tűz istenével.

2. *égi ikrek*: Asvinok, szépséges ikerpár az istenek orvosai.

3. *vezeklők*: a *vezeklő* szó nem adja pontosan vissza az inkább *aszkrétának* fordítható fogalmat. Nem valami vétekért vezekeltek, hanem vallási érdek - mennybe jutás, természetfölötti hatalom elérése - érdekében végeztek önsanyargatást, ahogy a 18. versszak kifejti.

4. *csembókos fürtű*: a remeték varkocsba fonták a hajukat.

5. *dél felé*: a déli égtáj a halottak birodalma.

6. *más az új lét*: vagy: *Más a cselekvés s a tettről lemondás*.

VIII. ének A HÁREM SIRALMA

1.

Midőn, lemondva a világról, messze tűnt
az őserdőben a királyfi egymaga,
bánat-gyötörte kocsisa is útrakelt
a bánat útján, letörölve könnyeit.

2.

Urát kísérve sebesen futó lován,
egy éj elég volt, hogy az utat megtegyék.
Urát veszítve ugyanaz a visszaút
nyolc hosszú napját keserűen nyelte el.

3.

Egyébkor oly gyors paripája, Kanthaka,
lecsüggedt fejjel, szomorúan baktatott,
s hiába fénylett sok aranyló ékszere,
gazdája nélkül ragyogása megfakult.

4.

Majd visszafordítva a hely felé fejét,
fájdalmasan felnyerített megint s megint.
S hiába kínozta az éhség, szomjuság,
a fűhöz nem nyúlt, vizet útján nem kívánt.

5.

Kapilavasztu kapujához érkezett
lassan lovász és lova, mely kopár s üres
volt, mert elhagyta magasabb célért ura;
mintha az égről letűnne a Fény Ura.

6.

Hiába csillant a tavak vizén a fény,
hiába ringott a virág az ág hegyén,
minden komor volt, vadon erdő árnyaként,
mert a szivekből a vidámság messze szállt.

7.

Vontatva lépett be a városba, melyet
a szomorúság pora néma gyászba vont,
mintha taszítná a levett, kisírt szemű
polgárok kérdőre vonó tekintete.

8.

Mikor megtudták, hogy a ló s lovása is
a Sákja-rádzsa fia nélkül tért haza,
könnyzárpor áztatta a port, mint egykoron
száműzött Ráma fogatát fogadta gyász.

9.

Nyomon követte haragos, síró tömeg
az egymagában hazatérő Cshandakát:
„Hová maradt a birodalmat őriző,
nemes királyfi? Te vagy-é a gyilkosa?”

10.

Ó csillapította a hű polgárokat:
„Nem én hagytam el fejedelmünk gyermekét.
Királyi díszét s engem, zokogó hívét
remeteségbe távozóban elvetett.”

11.

Így értesülvén az esetről népei,
szívüket újabb keserűség fogta el.
Le sem törölve szemük áradó vizét,
szóltak: „Bizonyal bűneink gyümölcse ez!”

12.

Döntöttek: „Menjünk mi is őutána mind!
Urunkkal együtt a vadon legyen tanyánk.
Királyfit vesztve elapadt az életünk,
mint testé, melyből az élet-erő kiszállt.

13.

Királyfink nélkül ez a város vad vadon,
de ékes város a vadon, hol ő lakik.
Fényét vesztette ez a város nélküle,
mint menny, hogy Vritra-gyilkos Indra¹ lezuhant.”

14.

A nők ujjongtak: „A királyfi visszatért!”
és tágra tárták a nagy ablakok sorát.
De látva, hogy nem ül a ló hátán lovas,
zokogva zárták be megint az ablakot.

15.

Eközben atyja, kit a bánat összetört,
az istenek szobra előtt imádkozott,
áldozott, böjtölt és tett fogadalmakat,
hogy visszahozza a fiát az ég kegye.

16.

Palotájába a lovász megérkezett,
gonddal vezetve maga mellett a lovat.
Arcát belepték szeme hulló könnyei,
mintha csatában ura hullott volna el.

17.

Az istálló kapujában a ló megállt,
körültekintett, szeme könnyel volt tele,
s mintha zokogna, felnyerített Kanthaka,
így adva tudtul a tömegnek bánatát.

18.

Ám az istálló közepén a többi ló,
s a termék mélyén a sok énekes madár
megtévedt, s hitte: a királyfi érkezett,
s mind visszhangozták lova hangját boldogan.

19.

A föld urának palotája háremét
szintén becsapta ez az ujjongó zsvaj:
„Halljátok? Nyerít paripája, Kanthaka!
Ez azt jelenti, hogy urunk megérkezett.”

20.

A búa süppedt, szomorú asszony-sereg
szeme felvillant, hogy urát pillantja meg,
s reménykedően kiszaladtak a kapun,
mint fellegekből kicikázó villanás.

21.

Kapkodva kapta fel a köntösét egyik,
másik gyűrötten húzta szennyes fátyolát,
kenőcs nem kente el a könnyeik nyomát -
éj végén fényük vesztő, holt csillagok.

22.

Vörös lakkfesték se szinezte lábukat,
nem csengett rajtuk bokacsat és karperec,
dús csípejükre se feszült aranyos öv,
a mellükön sem sziporkáztak gyöngysorok.

23.

Lélekszakadva odaértek, s látva ott
magános gyászban a lovát és Cshandakát,
színét veszítve zokogásban tört ki mind -
tehéncsorda, ha a bika elkóborolt.

24.

A rádzsza első felesége, Gautamí,
búsan, mint borját vesztő bivalytehén,
felsírt, s kitért karral a földön elzuhant,
mint rezgő lombú, aranyos pálmafa-törzs.

25.

Elvette sok nő erejét a rémület,
beléjük fojtotta a szót a bánatuk,
sírás, panasz sem hagyta el az ajkukat,
dermedten álltak, mereven, mint kőszobor.

26.

Sok nő szeméből patakokként áradó
könnyzáport csalt ki a csalódás bánata,
a szantálpport mosva le keblükről, miként
a sziklát mossa hegyi gyors patak vize.

27.

A háremhölgyek ragyogó arc-lótuszán
lepergő könnyek sok gyöngyszeme csillogott,
mint őszi felhők gyülekezten a tavon
a záporcseppek vizirózsa szirmain.

28.

Ökölbe zárva kezük ékes ujjait,
mint lótosz-bimbót, peracet sem öltve fel,
csapdosták két karral a nők a mellüket,
mint szélviharban a fa törzsét a lián.

29.

Úgy ringott-rengett az ütések nyomán
sok szép kebel halma, akár folyó vizén
inog-hullámszik a kerek lótoszlevél,
ha rátelepszik szélben a vadkacsa-pár.

30.

Ahogy kínozta a kezük a mellüket,
viszont-kínozta a kemény mell karjukat.
Eltompította szívüket a fájdalom,
s egymást fájdtotta ütéssel kéz s a mell.

31.

Feljajdult kétségbeesett Jasódhará,
elcsukló hangját zokogás fojtotta el,
a keblét rázta keserűség sóhaja,
színét vesztette a bánattól szeme:

32.

„Míg én aludtam magatehetetlenül,
magamra hagyva hova tűnt a férjem el?
Hármasban indultak el, ám csak Cshandaka
s a ló tért vissza; a szívem kettéhasad!

33.

Ha elkövetted e gonosz, gyalázatos,
hitvány gaztettet, a sírást mért mímeled?
Örülj, ne színlelj! Megelégedett lehetsz.
Nem illik össze ez a tetted és a könny.

34.

Hű, engedelmes, szerető, nemes szívű
barátjaként vett maga mellé mestered,
ki vissza többé miközénk nem tér soha.
Boldog lehetsz most, hogy elérted célodat.

35.

Balga barátnál, aki semmire se jó,
az ellenség is, ha van esze, többet ér.
Barátnak vallod magadat, te ostoba,
s te zúdíttál e családra nagy csapást.

36.

Jobb sorsra méltók e szegény, bús asszonyok
- a könny-özöntől a szemük vörösre gyúlt -,
e támaszukat elvesztő özvegyek,
bár férjük él, és oly erős, akár a föld.

37.

Paloták hosszú sora is zokog velük,
galambbúgással panaszolva gyászukat.
Mint karjukat emelik égre csúcsukat,
mert őrző nélkül üresen maradt faluk.

38.

Bizonnyal úgy van, hogy a romlásomra tört
uramnak kedvenc paripája, Kanthaka,
mert elrabolta, míg aludtam, kincsemet,
mint drágaságot a sötétben tolvajok.

39.

Nemhogy korbáctól, a reá hulló nyilak
vad záporától sem ijedt meg még soha -
most félt ütéstől, hogy elindult szótlanul,
s magával vitte örömöm s a szívemet?

40.

Nyerít most szörnyen ez a hitvány cselszövő,
hogy zeng hangjától a királyi palota,
de mikor éjjel uramat ragadta el,
akkor megnémult e lovaknak-szégyene.

41.

Ha felserkent a nyerítése éjszaka,
ha patazajra, dobogásra ébredek,
ha csikorítja a fogát, így csapva zajt,
most nem gyötörne ez a szörnyü fájdalom.”

42.

Így panaszkolta a királyné bánatát.
Lehajtott fejjel meghallgatta Cshandaka.
Kezét kulcsolta, szemeit könny lepte el,
s elcsukló hangon, szomorúan válaszolt:

43.

„Nem érdemelte e szidalmat Kanthaka,
és kérlek, úrnóm, ne neheztelj énreám.
A törtétekért mi hibásak nem vagyunk:
sors rendelése, hogy urunk eltávozott.

44.

Uralkodónknak a tilalmát tudtam én,
de megfosztottak az erőmtől istenek,
s elővezettem a királyfinak lovát,
és mentem útján vele ernyedetlenül.

45.

A nemes állat alig érintette meg
patájával a földet, csendben lépkedett,
s mintha lezárta volna száját sorsparancs,
fel sem nyerített, némán, hangtalan haladt.

46.

Midőn elhagyta a királyfi városát,
magától tárult ki a súlyos várkapu,
s az éj sötétjét ragyogás hatotta át -
mindez mutatja, hogy a Végzet teljesült.

47.

Midőn királyunk palotáját s városát
vigyázták éber ügyelőknek ezrei,
s elszenderült mind, egyikük sem ébredett -
mindez mutatja, hogy a Végzet teljesült.

48.

Midőn az erdő remetéihez való
ruhát adott át neki titkos églakó,
és elhajított diadémja mennybe szállt -
mindez mutatja, hogy a Végzet teljesült.

49.

Látod, királyném, nem is én, nem is lovunk
a vétkes abban, hogy urunk eltávozott.
Ő nem minékünk - az egeknek engedett,
az istenektől kijelölt úton haladt.”

50.

E bámulatos tünemények hallatán
csodálat fogta el a hárem hölgyeit.
Lecsillapult lelkem-emésztő bánatuk,
bár szívük égett, hogy örökre távozott.

51.

De nem nyugtatták e szavak meg Gautamít,
s mint fiókáit vesztő sas víjjogott.
Nem bírta gyászát a szívébe rejteni,
míg égő könnyek előzönlötték szemét:

52.

„Hullámos fürtű, puha, selymes, dús haja
hosszú csigái, melyeket gyöngy-diadém
illetne meg, föld ura méltó díszeként,
most szerteszórva feketéllnek föld színén.

53.

Hosszú, erős kar, bika-pillantású szem,
oroszlán-lépés, daliás mell, arany arc,
mennydörgő felhők szavaként zengő beszéd -
most mindez erdő vadonán enyészik el.

54.

Most elvesztette ez a kincses méhű föld
nemes gazdáját, amelyet mást nem talál.
Ő távozott, s ily igaz erkölcsű királyt
tisztá szívű nép s a szerencse szül csupán.

55.

Két lábát, mely kék liliomnál is puhább,
áttetsző hártya feszül ujjai közén,
a talpán küllő vonalú szerencse-jel,
az erdőszél durva göröngye feltöri.

56.

Vitézi testét, amely eddig kéjlakok
szantálfa- és áloe-füsttől illatos,
hús csarnokában, puha vánkoston pihent,
hőség, hideg szél, zivatar szikkasztja ki.

57.

Szépség, tanultság, fiatalság és erő
volt büszkesége, s a királyi származás,
mindig adott és soha kérni nem szokott,
eztán mint koldust, alamizsna tartja el.

58.

Éjente tiszta, arany ágyn volt fekhelye,
hajnalban édes zeneszó keltette fel.
A puszta földön fog aludni ezután,
s egy rongydarab lesz nyoszolyája, semmi más.”

59.

Panasz-szavával egyetértő hölgyei
egymás nyakába borulva zokogtak, és
szemükből úgy hulltak a bánat csöppjei,
mint a virágpór, ha folyondárt ráz a szél.

60.

Jasódhará ekkor a földön elzuhant,
és mint a hímjét vesztő nőtény madár
szívtépő hangon zokogott, sikoltzott;
a sírás meg- megszakitotta a szavát:

61.

„Ha özvegy-sorsba taszítja hites nejét,
s elhagyva engem, megy szolgálni a hitet,
mit ér a hite a hűtelen férfinak,
ki hites társát eltaszítva vezekel?

62.

Nem tudja-é, hogy fejedelmi ősei,
Mahászudarsa, meg a többi szent király
magával vitte vezekelni hitvesét?
Törvényben járni hogy akarhat nélkülem?

63.

Nem fogja-é fel, hogy a férjet és nejét
együtt szentelte meg a Veda-áldozat,
s ott túl is együtt nyerik el jutalmukat?
Ő a Törvényből eliriglyi részemet?

64.

Noha jól tudja ez az ég-szerelmese,
hogy perbe szállok a szerelméért vele,
nyugodt lélekkel szakított mégis velem,
hogy tündérlányok kegyeit élvezze majd.

65.

Szeretném tudni, hogy azok az égi nők
mitől oly szépek, gyönyörűek, csábosak,
hogy értük vállal szigorú sanyargatást,
lemondva rólam s a királyi fényről is?

66.

Nem vágyom égi gyönyörúségekre én,
mit bármi áron is elérne annyi más.
Egyetlen vágy él a szivemben: kedvesem
se idelent, se odaát ne hagyjon el.

67.

Ha én méltatlan vagyok is hosszú szemű,
mosolygó arcára reátekinteni,
nem érdemelte ez a csöpp kis Ráhula,
hogy apja térdén sose ülhessen szegény.

68.

Milyen lelketlen ez a lelkes remete,
milyen kegyetlen e kegyes királyi sarj,
ki eltaszítja gyűgyögő kis gyermekét,
ki ellensége szívét meglágyítaná.

69.

De az én szívem is ilyen gonosz, kemény,
talán kőből van, vagy acélpánt övezi,
hogy nem reped meg, ha uram magánosan,
gyönyört és pompát odahagyva távozik.”

70.

Igy sírt, sikoltott a királyné, kit gyötört
ura elvesztése miatt a fájdalom.
S habár uralkodni tudott mindig magán,
most szégyen, illem, türelem feledve volt.

71.

Földön vonaglott nyomorult Jasódhará,
áradt belőle keserűség és panasz.
Együttérzően vele sírtak hölgyei,
könnyük pergett, mint az eső a lótuszon.

72.

Most véget ért az ima és az áldozat,
s a templomot elhagyta az uralkodó.
Szívén ütötte a siránkozás zaja,
s megtántorult, mint elefánt, ha menny dörög.

73.

Hogy Kanthakát látta csak ott, meg Cshandakát,
s hallotta, döntött fia végérvényesen,
földön terült el a hatalmas föld ura,
mint ünnep végén selyem Indra-lobogók.

74.

Feltámogatták szerető rokonai
a gyásztól eszt vesztő uralkodót.
Könny-fátyolozta szeme nézte Kanthakát,
s újból leroskadt. Keserűen így beszélt:

75.

„Segítőm voltál sok erős, nehéz csatán,
s megrontóm lettél ime végül, Kanthaka.
Elvitted tőlem, aki legdrágább nekem,
s magára hagyta a vadonban jó urad.

76.

Most vagy vigyél el oda hozzá engem is,
vagy fuss, ahogy bírsz, s ide hozza vissza őt!
Mert fiam nélkül hamar elhagy életem,
mint gyógyszer nélkül a halálos beteget.

77.

Elvetni volt kész Szandzsaja az életét,
amikor fiát a halál ragadta el.
Én nemes lelkű fiam eltávoztakor
gyáván ragaszkodjam az élethez tovább?

78.

Manu, Vivaszván fia, régi nagy király,
az emberi nem ősatyja, bölcs alkotó,
mikor nem látta szeretett, kedves fiát,
hiába volt bölcs s nagy, a lelke elborult.

79.

Írigylem és Dasarathát,² az Ég Ura
barátját s társát, fejedelmek gyöngyszemét:
fia távoztán nem tengette életét
hiú panasz közt: a halálba távozott.

80.

Mondd, kedvesem, hol van az a remeteség,
hová te vitted el egyetlen gyermekem?
Nekem már holtak birodalma lesz tanyám,
fiam kezéből iszom áldozat vizét.”³

81.

Noha a fejedelem szilárd, erős volt,
fia tovatűnte miatt magán kívül volt.
Akarata vele ment; siránkozott, mint
Dasaratha Ráma fölötti fájdalomban.

82.

De hogy a szomorúság ne sújtsa földre,
az ura javát akaró családi papja,
s vele a legöregebb tanácsadója
ugyanolyan bánatosan, de nyugtatón szólt:

83.

„Uram, a türelem ékesít, a könny nem.
Ne legyen a bánat, a gyengeség a díszed.
Hiszen a remeteségbe sok király ment,
feledve hatalmat, akár lehullt virágot.

84.

Ez az akarata sorsparancs szülötte;
Aszita, a látnok is így jövendölé meg:
‘Sem a magas egeket, se földi pompát
nem akar elérni, a vágya másra vonzza.’

85.

De ha te is akarod, megyünk mi ketten
a te fiadért, tusakodni készen érte
maga akarata és a sorsa ellen,
ha valami érvre eláll a szándokától.”

86.

A fejedelem a szóra hallgatott is:
„Sebesen eredjetelek érte! - küldte őket -,
hisz a szívemet a bánat érte gyötri,
ahogy a madár a kicsiny fiókat félti.”

87.

„Igenis, uram,” - a házi pap felelte,
vele a tanácsos is, és azonnal indult.
A fejedelem is újra áldozattal
igyekezik ezt az ügyet sikerre vinni.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a nyolcadik ének:
A hárem siralma.

JEGYZETEK

VIII. ének.

1. *Vritra-gyilkos Indra*: Indra hatalmát féltve álnokul meggyilkolta a nagyerejű, jámbor pap-démont, Vritrát, és bráhma-gyilkosságért átmenetileg elveszítette égi uralmát.

2. *Dasaratha*: a Rámájana eposzban Indra segítője a démonok elleni harcban. Második felesége kívánságára száműzni kényszerült szeretett fiát, Rámát, és belehalt bánatába.

3. *áldozat vizét*: az elhunytakért az elsőszülött fiú víz-áldozatot öntött.

IX. ének A KIRÁLYFI FELKERESÉSE

1.

A rádza könnye a papot s minisztert,
akár a fúrge paripát az ostor,
hajtotta, és a szeretet vezette,
s mentek az erőt mielőbb elérni.

2.

Kíséretükkel kimerülten értek
az erdőszéli remete-tanyára.
Ott visszahagyták a királyi pompát,
s beléptek bölcs Bhárgava hajlokába.

3.

Köszöntették őt tisztelettudóan,
s illendő módon fogadta a bráhma.
Hellyel kínálta, maga is leülve,
s ők így tudatták idejöttük célját:

4.

„Csekélységünk a nemes és neves, nagy
Iksváku-nembéli uralkodónak
hitvány szolgája, a papi tudásban
egyikünk, másik a tanácsadásban.

5.

Az Indra-fényű, igaz életű úr
Dzsajanta-fényű¹ fia itt tanyázik,
legyőzni vágyva a halált s az aggkort.
Miatta történt ideérkezésünk.”

6.

„Valóban itt járt az erős karú hős
- felelt a bráhma -, de mikor belátta:
tanunk nem óv meg újabb születéstől,
Aráda bölcsnél keresett megváltást.”

7.

Így értesültek eme változásról,
majd elköszöntek ezután a paptól,
s törődöttséggel se törődve, fűrgén
tovább siettek urukat keresni.

8.

Rá is találtak, fa tövében ülve,
ahogy mahárádza a trónusán ül.
Nem ékszer - arca ragyogása fénylett;
Nap, melyet felhőkoszorúk öveznek.

9.

Leszállt a főpap, s vele a tanácsnok
a kocsiról, és odaléptek hozzá,
mint rég Vaszistha s vele Vámadéva
Rámát kereste fel, a számüzöttet.²

10.

Köszöntötték, főt hajtva, ahogy illik,
akár Brihaszpati és Sukra Indrát.
Fogadta is, főt hajtva, ahogy illik,
akár Brihaszpatit és Sukrát Indra.

11.

Engedelmevel leültek a földre
a Sákják fényes lobogója mellé,
s ő kettejük közt csodaszépen fénylett,
mint két csillag közt a fehér tűzű Hold.

12.

A méltósággal fa tövében ülő
királyfihoz a pap e szókkal szólott
- mint Páridzsáta-fa³ alatt az égben
okította Brihaszpati Dzsajantát -:

13.

„Halld meg, királyfi, mit üzent tenéked
atyád, miközben a te távozásod
nyílveszejétől a szivén találva
zuhant a földre, szeme könnyben úszott:

14.

‘Tudom szándékod, ahogy eltökélted:
a Törvény⁴ útját akarod követni,
de bánat lángja iszonyúan éget,
mert távozásod nem idő szerint volt.

15.

Törvénynek híve, légy híve atyádnak;
törvényt követve, ne kövess el ily bűnt;
mert úgy eláraszt szomorúság árja,
mint partvidékét a megáradó víz.

16.

Mint szél a felhőt, a hegyet a villám,
perjét a tűzláng, a vizet a hó Nap
hajszolja, sújtja, felgyújtja, kiszívja,
úgy üz, üt, éget, szikkaszt ez a bánat.

17.

Élvezz először királyi hatalmat;
megvár az erdő, ha a kort elérted.
A tiédhez ne legyél kegyetlen;
a legfőbb törvény: könyörületesség.

18.

Nemcsak erdőben lakozik a Törvény:
bölcsek városban is megigazultak.
Felismerés dönt, azután kitartás;
erdőbe gyakran menekül a gyáva.

19.

A megváltáshoz sokan eljutottak
királyi trónon, koronás fejükkel,
nyakukban gyönggyel, arany perecekkal,
virágfüzérrel, hatalommal élve.

20.

Dhruva két öccse: Bali, Vadzsrabáhu,
Vaibhrádzsa, Ásádha meg Antidéva,
Pákadruma, Szénadzsit, és Dzsánaka,
Vidéha-ország nagy uralkodója,

21.

e bölcs királyok a családban élve
követtek Törvényt s jutottak az üdvhöz.
Egyszerre élvezd te is ezt a kettőt:
alattvalóid s ön-lelked uralmát.

22.

Szeretném egykor a fehér napernyő
alatt királlyá avatás vizétől
megszentelt tested magamhoz ölelni,
s aztán boldogan erdőbe vonulni.'

23.

Ím ezt üzente nagy urunk tenéked
könnyektől meg-megszakadó szavakkal.
Kedvére tenned kegyelet parancsa:
szeretetéért szeretet fizessen!

24.

Kínok vizével teli bánat-árba
merült, s fuldoklik a király miattad.
Mentsd ki belőle! Segedelme más nincs,
mint mély örvénybe zuhanó tehénnek.

25.

Hiszen hallottad: Gangá fi, Bhísma,⁵
és Ráma, és a Csatabárdos Ráma⁶
elvállalt mindent, amit atyja kívánt.
Így tedd te is meg, amire atyád kért.

26.

Akár tehén, ha vadul elragadták
borját, bánkódik érted a királyné,
ki anyád helyett az anyád volt. Él még,
ne üzd a holtak zord déli honába.

27.

Habár te még élsz, feleséged özvegy,
mint párja nélkül a magános hattyú,
mint hímje nélkül elefánt az erdön.
Keresd fel, oldozd fel a gyász nyügétől!

28.

Egyetlen sarjad, kicsi Ráahulácskád,
mivel szolgált rá kora árvaságra?
Ne hagyd, hogy rátörjön az elhagyottság,
mint Ráhu démon teliholdra rátör.

29.

Csodálni újra a te fényes arcod
vágyik királyi palotád s a város,
amelyet távolléted tüze perzsel,
a lángja bánat, és sóhaj a füstje.”

30.

Végighallgatta főpapja tanácsát
a Bódhiszattva, a tökéletes lény.
Elgondolkozott, hogyan is feleljen,
majd tisztelettel eme választ adta:

31.

„Átérzem én is a miattam érzett
szülői gondját királyi atyámnak,
lemondok mégis a családomról, mert
vénség, betegség s a halál iszonytat.

32.

Ki ne szeretné az övéit látni,
ha nem létzenék ez a végső búcsú?
De újra s újra ez a vég a sorsunk,
ezért megválok szerető atyámtól.

33.

Hogy én okoztam a maháradzsának
a bánatát: bánt, hogy ezért bánkódik.
Az együttlételel, valamint az álom,
felrémlik, s mindjárt követi a válás.

34.

Ezernyi módon alakul az élet;
gondold meg ezt, és azután belátod:
tudatlanságból fakad csak a bánat,
nem okozója a fiú vagy atyja.

35.

Ahogy két vándor összefut az úton,
találkoznak, majd elválnak az élők.
Szomorkodnia szabad-e a bölcsnek,
ha kényszer válni a szeretteinktől?

36.

Övéit hagyva, megy a másvilágra;
majd - tőlük távol - ide tér meg ismét;
innét - nem tudni, hova - újra elmegy;
csüggjünk-e azon, aki úgysis elhagy?

37.

Ha minden lénynek születése perce
már csírájában a halált is rejti,
mért mondatja a szeretet atyámmal,
hogy még korán van a világtól válnom?

38.

Korán vagy későn a hiú gyönyör jön,
de nagy tetteknek idejük kiszabva.
Minden időn úr a földön a Végzet,
minden idő jó a nemes célokra.

39.

Dícséretes tett, s az atyához méltó,
hogy rám ruházná fejedelmi trónját,
de elfogadnom hiba volna, mint ha
tilalmas ételt a mohó beteg fal.

40.

Mihez kezdjen bölcse a királyi diccsel,
amely elkábítja a józan elmét,
gőg és dölyf fészke, csupa gond és aggály,
s mások kárára tiporja a Törvényt?

41.

Lángolni látom az aranyló kastélyt,
ínyemnek méreg a sok ízes étel,
lótusz-tavakban krokodilt gyanítok;
kéj s vész lakára, így nézek a trónra.

42.

Királyságban nincs sem öröm, se Törvény.
Ezért, mikor jött sok bajjal a vénség,
megcsömörlöttek a régi királyok,
s a trónt elhagyva, erdőbe vonultak.

43.

Jobb az erdőben pusztán fűvön élni,
s mint rejtett kincsnek, békének örülni,
mintsem fürödni a királyi fényben,
hol átok leskel, mint fűben a kígyó.

44.

Dicséretes, ha erdőbe vonulnak
az üdv kedvéért trónról a királyok,
de nem szép, hogyha fogadalmuk szegve
remeteségből hazatérnek ismét.

45.

Ha tisztos házból született, bölcse férfi
üdvöt keresve erdőbe vonult el,
akár az égbe kívánna-e jutni,
levetve szégyent és remete-köntöst?

46.

Az elvetett kéjt butaság, ijedség,
mohóság azzal vétesse fel újra,
kivel mohóság, butaság, ijedség
a hányadékát megetetné újra.

47.

Ki égő házból valahogy kijutva
újából belépne a parázsba, tűzbe,
az térne vissza a családi létbe,
ha - mint bilincsből - szabadult belőle.

48.

Hamis sok régi rege, hogy királyok
megváltást nyertek palotában élve.
Uralkodásnak kemény szigorától
oly messze van megváltás nyugodalma!

49.

Nyugalom aláássa a hatalmat;
hatalom messze űzi a nyugalmat.
Nyugalom s szigor soha nem fér össze,
mint víz hidegje és tűznek a hője.

50.

Nemes királynak kettős lehet útja:
trónról lemondva, nyugalomra jutni,
vagy megpróbálni önuralma révén
megváltást érni - de az így tűnékeny. /?/

51.

Ám más találjon nyugalmat a trónon -
én döntöttem, hogy maradok az erdőn.
Széttörtem a ház s a család bilincset,
nem kell a rabság, ha megszabadultam.”

52.

Igy szólt az ország ura böles fiának
magához méltó, okos érvelése.
Világ-lemondó szava hallatára
vitába szállott vele a tanácsúr:

53.

„Nemes szándékod - ahogy indokoltad -
illő ugyan, de nem időhöz illő.
Búba taszítottad idős atyádat,
s igazság-vágyodban igaztalan vagy.

54.

Nem gondoltad meg ügyedet, nem tartasz
egyensúlyt törvény-, vagyon-, és gyönyörben,⁷
s míg ismeretlen célok fele törtetsz,
kezedben tartott gyümölcsöt elejtesz.

55.

Egyesek vallják: újjászületés van;
mások biztosra veszik azt, hogy nincsen.
Ha ily kétséges, hogy mi az igazság,
biztos szerencsét sohase szalassza el.

56.

Ha újabb lét vár a halál után ránk,
új létben újabb örömök fogadnak.
Viszont ha több lét azután már nem lesz,
törekvés nélkül is megszabadulunk.

57.

Van túlvilág, így hiszi némelyik ,de
nem lehet - mondja - szabadulni tőle.
Mint hó a tűznek, a folyás a víznek,
a Természetnek eleme a létel.

58.

Magától támad, nem akaratunkból
a jó meg a rossz, a lét meg a nemlét,
tanítják mások, s ha ez így van, akkor
hiábavaló akármilyen törekvés.

59.

Ha érzékeink maguktól működnek,
s okoznak jó vagy kellemetlen érzést,
s velük együtt jár, természeti törvény
szenvedés s vénség - mit ér a törekvés?

60.

A ráöntött víz a tüzet kioltja,
és kiszáritja a vizet a hőség,
s ha a külön elemek egyesülnek,
egységük szüli a testek világát.

61.

Ha kéz, láb, has, hát s a fej egybeformak,
és csatlakozik hozzájuk a lélek,
így keletkezik a méhben a magzat
magától, spontán - a tudók így tudják.

62.

Ki műveli azt, hogy a tüske szúrós,
sok fajra oszlik a madár meg állat?
Magától van, természetében rejlik,
nem akaratból - hiába törekszel.

63.

Más vallja: az Úr műve a teremtés.
Ha így van: mit ér emberi törekvés?
Aki okozza a világ fennálltát,
megszűnését is ugyanő okozza.

64.

Sokan tanítják, hogy a lélek műve
a születés is, meg a pusztulás is,
a születés nem függ akaratunktól,
ám a megváltás törekvés gyümölcse.

65.

Ősöddel szemben ivadék nemzése,
bölcseknek Védá-tudás, isteneknek
az áldozat rója le tartozásod,
s ha ezt kiváltod, magadat megváltod.

66.

Aki e hármass kötelesség útján
keres megváltást, eléri bizonyly.
Ha nem választ mást, csupán a lemondást,
sok gyötrelmet vállal a megváltásért.

67.

Nos, ha megváltás szívednek a vágya,
tégy eleget e kötelességeknek.
Így, kedvesem, a célot eléred,
s a bűt a rádza szívéből elűzöd.

68.

Ha az aggaszt, hogy a remeteségből
visszatérésed visszavet a létben:
aggályod vesd el! Hiszen sokan egykor
lakukba tértek meg az őserdőből.

69.

Kíséretével remete-tanyáról
székvárosába tért meg Ambarisa,
és Ráma, látva, hogy a föld uralmát
hitványak bírják, hazatért királynak.⁸

70.

Sálvák királya, Druma, s fia véle
erdőből újra visszatért a trónra,⁹
és - bráhma rangban - Vaszistha kezéből
uralmát visszavette Antidéva.

71.

Törvény fényében ragyogó királyok
remeteségből hazatértek ismét.
Te sem hibázol, ha erdő mélyéről
hazaszólít a törvény s kötelesség.”

72.
Uralkodójuk szemefénye bölcs szavát,
segítő, szíves, szerető tanácsait
végighallgatta, de nyugodtan így felelt
a szándokánál maradó királyfiú:
73.
„Halál után hogy van-e lét, vagy semmi sincs,
e kételyt nem más szava dönti el nekem.
Magam kívánok a valóra jönni rá,
s ebben vezeklés s nyugalom segít csupán.
74.
Nem hallgatok meg kusza véleményeket,
mert ellentmondásosak és homályosak.
Bölcs ember mással ne vezettesse magát,
mint ha sötétben vakokat más vak vezet.
75.
Bár nem látom még egyelőre a valót,
ha jó s rossz kétes, a jó mellett maradok.
Ha tiszta lelkű hiába fáradozik,
jobb, mint ha hitvány a valósat élvezi.
76.
Te mondtad, hogy a hagyomány bizonytalan,
és megbízhatók szavainak adsz hitelt.
Megbízható szerintem, aki büntelen,
mert a büntelen hamisan sosem beszél.
77.
A példák - Ráma, meg a többiek -, kiket
hazatérésemre a múltból felhozol,
ha a Törvényről döntünk, nem irányadók:
nem példakép, ki fogadalmát megszegi.
78.
Hogyha a földre lezuhanna is a Nap,
ha meginogna a szilárd Himálaja,
amíg nem látom a valót, élvelek felé,
mint gyenge jellem, hazatérni nem fogok.
79.
Készebb vagyok lobogó tűzbe lépni be,
mint célt nem érve palotámba térti meg.”
Így mondta büszkén fogadalma nagy szavát,
s rendíthetetlen nyugalommal távozott.

80.

A bölcs tanácsos meg a főpap könnyezett
rendíthetetlen akarata hallatán.
Követte hosszan szomorú tekintetük,
majd városukba tértek tehetetlenül.

81.

Vágytak rá, de uruk alattvalói lévén,
indultak hazafele, majd megint megálltak.
Fénylett, mint a Nap a szemet vakítva fénylik.
Nem látták, de szemük elől veszíteni is fájt.

82.

Néhány hű, igaz ügyü hívük ott maradt még:
bárhon jár nemes uruk, titkon őt kövessék!
Indultak, de a szeretett fiát veszítő
rádzsának szemei elé kerülni féltek.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a kilencedik ének:
A királyfi felkeresése.

JEGYZETEK

IX. ének

1. *Dzsajanta*: Indra fia.

2. *Vaszistha, Vámadéva*: Dasaratha házi papja és tanácsosa, bár a Rámájana a jelenetet nem említi.

3. *Páridzsáta*: égi csodafa.

4. *Törvény*: a továbbiakban központi helyre kerülő Törvény (*dharma*, páli alakban *dhamma*) fogalma több jelentésű. Elsődleges jelentésén kívül jelenti a vallási előírásokat, magát a vallást, a hagyományokat, a hitet, az igazságot, a megigazulást, s a későbbiekben Buddha tanítását, a Tant.

5. *Bhísma*: a *Mahábháratában* a Gangá folyó isteni származású fia, aki atyja, Sántanu kedvéért nőtlenséget fogadott.

6. *Csatabárdos Ráma (Parasuráma)* atyja parancsára megölte hűtlennek vélt anyját.

7. *törvény, vagyon, gyönyör*: a klasszikus hindú (nem buddhista) hármas életcél (*trivarga*): ifjúkorban a szerelem, gyönyörúségek, élvezetek (*káma*), férfikorban a vagyon (*artha*), családalapítás, öregkorban a törvény (*dharma*, lásd a 14. versszakhoz fűzött jegyzetet), azaz a vallásos elmélkedés, remeteségbe vonulás. A következő, X. ének 28-39. versszakában tér vissza részletesen a hármas életcélra. - A továbbiakban a különböző filozófiai iskolák nézeteit fejtegeti a tanácsos (lásd Körtvélyesi tanulmányában, 38-42. oldal).*

8. *Ráma*: valószínűleg nem a Rámájana főszereplőjéről van szó (a történetnek ilyen változata nem ismeretes), hanem Parasurámáról (lásd a 25. vers jegyzetét), aki a zsarnok harcosok (*ksatriják*) rendjét kiirtotta, vagy esetleg Balarámáról, Krisna testvéréről.

9. *Druma* helyett *Djumatszéna* értendő, aki egy idegen támadás miatt elveszítette királyságát és az erdőbe vonult fiával, Szatjavánnal, akinek felesége, Szávitri, a Halál istenétől visszakapta férje életét és apósa trónját.

X. ének
BIMBISZÁRA LÁTOGATÁSA

1.

A nép urának fia elbúcsúzott
a főpaptól és a tanács urától,
átkelt a Gangá tarajos hullámán,
és Rádzsagriha¹ fele vette léptét.

2.

Hegyláncok védték, szent helyek övezték,
öt halmon épült utcák befutották
az ékes várost, amelybe belépett,
mint ég ormára a Magától Lévo.²

3.

Sugárzott róla az erő s méltóság,
szépsége szebb volt a halandókénál.
Ámulva nézte az egész nép, mintha
a nagy vezeklőt, Siva istent látnák.

4.

Ki máshová ment, őt látni megállott;
ki álldogált, az nyomában elindult;
ki lassan lépdelt, futásnak eredt, és
őt megpillantva, aki ült, felugrott.

5.

Egy összetette tenyerét, köszöntvén,
más tisztelettel főt hajtott előtte,
volt, aki nyájas szóval fordult hozzá,
de egy sem akadt, ki nem üdvözölte.

6.

Rongyosnak tűnt mellette, ki díszruhás volt.
Elnémultak a fecsegők az úton.
Rossz gondolat nem született a szívben,
mert az Igazság állt testben előttük.

7.

Az országúton siető tömegben
kinek mi gondja-ügye volt, feledte.
Mint nagy királynak, hódoltak előtte.
Nem győzték nézni, ámulni, csodálni.

8.

Fejét, az arcát, a kezét, a lábát,
szemöldök-ívét, a szemét, a léptét,
akármely tagját elnézte a néző,
látó szemét lenyűgözte a látvány.

9.

Sűrű szemöldje, hosszú szeme láttán,
koldus gúnyában, királyi erőben,
tenyerén kerék szerencse-jelével,
a város védszelleme összerezzen.

10.

Most Bimbiszára,³ magadhák királya,
kastélya tornáca előtt csodálta
az ott hömpölygő ember-sokadalmat,
s okát kérdezte. Egyikőjük így szólt:

11.

„Kiről jóslat szólt, hogy eléri majd a
legfőbb tudást, vagy a világ uralmát,
a Sákja-rádzsa fia jár a nép közt,
és ámulják, hogy remetének állott.”

12.

A nagy hír súlyát felfogta a böles úr,
s a hírhozónak kiadta parancsát:
„Kövesd nyomon, és tudd meg, hova készül!”
„Úgy lesz” - szólt az, s kísérte figyelemmel.

13.

Kimért léptekkel, egy hangot sem ejtve,
egy járom távra meredve a földre,
haladt, koldusként alamizsnát várva,
testét s elméjét kordába szorítva.

14.

Átvette szótlan, amit éppen adtak,
majd egy magános hegyi vízesésnél
elfogyasztotta, de mohóság nélkül,
majd ment tovább, fel a Pándava-hegyre.

15.

Pávák rikoltó szava szólt a sűrű,
hús lódhra-erdők ligetén, csalióján,
s a férfi-napfény rőt-sárga ruhája
mint a kelő Nap ragyogása izzott.

16.

Így látta őt ott a királyi küldönc,
s híven jelentést tett róla urának.
Nagy tisztelettel hallgatta a rádza,
s kíséret élén köszönteni indult.

17.

elérte gyorsan a Pándava ormát
Pándava-hősök⁴ koronázott mása,
oroszlán-léptű, nagy férfi-oroszlán,
rendíthetetlen, mint maga a hegycsúcs.

18.

Szilárdabban, mint a hegy, ült az ormon
keresztbe tett lábbal a Bódhiszattva,
érzékeit fékezve, tündökölve,
mint hold, ha felhők tetején kivillan.

19.

Szépsége, fensége, csodás nyugalma
magát a Törvényt formázta alakba.
Alázattal ment közelebb a rádza,
mint Ősatyához a nagy Indra járul.

20.

Az illő kérdést a király feltette:
épségnek örven-e a teste-lelke?
Illón felelte, hogy háborítatlan
egészsége és a lelke nyugalma.

21.

Ekkor egy tiszta, elefántfül-szürke
sziklán a népek ura helyet foglalt
engedelmeivel, s hogy kipuhatolja
lelkének titkát, így kezdte beszédét:

22.

„Barátság fűzi a családod hozzám,
örökletes, és sokszorta kipróbált.
Hadd szóljak hozzád szerető szavakkal,
mert aggály tölti el a lelkem érted.

23.

A Naptól sarjadt nemes, ős családod.
Sugárzik rólad daliás ifjúság.
Miért támadt most ez a balga vágyad:
királyság helyett alamizsnán élni?

24.

Testedre szantál vörös pora illik,
nem méltó hozzá ez a sárga köntös.
A nép oltalma kezdednek a tiszte,
nem illendő, hogy adományért nyújtsd ki.

25.

De ha fiúi szeretet tart vissza,
várni, hogy atyád birodalma rád száll,
akkor se tarts ki eme szándék mellett:
vedd át országom fele részét tüstént!

26.

Így semmiképp sem sérted meg atyádat,
s idő elhozza a királyi pompát.
Tedd hát nekem meg eme szívességet;
jók java jobb lesz, ha a jók segítik.

27.

S ha nemzetséged neve-híre folytán
csekélynek érzed, velem osztozkodni:
leszek segítőd, ha csatára szállsz ki,
s nyílzáporod sújt idegen hadakra.

28.

Nos, két megoldás van előtted; válassz!
Az élet célja törvény, vagyon és kéj,⁵
s aki elfordul eme hármasságtól,
nyomorult sorsra fog újra születni.

29.

Előbb a kéj főbb vagyon- és törvénynél,
majd kéjt és törvényt a vagyon legyőzi,
végül vagyont s kéjt feledtet a törvény,
s mindhárom elhagy, ha a célt elérted.

30.

E hármak célnak eleget kell tenned;
erőd, szépséged így termi gyümölcsét.
Ki mindháromnak bejárta az útját,
teljesítette a férfi-kötelmet.

31.

E két izmos kar feszítse az íjat!
Ne foszd meg őket e feladatuktól!
Meghódíthatják az egész földet, sőt
- miként Mándhátri⁶ - a Három Világot.

32.

Én minden szómat szeretetből ejtem,
nem nagyravágyás vagy a hízelgés kész.
Látván, hogy koldus-ruha fedi tested,
a részvét elfog, s kicsordul a könnyem.

33.

Élj most gyönyörben, ne élj alamizsnán.
A Törvényt járd majd törvényes időben.
Siess, amíg nem közelít a vénség,
hogy eleméssze viruló szépséged.

34.

Törvény gyümölcsét az öreg szakítja,
gyönyört élvezni már nem tud az agg kor.
Mondják: gyönyörnek örülnek az ifjak,
vagyonnak felnőtt, Törvénynek a vének.

35.

Az élet rendje, hogy a fiatalság
közömbösen néz Törvényre, vagyorra.
Gyönyört szerezni ha nehéz, ha könnyű,
ha módja van rá, igyekszik elérni.

36.

Az ember hajlott kora megfontoltabb,
szilárd, tartózkodik a változástól,
kis fáradságra, nyugalomra vágyik,
rákényszeríti a szűkség, a szükség.

37.

Így a csapongó, közelre tekintő,
kéjekre vágyó, hamar tovatűnő
ifjúság múltán, mint rengeteg erdön
túljutó vándor, pihenőre tér meg.

38.

Várd meg, míg elszáll fölötted a kéjenc
vágy céltáblája: fiatalság napja.
Nem bírod úgysem fékezni, ha sóvár
érzékek csábja ragadja magával.

39.

Törvényt követni van módod egyéb is:
áldozz! Áldozat a családi törvény.
Valaha dús áldozatok hágcsóján
hágott fel Indra is a menny ormára.

40.

Sok, ékkövekkel, diadémmal ékitett,
arany perccel borított karú, vitéz
uralkodó áldozatokkal érte el
a célt - vezekléssel az önsanyargatók.”

41.

Így szólott a Magadha-föld uralkodója,
bölcse, mint maga a magas nagy ég királya.
Nem hajlott szavaira mégsem a királyfi,
Kailásza hegye se olyan szilárd, akár ő.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a tizedik ének:
Bimbiszára látogatása.

JEGYZETEK

X. ének

1. *Rádzsagriha*: Magadha-ország fővárosa, ahol Buddha többször megfordult.

2. *Magától Létező*: Brahmá, a Teremtő.

3. *Bimbiszára*: a kor legjelentősebb indiai birodalmának, a Gangesztől délre fekvő Magadha országnak királya, bölcs és türelmes uralkodó, Buddha pártfogója. Fia, Adzsátasatru, meggyilkolta.

4. *Pándavák*: a Mahábhárata főhősei (lásd a IV/79. vers jegyzetét).

5. *törvény, vagyon és kéj*: lásd a IX/54. vers jegyzetét.

6. *Mándhátri*: hatalmas király, egyetlen éjszaka meghódította a földet, halála után Indra fele birodalmát elnyerte. A hatalmát féltő Indra felbujtására nagyravágyásában viadalra hívott ki egy győzhetetlen démont, az varázsfegyverével porrá égette.

31. versszak: *Három Világ*: ég, föld, alvilág, azaz a Mindenség.

XI. ének
A GYÖNYÖRÖK KÁRHOZTATÁSA

1.

Nem győzte őt meg baráti szavával
Magadha-ország magasztos királya.
Nem tántorult el a kitűzött céltől,
s szilárdan így szólt a nemes királyfi:

2.

„Oroszlán-zászlós hősök ivadéka!
Tudom, nincs semmi csodálatos abban,
hogy jóbarátod java vágya indít
igaz lelkedből baráti tanácsra.

3.

Hitvány emberben a barátság hitvány;
elillan, mint gyávától a dicsőség.
Az őseiktől örökölt barátság
újabb tettekkel gyarapszik a jók közt.

4.

De ha nyomorba jut a jóbarátja,
s kitart mellette ugyanúgy a bajban,
szerintem ez az igazi barátság;
jólétben élőt ki ne kérne társul?

5.

Ki meggazdagszik, s vagyont barátok
segítségére, s Törvényre is adja,
annak a kincse elérte a célját,
és nem bánkódik utána, ha elfogy.

6.

Baráti érzés, nemes indulat fűt,
hogy ily tanáccsal közelítesz hozzám.
Hasonló érzés kötelez most engem,
hogy kérdésedre ugyanígy feleljek.

7.

Megfélemlített a halál s öregség;
szabadulásra ilyen úton vágyom.
Könny-mosta arcú, szerető családról,
s bánat-fakasztó örömről lemondtam.

8.

Nem rémít úgy meg sem a kobra-kígyó,
sem fellegekből lecsapódó villám,
vad szélviharban sem a tomboló tűz,
mint az érzéki gyönyörök veszélye.

9.

Csalóka, léha, tovatűnő vágyak¹
a boldogságot s vagyont elorozzák.
Reményüktől is elbódul az elme,
hát még, ha végképp betöltik a lelket!

10.

Kit vágy vezérel, sose lel nyugalmat
sem fent az égben, sem a földi létben.
A gyönyörökkel sose tudsz betelni,
mint száraz fűvel szélben lobogó tűz.

11.

Nagyobb csapás nincs a földön a vágynál,
ezen csügg mégis a balgatag ember.
Aki ezt tudja, s a csapástól retteg,
nem fogja önként a csapást keresni.

12.

Ki óceánig uralja a földet,
a túlpártját is el akarja nyerni.
Sosem lakik jó a világ a vággyal,
mint óceán a folyamok vizével.

13.

Habár arany hullt számára az égből,
uralkodott négy tengerig a földön,
s elnyerte végül Indra fele trónját,
Mándhátrinak minden öröm kevés volt.

14.

Amikor elbújt Vritra elől Indra,
s Nahusa² lett úr helyette a mennyben,
s a hét nagy szentet kocsijába fogta,
ezzel se telt be - s lebukott az égből.

15.

Purúravasz az egeket bejárta,
nejéül nyerte Urvasít, a tündért,
de kapzsín szentek aranyát kívánta,
s ez lett a veszte: a mohó gyönyör-vágy.³

16.

Ki bízhat itt a hatalom- s vagyonban,
mely állhatatlan az egen s a földön:
Balíról Indrára, majd Nahusára,
s Indrára vissza Nahusától szállt át.⁴

17.

Háncs-köntösű, gyökereken, gyümölcsön élő,
kígyó-hosszú hajfonatú, lemondó
remetéket talpa alá igazott
az ellenség, melynek a neve: vágyak.

18.

Ugrájudhát is, a hatalmas harcost,
megölte Bhísma emiatt a harcban.
A puszta gondolata is halálos,
s bajt, vészt hoz arra, aki ennek él csak.

19.

Émelygős íze van az élvezetnek,
s aki élvezte, kielégületlen.
A jókra szégyen, és bűnre vezérel.
Mért ízleljük meg a vágy nevű mérget?

20.

Szántás-vetés és egyebek gondjába,
haszon vágyába merülők sok kínját
és a vágy nélkül élők nyugodalmát
látva, a vágyat kerülik a bölcsek.

21.

Csapás a vágyak beteljesülése,
mert dölyfössé tesz a siker bizonnyal.
Tilosra gerjed, hanyagolja dolgát,
s rásújt a romlás emiatt a végén.

22.

Sok bajjal szerzett, féltékenyen őrzött
gyönyörűségek csalfán tovatűnnek;
akár a kölcsön, nem örökre tartók.
botor, ki ebben örömét találja.

23.

Aki hajszolja, eleped a szomjtól,
s megszenved érte, ha görcsösen őrzi.
Mint szalma lángja, ellobban a légbe.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

24.

Ki önmagának nem ura, a kéjvágy
szívébe mar, és hajszolja szünetlen.
Mint mérges kígyó harapása gyilkol.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

25.

Hiába rágja az éh eb a csontot,
sosem lakik jól; ugyanígy a vágyak
reves csontváza sem oltja az éhet.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

26.

Király és tolvaj, tűzvész meg özönvíz
osztozik velünk féltett vagyonunkban.
Mint eldobott húscafát, annyit ér csak.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

27.

Romlást idéz fel a fejére ezzel
baráttól úgy, mint gonosz ellenétől.
Szentélynek néz ki ez a gyilkos csapda.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

28.

Sziklára, vízbe, bozótba, folyóba
zuhan, ha ugrik, leszakítani vágyva
az ág hegyén csalogató gyümölcsöt.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

29.

Sok fáradsággal, nehezen megszerzik,
s egy szempillantás alatt elveszítik,
mint édes álmod a felébredéskor.
Ilyen a gyönyör, nem öröm a bölcsnek.

30.

Nem nyer nyugalmat, menedéket tőle,
habár imádja, gyarapítja, óvja;
akár parázssal telt gödörbe lépne.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

31.

Szigony, dorong, kard, amitől csatában
kipusztultak a Kuruk és a Vrisnik,⁵
az Andhakák, Dandakák, Maithilák is -
ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

32.

Két démon-testvér, Szunda s Upaszunda⁶
ezért támadta s gyilkolta meg egymást.
rokont, barátot egymásnak uszít ez.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

33.

Akit a vágy, a gyönyör elvakított,
tűznek, vadaknak dobja oda testét.
Pusztító, átkos, bőszt rosszakaró ez.
Ilyen a gyönyör; nem öröm a bölcsnek.

34.

Kit elvakított a gyönyör, baj éri:
halál vagy rabság lesz utóbb a bére.
Kinek gyönyör az egyedüli célja,
nem méltó életre sem az a hitvány.

35.

Dallal csábítja a vadász az őzet,
a tűzbe szöknek a fényre a sáskák,
a hal a húsért bekapja a horgot,
így kín lesz mindig gyümölcse a kéjnek.

36.

Sokan gondolják: a gyönyör boldogság.
Ám kéj sosem tesz igazán boldoggá.
Csak arra jó a ruha, kincs, az ékszer,
hogy ellenszer legyen a szenvedésre.

37.

Vizet kívánunk, hogy a szomjat oltsa;
ételt azért, hogy éhünket elűzze;
széltől, esőtől, a melegtől ház véd;
csupaszágunkat a ruha takarja.

38.

Álmoság ellen az ágy a segítség;
út fáradoalmán kocsival segítünk;
megkönnyíti a szék az álldogálást;
fürdünk a szenny és a betegség ellen.

39.

Így mindaz, ami élvezetnek számít,
a szenvedések ellenszere, nem több.
'Gyönyört élvezek' - beszélhet-e így bölcs,
ha ellenszer csak, mit örömeinek mondunk?

40.

Akit forró láz gyötör, öröm annak,
ha borogatás enyhíti a kínját,
de ismét csupán a fájdalom ellen
használt ellenszer, ami boldogítja.

41.

Olyan gyönyör nincs, mely örökre tartson,
így boldogságnak aligha nevezném.
Az élet egyszer örömmel üdít fel,
utána tüstént bánatba taszít le.

42.

Meleg ruhák és az áloe füstje
öröm hidegben, de gyötör melegben.
A holdsugár és a finom szantálpör
hőségben hűsít, borzongat a fagyban.

43.

Ellentét váltja egymást szakadatlan:
a veszteség és nyereség, és minden.
Nincs emberfia, ki örökre boldog,
és nincs a földön, ki örökre szenved.

44.

Ha így hullámszik az öröm s a bánat,
egyforma nékem a király s a szolga.
A rádza sem fog mosolyogni folyton,
s nem állandóan gyötrődik a szolga.

45.

Sok kötelesség hárul a királyra,
a nép javáért sok a gondja-búja.
Szilárd oszlopként kell állnia folyton,
hogy elviselje a hatalma terhét.

46.

Ha kétes, gyenge hatalomban bízik,
bizodalmára rámege birodalma.
Ha nincs senkije, akiben megbízhat,
a rettegéstől nincsen nyugodalma.

47.

Ha meghódítja az egész világot,
székhelye mégis csak egyetlen város,
s a városban csak egy vár a lakása;
más érdekében fárad csak a rádza.

48.

Az ő ruhája ugyanúgy csak egy pár,
éhségét éppúgy űzi el az étel,
egy ágyon fekszik, egy székre pihen le;
a sok hívság csak hiu pompa gögje.

49.

Lehet, mást ez tesz megelégedetté;
nekem nem kell trón megelégedéshez.
Ki megelégszik, amije van, azzal,
a sok hiúság lepereg lelkéről.

50.

Ki boldogító nyugalomnak útján
elindult, nem csalja a csalfa vágy azt.
Barátságunkat felidézve, kérlek,
mondd: teljesíti a vágy, amit ígér?

51.

Nem sértődöttség űzött a vadonba,
nem ellenség tépte le diadémom,
nem vágyom szent érdemeket szerezni,
nem ez gátolja szavadat fogadnom.

52.

Aki halálos harapásu kígyót
eldobva, újra a kezébe fogná,
vagy lángoló, rőt parazsat szorítna,
az válhat ismét gyönyörök rabjává.

53.

Aki ép szemmel a vakot irigyli,
szabadon foglyot, a nyomorgót dúsan,
ép elméjével az eszét vesztettet,
az áhítná meg a gyönyör bilincset.

54.

Nem szánandó az alamizsna hőse,
akit nem rettent a halál s öregség.
Nyugodtan éli le a földi létet,
s utána új lét nyomorát lerázta.

55.

Sajnálni azt kell, ki vagyonban dúskál,
de egyre többre ösztönzi a szomszárja.
Nyugalmat nem lel evilági létben,
s utána újabb nyomorúság vár rá.

56.

Méltó volt hozzád, ahogyan beszéltél,
nemzetségedre, jellemedre rávall.
Nekem szándékom megtartanom illik,
nemzetségem, jellemem ezt igényli.

57.

Én megcsömöröltem a lét ízétől,
és megfutottam, nyugalomra vágyom.
Királyság még fenn a harmadik égben
sem kell nekem, nemhogy az emberek közt.

58.

A hármas célt - mondod - az ember járja be
sorban; szerinted a dolognak rendje ez.
Ám énszerintem a haszon haszontalan,
és céltalan - hisz rövid életű - a cél.

59.

Ahol nincs többé születés, kiszenvedés,
aggság, betegség, szomorúság, rettegés,
új s új cselekvésre se kényszerít a sors,
a végleges cél az a végső állapot.

60.

Tanácsolod: várjak idős korig, mivel
ifjúi években a szándék változik.
De ez se biztos; sohasem döntő a kor.
Sok agg megingott, fiatal sok volt szilárd.

61.

Nem néz a korra a világon-úr halál,
csak végzi művét, s fiatal-t-vént elragad.
Nem tudja senki, mikor éri vége el;
a bölcs nyugalma ne halassa agg korig.

62.

Az íja vénség, a betegségek nyilak,
ezzel teríti le a zord halál-vadász
a sors-vadonban legelésző lényeket;
hiába vágyunk a korunkat nyújtani.

63.

Ezért az ifjú, az öreg, s a gyermek is
ne késlekedjék, cselekedjék úgy, ahogy
törvényben élő, könyörületes szívű
bölcs műveli - vagy a cselekvésről lemond.

64.
Mondtad: gyümölcsöt ad a szorgos áldozás
nemes szokása, ez a Törvényt tölti be.
Jó; fejet hajtok a szokás előtt, de én
más kínja árán javamat nem keresem.
65.
Gyümölcs kedvéért tehetetlen áldozat
legyilkolását nem tűri az irgalom,
habár gyümölcse örökéig tartana,
nemhogy mulandó haszonért, mely elrepül.
66.
S ha nem vezetne a Törvényre más erény
- lemondás, mérséklet, a leli nyugalom -,
hiszem, akkor sem helyes út az áldozat,
melyben gyümölcsöt csak a gyilkolás terem.
67.
S ha földi léte idején kecsegteti
az élet-irtás haszonnal az áldozót,
nem tart igényt rá még így sem a szájalom,
nemhogy homályos ezutáni lét során.
68.
Nem csábít engem a gyümölcs reménye sem,
nem is sóvárgok újabb születésre sem.
Mint a folyondár, mit a szélvész tép-cibál,
úgy ing, szakad szét a remény gyümölcse is.
69.
Most ide jöttem, de utam tovább vezet,
hogy a megváltás tanítását hirdető
Arádát halljam. Fejedelmem, üdv neked!
Bocsásd meg őszinte, kemény beszédemet.
70.
Mint égben Indra, a Nap ott az ég ivén,
örködj a földön, birodalmaid javán,
örködjél minden igaz ember érdekén,
a Törvényen, uralkodói tiszteden!
71.
Ahogy madár száll, ha az erdő lángban áll,
a víz felé, mert menedéket ott talál,
keresd s találd meg menedékedet te is
házadra - lelkedre törő csapás elől!''⁷ /?/

72.

Megértőn hallgatta a szót a bölcs király,
s szólt összetett kézzel: „Eléred célodat!
Ha teljesült majd a kitűzött óhajod,
ajándékozz meg a tudással engem is!”

73.

Ígéretet tett a királynak: „Úgy legyen!”
S indult a Vaisvantara-ásrama⁸ felé.
Követte szemmel a király a távozót,
majd ő is indult, városába távozott.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a tizenegyedik ének:
A gyönyörök kárhoztatása.

JEGYZETEK

XI. ének

1. *vágyak (kámáh)*: a káma szó több értelemben használatos. Első jelentése „szerelem”, továbbá „gyönyör, kéj, szenvedély, vágy, kívánság” (főként többes számban). Költeményünkben részben a buddhai *trishná* (páli *tanhá*) „szomj”, azaz „létszomj” szinonimájaként szerepel.

2. *Nahusa*: Indra Vritra megölése után büntudatában egy lótusz szárába rejtőzött. Ekkor az istenek Nahusát tették helyette királyukká. Ő el akarta csábítani Indra nejét, majd a hét égi látnokot (akik a Göncölszekér hét csillagával azonosak) fogta gőgjében kocsijába, sőt egyikőjüknek, Agasztjának, fejét megrúgta. Agasztja megátkozta, és Nahusa lezuhant az égből, kígyóvá változott. Indra visszanyerte trónját.

3. *Purúravasz* király elnyerte egy tündér kezét. Purúravasz rendszeresen látogatta magát Indrát is. Azonban egyszer eltulajdonította néhány bráhman vagyonát, akik ezért megátkozták, s királysága lehanyaglott.

4. *Bali* egykor a démonok oldalán magának szerezte meg az istenek birodalmát, de Visnu törpe alakban három lépésnyi teret kért tőle, és átlépte a Három Világot; az eget visszaadta Indrának.

5. *Kuruk*: vagy *Kauravák*, a *Mahábhárata* nagy testvérháborújában a trónbitorló dinasztia tagjai, akiket utolsó szálig lemészároltak. *Vrisnik*: a Mahábháratában Krisna népe, akik részegségükben összevesztek, és buzogánnyal agyonverték egymást.

6. *Szunda*, *Upaszunda*: két nagyerejű démon-testvér, akikkel nem bírtak az istenek. Ekkor Brahmá egy gyönyörű nőt alkotott, ők vágyra lobbantak, féltékenységükben agyonütötték egymást.

7. A 71. versszak rejtélyes nyelvi játékok miatt érthetetlen. Fordításunkban a több jelentésű *dvidzsa* „kétszer született” szó „madár” jelentésével kísérleteztünk. Szó szerinti fordítás: „A hideg ellensége zászlajából keletkezése alkalmával amiként a kétszer született teste megmentéséért a hideg ellensége ellenfele pusztulása ellenfele megölőjében, ugyanúgy ennek alkalmába menj lelked megmentéséért.” Johnston fordítása: Just as when rain is produced from the clouds which originate from the smoke, the sign of fire, which is the enemy of cold, then the twice-born fire is freed from its external appearance, so do you liberate your mind on the occasion of the slaughter of the enemies of the destruction of *tamas*, which is the opponent of the sun, the foe of cold.

8. *ásrama*: remete-tanya.

XII. ének ARÁDA TANA

1.

Az Isváku-család holdja bölcs Arádát¹ kereste fel,
szépsége ragyogásával tisztelve meg az ásrámát.

2.

„Üdv jöttödön!” - kiáltotta már távolról a remete,
meglátva a felé tartót, ki mihamar elébe ért.

3.

Érdeklődtek, amint illik, egymás egészsége felől,
azután szép tisztáson két fatönkөн foglaltak helyet.

4.

Mikor leült a rádzsza-fi, így kezdte beszédét a bölcs,
a tisztelettől tágra nyílt szemét merőn szegezve rá:

5.

„Tudom, hogyan távoztál el az otthonodból, kedvesem,
eltépve szeretet láncát, mint kötelét vad elefánt.

6.

Dícsérendő világos föld, és nemes akaratérőd,
hogy hatalmadat eldobtad, mint mérget termő, vad növényt.

7.

Nem csoda, ha az erdőbe vonulnak agg uralkodók,
utódaikra hagyva rá a trónt, mint hervadt koszorút.

8.

De nagy csoda, hogy ily ifjan közénk jöttél el, mielőtt
hatalmad élvezted volna, melynek gyönyöre várt reád.

9.

A Végső Tan tanítását felfogni te képes leszel.
Ismert meg! Átvezet gyorsan a szenvedések tengerén.

10.

Bár idő kell, kiismerni a tanítványt, érdemes-e
tanítani, kitartásod ennek előre záloga.”

11.

A bölcs Aráda üdvözlő szavainak a nép ura
végtelenül megörvendett, és a mesternek így felelt:

12.

„Szenvedélyek legyőzője! Hogy ilyen kegyesen fogadsz,
céltól távol is úgy érzem, hogy már elértem célomat.

13.

Mint látni vágyó napfénynek, vezetőnek útra kelő,
mint vízre szálló csónaknak, örvendek látásodnak én.

14.

Most arra kérlek, hogy tárd fel - hahogy kimondanod szabad,
halál, betegség és vénség nyűgét leráznom hogy lehet.”

15.

Arádát szóra készítették az ifjú fennkölt szavai,
és tömören kifejtette tanításának lényegét:

16.

„Hallgasd meg, legjobb hallgatóm, tanaim végső tételét,
a lét keletkezését és örök körforgását tovább.

17.

A Természet s a Változó,² születés, vénség és halál,
amit Valóságnak mondunk, az így értendő, értsd meg ezt.

18.

A Természeten ezt értsed: az öt anyagi elemet,
az én-tudatot, értelmet, és a meg-nem-nyilvánulót.

19.

Az érzetek, érzékszervek, valamint a kéz és a láb,
hang, nemző és ürítő szerv, s gondolkozás - a Változó.

20.

Míndez így együtt a Mező,³ és azt, ami ezt ismeri,
a Mező-ismerő névvel illetik a lélek-tudók.

21.

Kapila és tanítványa ismerte fel ezt egykoron,
ezért Teremtények Ura néven őrzi a hagyomány.⁴ /?/

22.

Ami születik és meghal, elsorvad, megbetegedik,
az itt a Megnyilvánuló; másik - meg-nem-nyilvánuló.

23.

Tudatlanság, tett és létszomj az újjászületés oka;
ki megreked e háromban, az igazsághoz nem jut el.

24.

Bizalmatlanság, én-tudat, keverés, zavar, tévedés,
helytelen út, ragaszkodás, lesüllyedés okozza ezt.

25.

A bizalmatlanság mindig a megfordítottját teszi:
nem úgy cselekszik, ahogy kell, nem azt gondolja, ami van.

26.

„Én mondom ezt, ezt én tudom, most én állok, most én megyek”
- így képzelet, így állítja önmagáról az én-tudat.

27.

Ami a kevert dolgokban nem látja a keveredést,
s mint göröngyöt, egynek véli, annak a neve keverés.

28.

„Gondolkozásom, értelmem, cselekvésem mind én vagyok,
ezek együttese vagyok” - így képzelet el a zavar.

29.

Különbséget a természet megnyilvánulásai közt,
megvilágosult s balga közt nem vesz észre a tévedés.

30.

Varázsigék, víz hintése és áldozati énekek -
ez helytelen úton járás, így látja a valódi bölcs.

31.

A balga szóval, tettet és eszével, érzéseivel
csügg érzékbenyomásain - ennek neve ragaszkodás.

32.

Ki így érti a szenvedést: ‘Ez engem ért!’ ‘Ez az enyém!’,
azt a következő létben lehúzza a lesüllyedés.

33.

A tudatlanság öt részből áll az igaz-tudók szerint:
sötétség, balgaság, nagyobb balgaság, s kétféle homály.

34.

A sötétség a renyheség; balgaság: születés, halál;
még nagyobb balgaság ennél: a vágyak, az élvezetek.

35.

Ezt azért nevezik nagyobb balgaságnak az ismerők,
mivel ez félrevezeti a fennköltebb lényeket is.

36.

Homály névvel a haragot illeti a helyes tudás,
és vak homálynak nevezik a csüggedt kétségbeesést.

37.

Ez az ötös tudatlanság a balgához hozzátapad,
így csöppen újabb és újabb születésbe a lét során.

38.

„Látó, halló, gondolkozó, tevő s teendő és vagyok”
- így képzelet magáról, és új szenvedésre születik.

39.

Születés-folyónak ezek az okok a forrásai;
hogyha az okok megszűnnek, következményük sincs tovább.

40.

Különböztessen meg négyet a helyesen gondolkozó:
megvilágosultat s balgát, megnyilvánulót és nem azt.

41.

Ha e négyet világosan látja a Mező-ismerő,
szabadul a lét sodrából, s el-nem-múló világba jut.

42.

Ezért élnek a Legfelső Brahmant⁵ kutató, bölcs papok
közöttünk önmérsékletben, s fogadják a többi papot.”

43.

A remete tanítását meghallgatta a rádza-fi,
aztán tovább érdeklődött a mód s a végső cél felől:

44.

„Hogyan, hol, s meddig kell élni ezt a szentséges életet?
És e Törvényben-járásnak a végső gyümölcse mi lesz?”

45.

Tanításuk megélése mikéntjét így fejtette ki
Aráda most más oldalról,⁶ világosan és tömören:

46.

„Először házát elhagyva, koldus-gúnyába öltözik,
és örökös lemondásban éli tovább az életet.

47.

Elégedetten bármivel, amit innét-onnét kapott,
magányban él, egykedvűen, szent tanokon elmélkedik.

48.

Rájön: fő vész a szenvedély, a szenvtelenség boldogít,
s érzékeit megfőkezve, lelki nyugalmát keresi.

49.

Megszabadul minden vágytól s minden gondtól hamarosan,
s elmélkedő elmélyülés⁷ első fokára érkezik.

50.

Miközben az elmélyülés boldogságán elmélkedik,
az ismeretlen érzéstől könnyen megmámorosodik.

51.

Megcsalja balga lelkét a harag- s vágymentes nyugalom,
és ezzel megelégedve, csak a Brahman-égbe jut el.

52.

A másik meglátja, hogy az elmélkedés is megzavar,
s a nem-elmélkedés boldog elmélyülését éri el.

53.

De nem lát messzebb, és ebben az örömben már megreked;
a Fények Honába jut el, a Fény Istenei közé.

54.

Ám az, aki leválasztja magáról ezt az örömet,
a harmadik, öröm-mentes elmélyülést élvezheti.

55.

De aki távolabb nem tör, s e boldogságban elmerül,
csak Csupa-szépség Istenek boldogságában részesül.

56.

Akit ez nem elégít ki, s túllép rajta, jutalma lesz
boldogság s szenvedés nélkül a negyedik elmélyülés.

57.

Egyesek azt hiszik, hogy ez a megváltás, s megállnak itt,
mert itt nincs öröm és bánat, és az elme nem működik.

58.

Ennek jutalmát a tudók „dús gyümölcs” néven ismerik,
mert Dús-gyümölcsű Istenek magas honába juttat el.

59.

Ám a test nyomorát látva, a bölcs e révületből⁸ is
tovább halad, s eléri a test-megsemmisítő tudást.

60.

Feladja az elmélyülést, s ennél is különb célra tör,
és minden formáról⁹ lemond, úgy, mint a vágyakról a bölcs.

61.

Testének minden nyílását hatalmába veszi előbb,
majd a sűrű anyagban is a testetlen űrt éli át.¹⁰

62.

Űr-végtelenségű énjét összehúzza némely tudós,
s a végtelenségből nézve, még magasabb célhoz jut el. /?/

63.

Önmagát semmisíti meg más,¹¹ Legfőbb Lelket ismerő,
s mivel ezt vallja: „Nincs semmi”, Semmit-vallóként ismerik.

64.

Majd, mint hajtás a sásfűből, mint kalitkából a madár,
kiszáll a lélek a testből; ere mondják: megszabadult.

65.

Ez ama Legfelső Brahman, tulajdonságok nélküli
örök. A valóság-tudók megváltásnak ezt nevezik.

66.

Nos, elmondtam a megváltást, s a hozzá vezető utat.
Ha értetted s elfogadod, indulj ezen az ösvényen.

67.

Dzsaigísavja és Dzsanaaka, s az aggastyán Parásara¹²
és sok más bölcs a megváltást ezen az úton érte el.”

68.

E szókat ő megfontolta, azonban nem fogadta el,
és eddigi érveiben megerősödve, így beszélt:

69.

„Meghallgattam mélyen szántó és hasznos tanításodat,
de a lelket nem oltja ki, és így nem lehet végleges.

70.

Bár felszabadul a Lélek a Természet s a Változó
hatalmától, új születés csíráját hordja, mint a mag.

71.

Mert noha a megtisztult Én¹³ eléri a szabadulást,
még megmarad az indíték,¹⁴ hogy újból elveszítsse azt.

72.

Föld, víz, megfelelő évszak híján nem sarjad ki a mag,
de kisarjad, ha fennállnak az indokló feltételek.

73.

A tett, tudatlanság és vágy lerázása megszabadít,
de amíg létezik az Én, végleg lerázni nem lehet.

74.

Ha eme hármát elhagyjuk, a magasabb célt érjük el,
de ahol Én van, ott megvan rejtetten ez a három is.

75.

Megváltásnak azért vélik, mert rejtve vannak a bajok,
az elme megszűnt működni, s az életkor hosszúra nyúlt.

76.

Ami pedig az én-tudat megszüntetését illeti:
míg Én létezik, addig nem szűnhetik meg az én-tudat.

77.

Míg az anyagtól¹⁵ nem mentes, jellegektől¹⁶ sem mentesül,
és amíg jellegekkel bír, nem váltódik meg az egyén.

78.

Mert jelleggel bírótól a jelleg el nem választható,
ahogy a láng és hő nélkül nem képzelhető el a tűz.

79.

A test előtt nincs testesült /?/,¹⁷ jellegek előtt jelleges,
ezért a már megszabadult lélek újból megkötetik.

80.

Tudattal bír a testetlen lélek, avagy tudattalan:
ha igen, tudni is akar, és mindaddig nem szabadul.

81.

Ha tudattalan, akkor az ilyennek képzelt Én mit ér?
Tudatlanság Én nélkül is van: mint fal, vagy fahasáb.

82.

Minthogy még jellegekkel bír a fokozatos elhagyás,
a végső célt csak a teljes elhagyással érhetjük el.”

83.

Igy Aráda tanítása őt nem elégítette ki;
úgy találta, hogy ez még nem tökéletes, és ment tovább.

84.

Hogy többet halljon, Udraka¹⁸ ásramáját kereste fel,
de mert ő is Énről beszélt, nézetét nem fogadta el.

85.

A tudatos-tudattalant¹⁹ tévesnek látta Udraka,
s a Semmin túl keresett sem tudatost, sem tudattalant.

86.

Mivelhogy ingatag támasz e kettő, s ha tovább megyünk,
nincs tudatos-tudattalan, ezt elérni haladt tovább. /?/

87.

S mivel az elme itt megáll, s innét tovább nem mozdul el,
nem működve, itt többé nincs tudatos és tudattalan.

88.

De mert a létbe onnét is visszahoz újabb születés,
a Bódhiszattva még többre vágyott, otthagya Udrakát.

89.

Az ásramából távozva, üdvöt keresve ment tovább,
s Gaja, a nagy királyi bölcs ásramáját kereste fel.

90.

Közelben, a Nairandzsaná folyó partján ütött tanyát
magány nagy fogadalmában és tántoríthatatlanul.

91.²⁰

.....

92.

Meglátta s felkereste őt, megváltást vágyó szerzetes,
mint az érdemeket szerzőt keresi fel erő s vagyon.

93.

Az őt tanítvány meghajolt, köszöntve tiszteletudón,
mint a csapongó érzékek meghajolnak az ész előtt.

94.

„Halál és születés láncát ezzel szakítom el talán” -
gondolta, s szigorú bőjjel kezdett nagy önsanyargatást.

95.

Alig kibírható éhség sok válfaját vállalta fel,
s célra vágyva, hat éven át egyre gyötörte önmagát.

96.

Étkezés idején egy-egy szézámmagot vagy rizsszemet
fogyasztott el, hogy túljusson a parttalan lét tengerén.

97.

Miközben teste elsorvadt az önsanyargatás miatt,
ezáltal belső ereje egyre jobban gyarapodott.

98.

Dús fénye még soványan is a szem gyönyörúsége volt,
ahogy az őszi újhold-fény az éji lótnak gyönyör.

99.

Kiszikkadt húsa és vére, testéből csak bőr s csont maradt,
de méltósága nem csorbult, áradt, akár az óceán.

100.

Látva, hogy hasztalan gyötri testét vad kínokkal a bölcs,
a Buddhaságra vágyódva, léttől félve töprenkedett:

101.

„Ilyen úton megnyugváshoz és megváltáshoz nem jutok;
az volt helyes, melyet egykor a dzsambu-fánál éltem át.

102.

De erre elgyengült testtel nem leszek képes” - vélte, és
döntött: először testét kell újból felerősíteni.

103.

„Aki éh-szomj gyötörtén már gondolatának sem ura,
gondolattal elérendő gyümölcsöt hogy szakítana?

104.

A nyugalomhoz az kell, hogy az érzékek csituljanak;
ha azok kielégültek, a gondolat zavartalan.

105.

Zavartalan gondolkozás a révülethez elsegít;
révületben az elme a jóga-elmélyülésbe jut.

106.

Elmélyülés teremti meg az indítékokat, melyek
a legvégső, halhatatlan nyugalomba juttatnak el.

107.

Tehát táplálkozás nélkül a végcél el nem érhető”
- döntött, és elhatározta, hogy fenntartja az életét.

108.

Megfürdött, s a folyópartról nehezen felkapaszkodott.
A fák segítő kéz gyanánt nyújtották águkat felé.

109.

Ekkor arra vezérelték az istenek Nandabalát,
a pásztor-főnök leányát, szívét örömmre gyújtva fel.

110.

Testén sötétkék köntös volt, karján fehér kagylófűzér,
mint a fehérlő tajtékok a sötét Jamuná folyón.

111.

Örömtől tágra nyílt szeme, szívét a hit töltötte el,
alázattal főt hajtott, és kérte, fogadjon el tejet.

112.

Elfogyasztotta, s így a lány születése gyümölcsbe ért.
Kielégült hat érzéke, s tudás útjára léphetett.

113.

Testében megerősödve, dicsőségében csillogón,
mint óceán, hatalmas volt, és tündökölt, akár a Hold.

114.

„Világba visszatért” - vélte, s távozott az öt szerzetes,
mint a megtisztult lélektől az öt elem eltávozik.

115.

Egy vadfügefafa árnyában a gyeperborított földre ült,
a megváltásra elszántan, csak elszántsága ment vele.

116.

Döntő léptétől remegett-döndült a föld,
felrezzentette a nemes kígyókirályt,
Kálát, ki látva, hogy a perc elérkezett,
ujjongva hirdette a Nagy Felébredést:

117.

„Imé, morajlik a talaj lábad nyomán,
imé, sugárzik ragyogásod, mint a Nap.
Bizonytal eljött az idő, hogy óhajod
beteljesüljön, leszakítsd gyümölcsödöt.

118.

Imé, az égen röplő madársereg
tisztelgő kört ír le fejed fölött, vitéz.
Imé, a léghen lebegő szellő susog:
a Buddháságot ma bizonytal éred el.”

119.

Így szólt a kígyók elefánt-erős ura.
Ő közben kért egy aratótól egy nyaláb
füvet, s a lombos fa tövében földre ült,
a megváltásra törekedve biztosan.

120.

Tekervényében ahogy a kígyó pihen,
keresztbe téve összefonta lábait:
„Míg el nem érem a kitűzött célomat,
ültömből innét a földről nem mozdulok!”

121.

A mennylakók öröme a mennyben égis ért,
madársereg szava a vadonban elcsitult,
az ág hegyén levelet a szél sem ingatott,
Magasztos úr amikor a szent ülésbe ült.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a tizenkettedik ének:
Aráda tana.

JEGYZET

XII. ének

1. *Aráda*: a páli nyelvű szövegekben *Álára Káláma* néven szerepel. Maga Buddha számol be róla ismételt ízben, bár nem részletezve Álára Káláma tanait. Lásd: Buddha beszédei, 13. old.

2. *Természet s a Változó*: a továbbiakban Aráda a *szánkhja* filozófiai iskola tételeit fejti ki. A Természet (*prakriti*) a változatlan őanyagot jelenti. A Változó (*vikára*) fogalma körülbelül a testi és szellemi funkciókat, élettevékenységeket jelöli. A *meg-nem-nyilvánuló* (*avjakta*; más fordításban „láthatatlan”) a szánkhjában az örök, változatlan Természet vagy Őanyag jelzője, a *megnyilvánuló* (vagy „látható”, *vjakta*) az élőlények világáé. (V.ö.: Körtvélyesi, 47-49. old. A Magasztos Szózata, 184-185. old.)

3. *Mező*: (*ksétra*) a szánkhjában a külső világ, illetve a test. *Mező-ismerő* (*ksétra-dnya*): a lélek. (V.ö.: A Magasztos Szózata, 225. old.)

4. A versszak szövege romlott, értelmezése bizonytalan. - *Kapila* a szánkhja alapítója.

5. *Legfelső Brahman*: az upanisadok panteista misztikájában a világmindenséggel azonos Világlélek, amellyel az egyén is azonos, csupán a „tudatlanság”, „káprázat” (*avidjá, májá*) képzeli önállóan magát. Ettől némileg eltér a szánkhja értelmezése, amely szerint csak a teljesen megszabadult lélek olvad be a Brahmanba. - A *Brahman* nem azonos *Brahmával*, a Teremtővel.

6. *más oldalról*: az eddigiekben a materialista szánkhja-iskola tanait fejtette ki Aráda, a következőkben a spiritualista-misztikus jóga-iskola meditációs, révületbe juttató gyakorlatát.

7. *elmélyülés* (*dhjána*): négy alacsonyabb (még tudattal bíró) és négy magasabb (öntudatlan) fokozatát különbözteti meg. V. ö. az V. ének 10. versszakához fűzött jegyzettel. V. ö. még: Buddha beszédei: 58-59. old. Asvaghósa láthatólag a Buddha-cáfolta tételeket idézi.

8. *e révületből*: az előzőkben az elmélyülés négy fokozatára a *dhjána* szót használta a szöveg, most a negyedik fokozatra a *szamáddhi* szóval utal vissza, ami egyértelműleg öntudatlan révületet jelent. Ebből is látható, hogy a jóga-misztika meditációs fogalmai meglehetősen elmosódtak.

9. *forma (rúpa)* vagy *alak*: az egyéniséget, egyediséget, testi önállóságot jelenti.

10. A 61-62. versszak: A szöveg értelmezése bizonytalan. Körtvélyesi (50. old.): „Ebben a testben, amelyben örök vannak, először azokat képzelem el, aztán a durva anyagban is az *áksára* fordítja figyelmét. Más bölcs pedig az *ákása*ba tért *átmant* összeszedve, ugyanazt végtelennek tapasztalva, ér el különbet.” Az *ákása* szó a teret, a világúrt jelenti olykor *éternek* fordítják, (az *éter* szó csillagok közötti űr jelentésében). - *Átman*: lásd a 71. versszak jegyzetét.

11. *önmagát semmisíti meg*: vagy: „magát magába fordítja vissza”.

12. *Dzsaigísavja*, Dzsánaka, Parásara: legendás szánkhja-mesterek.

13. *Én: átman*, szó szerint „önmaga”, „az én”, de a lelket is jelenti. Asvaghósa „lélek” jelentésben többnyire a „mező-ismerő” kifejezést használja, de műve elsősorban költemény lévén, nem törekszik terminológiai következetességre.

14. *indíték, indokló feltételek: pratjajáh* „vonatkozás, kapcsolatok”. Nyelvi célzás a buddhai ontológia alaptételére, a *pratítja-számupáda* (páli *paticca-szamuppáda*) „valaminek következményeként történő keletkezés” formulára. (lásd a XIV. ének 37. versszakának jegyzetét).

15. *anyagtól*: az eredeti szöveg szerint számoktól, azaz valószínűleg az anyagi világ fentebb számszerűleg felsorolt alkotóelemeitől.

16. *Jellegek*: minden dolgot (és élőlényt) három jelleg, tulajdonság, sajátosság (*guna*, szó szerint „fonál”) hat át, illetve alkot: *tamasz* „sötétség”, *radzsasz* „szenvedély”, *szattva* „jószág, igazság”. Hol egyik, hol a másik kerül túlsúlyba.

17. *testesült (déhi)*: a szó első jelentése „testtel bíró”; itt valószínűleg „lélek” jelentésben áll. A második sorban szereplő *saríri* szintén „testtel bíró” jelentésű; itt egyértelműleg a lelket jelenti. Valószínűleg Asvaghósa rendkívül kedvelt szójátékaival állunk szemben.

18. *Udraka*: a páli szövegekben *Uddaka Rámaputta* néven említi Buddha, bár tanításait nem részletezi.

19. *tudatost s tudattalant (szandnyászandnyitva)*: a tudat és öntudatlanság birodalmát. A kifejezés (kevésbé valószínű) jelentheti ezt is: „a névvel bíró és névtelen kettőst”, azaz egyéniséggel bírót és egyéniség nélkülit. V.ö. Körtvélyesi, 54-55. old.

20. A versszak szövege bizonytalan.

XIII. ének MÁRA LEGYŐZÉSE

1.

Igen, de míg mind a világ javára
királyi bölcsek ivadéka ott ült,
és ünnepelte az egész teremtés,
megrettent Mára,¹ az igaz tan átka.

2.

Virágnyilas Szerelem-isten néven
imádják őt sokan a nagy világban
balgán, de mások a valót jól tudják:
fő ellensége ez a megváltásnak.

3.

Három fia: Góg, Öröm és Botorság,
s három leánya: a Gyönyör, a Vágy s Kéj,
döbbenve kérte: mi okozta bűját?
Ő így közölte velük aggodalmát:

4.

„Magára öltve a kitartás vértjét,
és megfeszítve az igazság íját,
birodalmamból ki akar szorítani
e bölcs - ezért sújt le a rémület rám.

5.

Ha most legyőz és énrajtam erőt vesz,
megváltás útját a világba tárja,
uralmam elfogy, megürül hatalmam,
akár trónjáról lebukó királynak.

6.

Mielőtt szeme látásra kinyílna,
mielőtt még kisiklana kezemből,
reátörök, hogy szétzúzzam e tervét,
mint áradó víz lesodorja gátját.”

7.

Markába fogta a virágos íjat,
az észbontó öt nyilat is ragadta
a józan elme őt megzavarója,
s indult a fához. Vele ment hat sarja.

8.

Balkézbe fogva ijának a végét,
egyik nyílveszőt pergetve a jobbal,
így szólította meg a fánál ülőt,
lét tengerén át túlpartra igyekvőt:

9.

„Fel, talpra, harcos! Rettegsz a haláltól?
Törődj tiszteddél, ne a megváltással!
Nyiladdal hódítsd meg a fél világot,
így jutsz Indrához az égi világba.

10.

Ezen az úton haladni dicsőség,
ezen haladtak a régi királyok.
Királyi bölcsék sorába születél,
szégyen, ha koldus leszel ősi nemből.

11.

Ám ha nem mozdulsz, makacsul kitartasz,
vigyázz, erős légy fogadalmaidban,
mert látod itt ezt a nyilat kezemben?
Meglőttem ezzel a Napot is egykor.

12.

Ettől sebezve az eszét vesztette
Purúravasz is, a Hold unokája.
Sántanu² nem volt ura önmagának,
hát akkor más, a mai gyenge korban?

13.

Hát talpra tüstént, térj rögtön eszedhez,
mert már fullánkját mereszti e nagy nyíl,
melyet nem lövök ki a párban járó,
szerelemes csakraváka-madarakra.”

14.

De mindhiába: nem ügyelt e szókra,
ültéből nem kelt fel a Sákjék bölcse.
Ekkor kilötte a nyilat rá Mára,
és ráuszította fiát-leányát.

15.

Ő nem törődött a kilőtt vesszővel,
nem ingott meg a szilárd nyugalomban.
Megdöbbent Mára e kitartás láttán,
majd halkán így szólt, gondokba merülve:

16.

„Elbódította ez a nyíl Sivát is,
s a Hegy Lányáért³ szerelemre lobbant.
Ő észre sem vette a nyíl ütését.
Nincs tán eszénél? Vagy a nyíl nem ez volt?

17.

Virágnnyilat nem vesztegetek én rá,
lányomat, Kéjt sem küldöm oda hozzá.
Törjön rá szörnyek iszonyú csordája,
üvöltve, ütve, fenyegetve bőszen!”

18.

Egy gondolattal felidézte népét,
hogy porba zúzza Sákják csoda-bölcsét.
Nyüzsgött-sereglett szolga-hada tüstént,
kezükből dárda, buzogány, dorong, kard.

19.

Vadkan, hal, öszvér, teve, ló pofájú,
oroszlán, tigris, elefánt fejű rém,
háromfejűek, suta félszeműek,
lógó hasúak, csupa-var hasúak,

20.

kecskén lovaglók, pöfeteg lábúak,
szigony-körműek, kard- s dárda-fogúak,
fatörzs-karúak, kicsavart törzsűek,
fél-orcájúak, hasított szájúak,

21.

rézszínű, sárga, csupa-vér bőrűek,
dorong-kezűek, füst-szürke hajúak,
rongyokba bújtak, elefánt-fülűek,
lenyúzott bőrt vagy semmit viselőek,

22.

fél arcuk sápadt, fele testük zöldes,
rőtek meg szürkék, feketék meg sárgák,
kígyó-karúak, övükön kolomppal,
repedt csengőkkel csunya zajt csapóak,

23.

markolva nyársat, magasak, mint pálmák,
kicsik, mint törpék, vicsorogva rútul,
birka-fejükhöz madarak testével,
macska-fejükhöz torz emberi törzzsel,

24.

borzas hajúak, kopaszok, csimbókkal,
kötél-ruhában, csupa rongycafátban,
vigyorgó arccal, szemüket meresztve,
erőt apasztón, a szívet zsibbasztón,

25.

vad ugrásokkal haladva előre,
átbukfencezve az előttük állón,
tolongva-lökve, levegőbe szökve,
csapatostul fák tetején nyüzsgöve,

26.

vad táncot lejtve, szigonyuk csóválva,
süvöltve, súlyos buzogányt emelve,
diadalmasan bika-hangon bögve,
tűzlánggal égő, lobogó hajukkal.

27.

E rusnya szörnyek hada körbevette
a bódhi-fát⁴ és az alatta ülőt,
s megálltak, várva a gazda parancsát,
hogy rontsanak rá, elemésztve-rontva.

28.

Az éj leszálltán, mikor elközelgett
Mára s a nagy bölcs nagy összecsapása,
a föld megrendült, beborult a mennybolt,
lángok lobogtak, a világ morajlott,

29.

a szélvész bűgött, a vihar süvöltött,
csillag nem égett, feketült a holdfény,
sűrű sötétség takarta a földet,
kavargott-forrott valamennyi tenger,

30.

a sziklabércek repedezni kezdtek,
a kígyó-szellemek a támadásra
méltatlankodva Mára szegezték
pillantásukat s dühösen sziszegtek.

31.

Csupán a tisztult, szent isteni bölcsék
nézték közönnyel, szánakozva Mára
próbálkozását, mert lelkük a legfőbb
Törvényben élve, haragot sem ismert.

32.

A fánál Mára gyülevész hadának
gyilkos szándékú gyülekezte láttán,
a megváltásnak közeledtét várva,
minden igaz lény „Üdv, üdv!” szava zengett.

33.

A nagy bölcs nézte az igazság-bontó,
feléje rontó sereget nyugodtan,
és meg se rezzent, nem félemedett meg,
akár oroszlán a tehéncordában.

34.

Ekkor kiadta a parancsot Mára
a szörny-seregnek, hogy ijesszenek rá,
és fegyverével ki-ki rája támadt,
hogy megzavarja szilárd nyugalomban.

35.

Cikázó nyelvvel, hegyes agyarakkal,
égő szemmel, mint a Sárga Korongú,
kítátott szájjal, meredő nyárs-füllel
álltak elébe, rémíteni remélve.

36.

Hiába álltak szörnyű alakokban,
fenyegetően, rémítve előtte,
nem vette őket komolyan, csak nézte,
mint vidám, pajkos gyerekek játékát.

37.

Egy, vérbe forgó, iszonyú szemekkel,
buzogányát rá magasra emelte,
ám megmerevült buzogánya, karja,
mint egykor Indra kezében a villám.⁵

38.

Mások fatörzset, köveket ragadtak,
ámde nem bírták a bölcsre hajítani.
Fástul, kövestül a földre lebuktak,
mint Vindhja-sziklák,⁶ ha lesújt a mennykő.

39.

Mások felszökve levegőbe, onnét
dobtak rá fákat, követ és szekercét,
de ottmaradt mind, levegőben függve,
mint esti felhőkön a megtörő fény.

40.

Más szalma-csóvát vetett a fejére,
hegycsúcsnyit, lánggal lobogóan izzót,
ám az megállt fent, mihelyst kivetette,
s szentsége révén ezerfele porlott.

41.

Más, mint az Égősugarú az égről,
parázs-esőt szórt fejére magasról,
mint Méru bérce a világ végnapján
szétporló sziklák izzó arany-ércét,

42.

de a tűz-zápor sziporka-esője,
mikor lehullt a bódhi-fa tövére,
lótusz-szirommá vált rőten a földön
szelídsége végtelen erejétől.

43.

Hiába támadt fenyegetve sok vész,
özönnyi fegyver, test- s lélek-emésztő,
nem mozdult ültében a Sákja-szentség,
szándéka mellett kitartva barátként.

44.

Kígyókat fűjt rá másiknak a szája,
mint korhadt fának kígyótanya-odva,
de megbűvölten, közelébe érve
sziszegni, marni, mozdulni se tudtak.

45.

Viharfelhővé vált némelyik ördög,
villám, mennydörgés szörnyű robajával,
és közáport szórt a fára magasból -
s virágesőként pergett le a földre.

46.

Nyilat feszített íjára a másik,
de ott lobbant el, mielőtt kilőtte,
mint lobbanékony, vad férfi haragja,
amely lelkében meddően emészti.

47.

Öt nyílveszőt lőtt egyik ki a bölcsre,
de mind megállott, nem érte el egy sem,
ahogy megbénul az öt érzék abban,
aki nem vágyik születésre, kéjre.

48.

Másik dühödten vetette magát rá,
hogy agyoncsapja buzogány-ütéssel,
de összeroskadt, mielőtt elérte,
mint kit lehúznak a földre a vétkek.

49.

Egy rút boszorkány, koponyát szorító,
varázssal készült bódítani a bölcset,
de csak kóválygott körülötte folyton,
mint tanuláskor a lusta figyelme.

50.

Másik merően szegezte szemét rá,
hogy megperzselje szemének a lángja,
- s előtte állva, nem látta bölcset,
ahogy nem látja javát a mohó vágy.

51.

Nehéz kősziklát emelt fel a másik,
- hiába fáradt, lerogyott alatta,
mint üdvre vágyó, aki nem tudással,
csak önkínzással akar érni célhoz.

52.

Sok más oroszlán- s hiéna-alakban
csapott üvöltést, bömbölve-vonyítva,
hogy minden élő reszketve figyelt fel,
gondolva, mennyet hasít meg a villám.

53.

Az erdőkben az elefántok, őzek
mind szétfutottak vagy földre lapultak,
s az éjszakában ijedt csipogással,
mint nappal, rebbent fel a sok madárraj.

54.

E fülrepestő, iszonyú zsvajban,
melytől megdermedt valamennyi élő,
ő meg se rezzent, nem ijedt meg, nem félt.
Garuda⁵⁴ sem fél, ha a varjú károg.

55.

Minél kevésbé zavarta a bölcset
a félelmes had kusza támadása,
annál vadabbul tört ellene Mára.
A szégyen és düh hajszolta a hitványt.

56.

Amíg a Törvény gonosz ellensége
ily vad haraggal támadta a szentet,
egy láthatatlan, csoda fényt árasztó
szellem keményen szólt a levegőből:

57.

„Ne fáraszd, Mára, magadat hiába!
Gyűlölködésed hagyd abba, nyugodj meg!
Ő ostromodtól meginogni nem fog,
mint Méru bércé a vihar dühétől.

58.

Hamarébb hagyja el a tűz az izzást,
a víz az ömlést, a föld a nyugalmat,
mint szándékát ő, akinek erőit
világkoroknak szent érdeme adta.

59.

Szándék, kitartás, s valamennyi élő
iránti részvét oly erős e hősből,
hogy nem kel fel, míg a valót nem látja;
akkor kel a Nap, ha az éjt elűzte.

60.

Ha fát dörzsölnek, kigyullad a tűzláng;
ha földet ásnak, vízhez jut az ember;
kitartással ő is eléri célját;
nincs lehetetlen, igaz úton járva.

61.

A szenvedélyek nyomorúságától
beteg világot könyörülve szánja
ez a nagy orvos, s a tudás gyógyírját
keresve fárad; akadályt ne lásson!

62.

Sok útvesztőben tévelyeg az élet,
s ő fáradsággal keres igaz ösvényt.
Bűn megzavarni útbaigazítót!
Kalauz kell eltévedt karavánnak.

63.

A vak sötétben elbuknak az élők,
s ő tudás mécsét gyújtja a világnak.
Kioltani nem szabad ezt a lángot,
akár az éjben elfújni a mécses.

64.

A világ születések tengerébe
merült el, s nem bír túlpartra kijutni.
Ő eljött, hogy az árból kiségitse.
Ne bántsa, aki becsületet ismer!

65.

Levele tűrés, gyökere kitartás,
virága jóság, értelem az ága,
gyümölcse Törvény a tudás fájának -
mikor kisarjadt, ki ne vágja senki!

66.

Hamis látszatok erős kötelébe
hurkolt világot szabadítani készül,
kemény bilincsek letörésén fárad.
Vesztére törnöd ilyen ügyben vétek.

67.

Beteljesülni ma jött el a napja
mindannak, mit tett a felébredésért.
Ezért ül itt most szilárdan e fánál,
mint ős időknek nagy bölcsei régen.

68.

A kincses földnek köldöke e szent hely,
minden malasztja ide gyűlt most egybe.
A széles földön méltóbb hona nincsen
elmélyülésnek, méltóbb helye üdvnek.

69.

Nyugodj meg, Mára, magad ne emésszed.
Erőd, hatalmad ne silányítsd dőlyffé.
Ne bizakodj el, a szerencse tűnő.
Ingó talajra sose vesd a lábad!”

70.

Midőn a szellem befejezte szózatát,
s rendíthetetlen nyugalommal ült a bölcs,
a vesztés Mára megalázva távozott,
világ-butító nyilait cipelve el.

71.

Veszítve kedvét s a csatát, a hadsereg
a földre dobta köveit, fatörzseit,
s futott dühödten a világba százfelé,
mint üldözöktől menekülnek vert hadak.

72.

Menekül a gonosz ördög, vesztesen, vert hadával.
A diadal ama szenté, győztesen vak homályon.
Kiderül a borus égbolt, Hold kacag, mint a szép nő.
Szirom-özön a magasból illatos permetet szór.

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a tizenharmadik ének:
Mára legyőzése.

JEGYZETEK

XIII. ének

1. *Mára*: a Kísértő, a Gonosz (*Máró pápimá*), a buddhizmus ördöge.
2. *Sántanu*: király, Bhísma atyja (v. ö. IX. 25),
3. *Hegy Lánya*: Kálí vagy Umá, a Himálaja leánya, aki szigorú önsanyargatásával és Káma szerelemisten nyíllövésének segítségével szerelemre lobbantotta Sívát, a zord aszkétát. Haragjában Siva egy pillantásával porrá égette Kámát.
4. *bódhi-fa*: a Megvilágosulás fája, amely alatt Buddha megvilágosodott.
5. *Indra kezében a villám*: a villámával lesújtani készülő Indra karját olykor egy-egy nagyhatalmú remete átka megbénította.
6. *Vindhja*: közép-indiai hegység.
7. *Garuda*: a madarak isteni királya, Visnu hátsólova.

XIV. ének
A MEGVILÁGOSULÁS MAGASZTALÁSA

1.
Kitartással s nyugalmával legyőzte Mára seregét,
s elmélyülésbe mélyedt, hogy a Legfőbbet ismerje meg.
2.
Úrrá lett az elmélyülés minden fokán, s az éjszaka
első szakában átélte előző születéseit:
3.
„Itt s itt ez voltam, majd onnét ide s ide mentem tovább.”
Így sok ezrenyi létére sorra visszaemlékezett.
4.
Felrémlett mindegyik létben a születés és a halál,
és könyörülettel szánta az összes élőlényeket:
5.
„Kering segedelem nélkül, mint a kerék, ez a világ,
övéit egyre elveszti, és ezt ismétli szüntelen.” /?/
6.
Amikor ezt így átlátta, ily bizonyosságra jutott:
„Az útilapu szaránál értéktelenebb ez a lét!”
7.
Majd mikor elkövetkezett az éj második szakasza,
végtelen égi látást nyert igaz-látók legjobbika.
8.
Feltárult e csodálatos, tisztult égi látás előtt
- mint foltatlan tükör síkján - az egész világegyetem.
9.
Látta, hogy az élőlények - a gonoszok úgy, mint a jók -
létrejönnek és elmúlnak, és szájalma növekedett:
10.
„E gonosz életűekre keserves sors vár azután,
e tiszta életűek majd a mennybe jutnak azután.
11.
Rettentő, iszonyokkal telt pokolra buknak amazok,
és megszámlálhatatlan kínt kell hosszan elszenvedniük.

12.

Tűzsinű, olvasztott vasat kell egyeseknek nyelniük,
mások megtüzesített vas karó hegyén üvöltenek.

13.

Vas üstben mint az étel fő sok más, fejével lefelé,
sokat izzó parázshalmon pörkölnek irgalmatlanul.

14.

Sokat tépnek-marcangolnak vasfogú, szörnyeteg kutyák,
sokaknak testét vas-csőrű, mohó varjú-had csípdesi.

15.

Menekülnének perzselő forróságtól, tűztől sokan,
sötét erdőbe futnak, s ott a fákon kard a falevél.

16.

Sokágú fává válik más, és fejszék vágják ágait,
de a kintől se halhat meg. Életben tartják tettei.

17.

Öröm, élvezet kedvéért, futva a fájdalom elől
tettek ezt-azt, s gyümölcse most kivédhetetlen fájdalom.

18.

E nyomorultak gaztettet követtek el gyönyörökért,
s most e gyönyörök emléke szemernyi gyönyört sem okoz.

19.

Nevetve tették sok szennyes tettüket szennyes lelküek,
és idejük leteltével gyümölcsét sírva élvezik.

20.

Hogyha a bűnösök látnák, mi lesz érte a büntetés,
bizony forró vért hányának, mint kinek testét kór öli.

21.

Nyughatatlanul kapkodó mohóságát sok törtető
új életében állatként öltve testet szenved meg.

22.

Hús, bőr, szőr vagy fog kedvéért ölik őket vadászon,
vagy kártevőként irtják ki a saját családtagjaik.

23.

Étlen-szomjan, kifáradva és magatehetetlenül
szenved meg a ló- s ökör-testük az ostorok csapásait.

24.

Mint erős elefántoknak, hitványakat kell vinniük,
fejüket ösztöke döfi, sarokkal rúgják testüket.

25.

S mind eme szörnyű kínok közt az a legszörnyűsegebb,
hogy mind gyűlölnek egymást is, s egyik gyötri a másikat.

26.

A vízben vízi kínozza, a levegőben légiek,
a földön földön állóval tépik egymást kölcsönösen.

27.

Amazoknak a szívében a rút irígység vert tanyát,
s örök sötétség lett részük a másvilágon bűnükért.

28.

Tűfoknyira szorult szájjal, és puffadt hassal, mint a hegy,
éhség és szomjúság kínja gyötör más nyomorultakat.

29.

Bármilyen szennyes ételre rávetnék magukat mohón,
de nem jutnak odáig, mert megbénítják volt tetteik.

30.

Ha tudnák azt, hogy önzésük majd ilyen gyümölcsöt terem,
akár a húst is átadnák testükről, mint egykor Sibi.¹

31.

Pokol helyett az anyaméh nevű szennyes tó vár sokat,
ismét születnek emberként, hogy majd tovább szenvedjenek.

32.

.....

33.

Igaz élet jutalmául az égbe jutnak egyesek,
mások a föld színén lesznek nagy hatalmú uralkodók. (35)

34.

Másokból kígyó-szellem lesz, kincset őriznek föld alatt.
A lét tengerében ki-ki tettei szerint így bolyong.”

35.

Ezt látva, az éj harmadik szakában így gondolkozott: (49)
„Óh jaj! Mindenki, aki él, a szenvedések vándora, (50)

36.

a kínok özönével telt létből kiutat nem talál,
nem méri fel, hogy a világ születik s sorvad szüntelen,

37.

meghal és máshová kerül, s utána újra létre kel. (50)

Mi az, aminek megléte vénséget és halált okoz?"² (52)

38.

Ha születés van - így látta -, vénség s halál szükségszerű.

Tovább töprengett, hogy mi az újabb születés kútfeje?

39.

Kapcsolódás a létező világhoz a létezés oka (58)

Ám ez a kapcsolódásunk miből fakad? - gondolkozott. (60)

40.

A létszomj, élet-ösztön az indítéka, ismerte fel. (60)

De a létszomj miből támad? - kutatta az okát tovább. (62)

41.

A létszomj megteremtői az érzetek, az észlelés. (62)

Hát annak mi az oka, hogy megjelennek az érzetek? (64)

42.

A tárgyakkal érintkeznek az érzékszervek, ez az ok. (64)

S mire vezethető vissza tovább ez az érintkezés? (66)

43.

Hat érzékszervünk működik, így támad az érintkezés. (66)

S az érzékek működése hol zajlik le? talaja mi? (68)

44.

Talaja a név és alak, azaz a test, egyéniség. (68)

S mi annak a feltétele, hogy létrejőjön név s alak? (70)

45.

A megismerés, tudat az, amiből név s alak fakad. (71)

S tovább menve, honnét támad a tudat, a megismerés? (72)

46.

Előző születésünkből hozott adottságok szülik.

S e kényszerű adottságok minek következményei?

47.

A nem-tudásból folynak mind - látta meg a végső okot

a nagy eszű Bódhiszattva, a bölcsek legbölcsebbike.

48.

Mikor mindezt átgondolta, a megoldásra eljutott:

„Hogyha a nem-tudás szülte adottság működésbe lép,

49.

az adottság miatt támad a tudat, mely most működik.
A tudat a név és alak létrejöttét teremti meg, (74)

50.

s ha név és alak létezik, hat érzékszerv is jár vele. (77)
Érzékszervek a tárgyakkal érintkeznek, s lesz észlelés.

51.

Az észlelés eredménye, hogy a létszomj is létrejön. (78)
A létszomj kapcsolódást szül, ebből támad a létezés.

52.

A létezés születésben valósul meg, s jön kor s a kór, (79)
s a világot vénség és kór után a halál falja fel.

53.

A halál fájdalom-tüze nagy szenvedések gyökere.
Im, ilyen módon jön létre ez az egész nagy szenvedés.”

54.

Felismerte a Nagy Lélek mindezt, és megvilágosult.
Majd mindezt összefoglalta, és így gondolkozott tovább:

55.

„A halált az öregség s kór legyőzése megszünteti; (80)
a születés megszűnése vénséget s kórt megszünteti.

56.

Ha megszűnik a létezés, születés sincsen már tovább;
a kapcsolódás megszűnt a létezést megszünteti.

57.

A kapcsolódás megszüntét létszomj megszünteti éri el, (81)
s a létszomjat az észlelés elfojtása szünteti meg.

58.

Észlelés akkor nem lesz, ha nem történik érintkezés;
hat érzékszerv elfojtása semmíti meg az észlelést.

59.

Érzékszervek nem működnek, ha nincs jelen név és alak; (82)
a nevet s alakot tudat elfojtása töröli el.

60.

Nem jelenik meg a tudat, ha adottságok nincsenek, (83)
és nincsenek adottságok, ha eltűnik a nem-tudás.

61.

Tehát a nem-tudás minden szenvedésnek a gyökere,
s aki a megváltásra tör, szüntesse meg a nem-tudást.

62.

A nem-tudás megszüntével aki csak él és létezik,
az összes szenvedésektől megszabadul véglegesen.”

63.

Bódhiszattva felismerte világ rendjét világosan,
majd áttekintve még egyszer, megfogalmazta tételét:³

64.

„Ez a szenvedés, az oka a szenvedésnek pedig ez,
ez a szenvedés megszünt, amihez ez az út vezet.”

65.

Igy a Magasztos, ott ülve fű-trónusán a fa tövén,
gondolata hatalmával magától megvilágosult.[...]

Így szól a *Buddha élete* című költeményben a tizennegyedik ének:
A megvilágosulás magasztalása.

JEGYZETEK

XIV. ének

1. *Sibi*: az istenek próbára tették Sibi király önfeláldozását. Indra galambot üldöző ölyv képében repült felé, Sibi saját húsát ajánlotta fel váltságdíjul a galambért.

32. versszak: A versszak szövege bizonytalan.

2. A 37-63. versszak: a buddhista filozófia legfontosabb ontológiai tételének, a következmények láncolatának, azaz az oksági törvénynek a kifejtése (*pratítja-szamutpáda* „valaminek következményeként történő keletkezés”), amely már Buddha beszédeiben ugyanígy szerepel (lásd Buddha beszédei, 115. és 188-191. old.). Az egyes fogalmak szanszkrit megfelelői: kapcsolódás: *upádána*; létezés: *bhava*; létszomj: *trishná*; érzetek: *védaná*; érintkezés: *szparsa*; hat érzékszerv: *sad-ájatana*; név és alak: *náma-rúpa*; megismerés: *vidzsnjána*; adottságok: *szanszkára*; nem-tudás: *avidjá*.

3. Buddha legelső, benáereszi beszéde, „A Tan kerekének elindítása” (*dharmacsakra-pravartana-szútra*) szögezi le tanainak alaptételét, a következő versszakban felsorolt „négy nemes igazság”-ot (*árja-szatjam*, *páli arija-szaccsam*; lásd Buddha beszédei, 45. old.).

*

JEGYZETEK

XV. - XXVIII. ének

A szanszkrit eredetiben elveszett XV-XXVIII. ének tartalmi kivonata a tibeti és kínai fordítás alapján a következő (Johnston angol fordítását követve):

XV. Megvilágosulása után Buddha elhatározza, hogy a szenvedésben és tudatlanságban vergődő világ javára útnak indul, hirdetni az igaz Tant. Először Benáreszbe megy, s útközben találkozik az öt szerzetessel, akik annakidején csalódottan távoztak tőle. Nekik fejti ki először tanítását, részletezve az előző énekben említett „négy nemes igazság”-ot. Ők lesznek az első tanítványok.

XVI. Ezután további hívők válnak tanítványaivá, szám szerint ötvenöten, és Buddha szétküldi ezt a hatvan szerzetest az emberek közé, a Tant hirdetni. Ő maga is útrakel, megtéríti a tűzimádó Kásjapát - aki rágyújtja a hajlékot, de a tűztől és a kunyhóban lévő mérges kígyótól nem esik bántódása -, majd Magadha ország királyát, Bimbiszarát keresi fel, ígéretéhez híven. A király egész népével Buddha követőjévé válik, és Rádzsagrihában egy parkot ajándékoz neki tartózkodó helyül. Minden ilyen alkalommal Buddha hosszasan kifejti tanításait a szenvedésről, a vágyak káros voltáról, stb.; ezek a fejtegetések teszik ki a szöveg túlnyomó részét.

XVII. Itt hallgatják meg és csatlakoznak hozzá későbbi legkiválóbb tanítványai: Asvadzsit, Sáriputra és Maudgaljájana (a nevek páli nyelvű alakja: Asszadzsi, Száriputta, Moggallána).

XVIII. Anáthapindika, a gazdag kereskedő, Kósala ország fővárosa, Srávasztí (páli Szávatthi) mellett nagy összegért megvásárol egy parkot Buddha és tanítványai részére tartózkodó helyül, Dzsétavanát, ahová a hagyomány Buddha számos beszédének elhangzását rögzíti.

XIX. Buddha ezer tanítvány élén szülővárosát és atyját keresi fel. Mielőtt - szokásos módon - neki is kifejtené tanait, szeme láttára felrepül az égbe, megérinti a Napot, majd behatol a földbe, megsokszorozza saját alakját, testéből egyik oldalon záport, másikon tüzet önt. Atyja is tisztelőjévé válik. Csak a város asszonyai siratják továbbra is távozását.

XX. Dzsétavanában felkeresi Praszénadzsit (páli Paszénadzsi) király, és beszéde nyomán hívévé válik. Majd Buddha az égbe emelkedik, ott édesanyját is megtéríti.

XXI. Buddha világhódító térítő útra indul. Az ének - pusztán

a nevek mechanikus felsorolásával, kivételesen tanainak kifejtése nélkül - felsorolja az országokat és városokat, amelyeket megtérít. Egy alkalommal szakadár tanítványa, Dévadatta, vad elefántot bocsát rá, de a belőle áradó egyetemes jóindulat megszelídíti a vadat.

XXII. Tanítványai élén a levegőben, láthatatlanul, átkel a Gangá folyón, és Vaisáli (páli Vészáli) városban Ambapáli, az előkelő és dúsgazdag hetéra hívja meg ebédre mindnyájukat, és nekik ajándékozta parkját.

XXIII. A tartomány nemesei, a licshavik is meginvitálják, de ő az első meghívónak, egy kurtizánnak a hívását fogadja el, a harckedvelő licshavikat pedig békességre inti. Vaisáliban megjelenik előtte Mára, s ösztönzi, hogy távozzék a nirvánába, mert küldetését már befejezte. „Három hónap múlva távozom” - feleli.

XXIV. Ezt kétségbeesve hallja legkedvesebb tanítványa (unokaöccse), Ánanda, de ő nyugtatja: mindennek, ami létrejött, meg is kell szünnie. Ugyanezt kifejti a megszorodott licshaviknak is.

XXV. Meghagyja tanítványainak: távozása után a Tan legyen mesterük. Majd a malla-törzs székvárosa, Kusinagara (páli Kuszinára) közelében két fa között lepihen a földön, halálra készülve.

XXVI. Halálos ágyán még felkeresi egy remete, utolsó megtérője. Tanítványait utoljára inti a helyes életre, majd az éjszaka végső óráiban a révület különböző fokozatain áthaladva, a nirvánába távozik.

XXVII. Istenek és tanítványok mondanak fölötte gyászbeszédet, majd a mallák siratják el és helyezik máglyára. A tűz nem képes elhamvasztani csontjait, azokat arany hamvvederbe gyűjtik a mallák.

XXVIII. Halála hírére hét szomszédos fejedelem haddal támad a mallákra, részt követelve az ereklyékből. Dróna (páli Dóna) főpap lecsillapítja őket, és nyolc részre osztja szét a csontokat. Mindegyik fölé emlékhalmot (sztúpát) emelnek, kilencediket a hamvveder, tizediket a máglya hamuja fölé. Majd ötszáz legtiszteletreméltóbb szerzetes összeül, és Ánanda elmondása alapján összefoglalják Buddha tanításait. Idő múltán Asóka király lesz a Tan elterjesztője egész Indiában.

„E költemény minden ember üdve és boldogsága céljára íródott a Bölcs tanításainak szellemében, a Bölcsök Bikája iránti tiszteletből, nem tanultság vagy költői ügyesség fitogtatása kedvéért.”

UTÓSZÓ

A Buddha élete (Buddha-csarita) című, szanszkrit nyelvű eposz szerzőjéről, Asvaghósáról, semmit sem tudunk. Mindössze az ismeretes, hogy az észak-indiai Szákéta (más néven Ajódhjá) városból származott. Működésének ideje is bizonytalan. Valószínűleg a Kr. u. I. században élt. A Buddha-csaritán kívül fennmaradt még egy eposza, *Szaundara-nanda*, Buddha féltestvérének, Nandának megtéréséről, valamint néhány töredék *Sáriputra-prakarana* című színművéből, Buddha két kedvenc tanítványának, Sáriputrának és Maudgaljánának megtéréséről.

Művei alapján feltételezhető, hogy hindú vallású, művelt papi (bráhman) családból származott, és később lett a buddhizmus követője. Műveiben ugyanis rendkívül sok utalás van a hindú mítoszokra, legendákra, amelyeket más forrásokból, elsősorban a *Mahábhárata* és *Rámájana* című, szanszkrit nyelvű, hindú eposzokból ismerünk. Korának filozófiai elgondolásait és esztétikai elméleteit is kiválóan ismerte. A költői stílusra vonatkozó előírásokat (hasonlatokat, szójátékokat, stb.) mesterien alkalmazta, és a változatos, bonyolult versképleteket hibátlanul kezelte.

Buddha-életrajza híven követi a hagyományos, páli nyelvű (Buddha beszédeinek nyelve) legenda-gyűjteményeket, elsősorban a *Nidána-kathá* és a *Mahá-vagga* legenda-összeállítást, a *Szutta-nipáta* versgyűjtemény egyes darabjait, valamint a Buddha halálát pontosan leíró *Mahá-parinibbána-szuttát*. Tartalmilag semmi újat sem tesz hozzá az ismert, hagyományos anyaghoz, csupán azzal igyekszik közelebb hozni a Mester alakját és tanításait a hívek (elsősorban a szanszkrit nyelven olvasó, művelt rétegek) szívéhez, hogy a költői szó erejével ismerteti a Beérkezett (*Tathágata*) megvilágosodásának történetét, emberközelbe hozza a Magasztost. Kultúrtörténeti szempontból mindenekelőtt azért lényeges a mű, mert láthatjuk belőle, hogyan élt az időszámításunk kezdete körüli időkben a köztudatban Buddha tanítása.

Jó fél évezreddel Buddha halála után két fő ágazatra szakadt a buddhista vallás: a régebbi, *hína-jána*, és a későbbi, főként északon, Tibetben, Kínában és Mongóliában elterjedt, *mahá-jána* tagozatra. Úgy látszik, Asvaghósa működése még ez elé a kettéválás elé esett, illetőleg ő a hína-jána ágazat követője volt. Ez abból látható, hogy művének XII. fejezetébe hosszas filozófiai fejtegetéseket iktat be (amelyek a hagyományos legenda-anyagban nem szerepelnek, tehát láthatólag Asvaghósa egyéni felfogását képviselik) Buddha tantételeinek igazolása kedvéért, és ezekben a fejtegetésekben még nincs nyoma a mahájána-iskola elméleteinek. (Vitatott, hogy a buddhista filozófiai iskolák közül melyik ágazat nézeteit képviselik ezek a szövegrészek; valószínűleg nem filozófiai elméletként, hanem egy hívő lelkű költő *költői* megnyilatkozásaiként kell olvasnunk ezeket a részeket is.)

Végeredményben nem filozófiatörténetileg, hanem költészettörténetileg kell értékelnünk Asvaghósa művét, és ebből a szempontból páratlanul jelentős a szanszkrit irodalom fejlődése szempontjából. A mű a szanszkrit líriko-epikus költészet (az úgynevezett *kávja*-költészet) legrégebbi, és talán legsikerültebb, ránkmaradt darabja. A szanszkrit *kávja* a görög epyllionokhoz hasonlítható, kevés cselekménnyel és túltengő lírai kidolgozással bíró, elbeszélő (de lírai hangvételű), nagyobb terjedelmű költeményt jelent, amely az Asvaghósa utáni évezredben a szanszkrit irodalom legkedveltebb műfajává vált. Az Asvaghósa utáni költők kezén a műfaj egyre inkább a cselekmény nélküli, hosszás leírásokkal és lírai ömlengésekkel felduzzasztott „keleti dagályosság” képviselőjévé vált (legnagyobb képviselője, a II. század táján működő Kálidásza sem teljesen mentes ettől a hibától), aminek élvezhetetlenségét különösen fokozta az, hogy a szanszkrit nyelvet, mesterségbeli tudásuk fitogtatása kedvéért, rendkívül bonyolultan használták. Olykor maga a költő látta el nyelvi-stilisztikai kommentárral költeményét, hogy az olvasó megérthesse.

Asvaghósa nem esik ilyen túlzásba. Nyelvezete világos, érthető. Kerüli a későbbi idők hihetetlenül hosszú (akár több sorra terjedő) szóösszetételeit, szándékolt kétértelműségeit, öncélú stilisztikai bravúrokat. Bár már távol áll az előző korok tényleges eposzi esemény-fűzésétől és elbeszélő stílusától (amelyet a két nagy eposz, a *Mahábhárata* és a *Rámájana* képvisel), még mindig jól ismeri az eposzinak nevezhető hangvételt.

Mindamellet megjegyzendő, hogy főleg a kidolgozásra, nem a cselekményre fordít gondot. Cselekményt egyébként sem tudott volna eposzi terjedelemben biztosítani: Buddha igénytelen, eseménytelen életéről még a legendák sem tudnak sok eseményt elmondani. Azonban mondhatjuk úgy is, hogy Asvaghósa éppen emiatt igen „modern”: kiválóan rajzolja meg a királyfi lelki fejlődését, egyéniségének alakulását. Hozzá kell tennünk, hogy ebben a vonatkozásban is a Beérkezetről szóló, régi hagyományt követi: a legrégebbi (páli nyelvű) legenda-szövegek, némi mitológiai díszítéstől eltekintve, ugyanilyen emberközelségben mutatják be a Magasztos személyiségét.

Stílusa - mint említettük - a későbbi *kávja*-költőkhöz képest mértéktartó, de már nála is előtérbe kerül a stiláris, díszítő elemek bőséges felhasználása, ami a megelőző kor két nagy eposzára még nem volt jellemző. Rendkívül kedveli a szójátékokat, szinonimákat, nyelvi fordulatokat, ami fordításban nehezen visszaadható. Fordításunk kísérleteivel illusztrálva:

Nemes szándékok - ahogy indokoltad -
illő ugyan, de nem *időhöz illő*.
Búba taszítottad idős atyádat,
s *igazság*-vágyodban *igaztalan* vagy.

Vagy:

Jók java jobb lesz, ha a *jók* segítik.

Ennek a nyelvi játéknak csúcsteljesítménye (de nem kifejezetten jó értelemben) a XII. ének 16. versszaka, ahol (teljesen fölöslegesen) Aráda filozófus a taglalt fogalmak szavaival szólítja meg minden versszakban a királyfit. Szó szerinti fordításban:

„*Hallgasd* meg, *hallgatóim* legjobbika, tanaim végső következtetését... Értsd meg, mit mondunk *Valóság*nak, te, a *Valóságban* szilárdan álló”, stb.

A fordításban nem annyira a szanszkrit szöveg stílusfordulatainak (pl. a fent említett nyelvi játékoknak) a visszaadására törekedtünk, mint inkább az eredeti mű gondolatainak pontos és főként világos tolmácsolására. Sajnos, a szöveg számos helyen (olykor éppen a nyelvi játékok miatt) nehezen érthető, bizonytalan, vagy romlott; ezért a fordítók sok esetben találgatásokra vannak utalva. A legbizonytalanabb helyeket kérdőjellel jelöltük.

Asvaghósa művében félreismerhetetlen nagy elődjének, Válmíkinak, a *Rámájana* szerzőjének hatása, amit az is indokoltta tesz, hogy a *Rámájana* cselekménye Asvaghósa szülőföldjén, Szákéta-Ajódhjá városában játszódik. Válmíkira név szerint is hivatkozik, és rendszeresen merít hasonlatokat a *Rámájana* cselekményéből, párhuzamot vonva Ráma királyfi öserdei száműzetése és Gautama Sziddhártha önkéntes erdei remetességbe vonulása között. Pl. a távozó Sziddhártha gyászolása világosan a száműzött Ráma siratásának jelenetét utánozza, Kapilavasztu leírása párhuzamba állítható a *Rámájanából* Ajódhjá rajzával, a Bódhiszattvára támadó ördög-sereg Rávana boszorkányainak felsorakoztatásával, stb. Ugyanez állapítható meg stilisztikai szempontból. A tájleírások kedvelése mellett a verstani megoldások is a *Rámájanát* követik. A *Rámájanában* találkozunk először azzal a gyakorlattal, hogy minden ének végén ritmusváltás van: néhány eltérő ritmusú versszak zárja az egyes énekeket.

Asvaghósa művének csak első fele maradt ránk eredetiben. A 28 énekből álló eposznak csupán első 14 énekét őrizte meg az egyetlen, 1300 körül Nepálban másolt kézirat. Ennek is első levele (1-8. versszak) és utolsó levelei (a XIV. ének 32. versszakától kezdődőleg) hiányoznak. Ezt a csonka kéziratot 1830-ban lemásolta egy Amritánanda nevű, nepáli buddhista költő, aki a hiányzó bevezetést és a XIV. ének 31. versszaka utáni részt további három énekkel pótolta. Szerencsére a még meglévő teljes, 28 éneknyi szöveget az 5. század elején kínaira fordította egy Dharmaraksa nevű szerzetes, majd a 7-8. század táján tibetire is lefordították, így tartalmilag a hiányzó részeket is ismerjük. A tibeti fordítás igen pontos, a kínai szabadabb; mindkettő verses formájú (természetesen nem az eredeti szanszkrit formában).

Amritánanda szövegét angol fordítás kíséretében kiadta E.B. Cowel (*The Buddha-karita of Asvaghosha*, Oxford 1893-1894), majd a később előkerült, 1300 körüli kéziratot E.H. Johnston (*Asvaghosha's Buddhacarita or Acts of the Buddha*, Calcutta 1936, 2. ed. Delhi 1984), szintén angol fordítással, és a XV-XXVIII. éneket is tibetiből angolra fordítva. Johnston gondosan összevetette a szanszkrit szöveget a tibeti és kínai fordítással, és az ő kiadása tekintendő a mű kritikai kiadásának. Fordításunkban ezt vettük alapul, figyelembe véve Cowell eltérő olvasatait és értelmezéseit. A versszakok számozásában azonban az első énekekben, ahol Amritánanda költői lendületű kiegészítését is fordítjuk, Cowell számozását követjük, a szöveg jobbszélén feltüntetve Johnston számozását. Hasonlóképpen a XIV. ének 31. versszaka utáni, Amritánanda-féle szöveg mellett jobboldalt megadjuk azoknak a versszakoknak a sorszámát, amelyek a tibeti fordításban megfelelnek Amritánanda kiegészítő szanszkrit sorainak. Ebben az énekekben Amritánanda kiegészítése meglehetősen hasonlít az elveszett eredetihez, ami vagy azzal magyarázható, hogy Amritánanda ugyanazokat a forrásokat dolgozta fel, mint valaha Asvaghósa, vagy pedig valahonnét nagyjából ismerte az elveszett néhány utolsó levelet. A XV-XVII. ének Amritánanda-féle kiegészítése már teljesen eltér az eltűnt eredetitől.

A költemény második felével kapcsolatban sajátos filológiai probléma merül fel. A XV. énektől kezdődőleg (a tibeti és kínai fordítás alapján ítélve) törés tapasztalható a mű hangvételésében. Az első 14 ének költői emelkedettségét meglehetősen lapos elmefuttatások és száraz adatfelsorolások váltják fel. Ráadásul Buddha az első részben emberként szerepel (az istenek felléptetése csak költői díszítés), míg a második részben csodatévő varázslóként tűnik elénk, a levegőbe emelkedik, stb. Csak az utolsó énekekben, Buddha halálának leírásában szárnyal ismét magasra a költemény, annak következtében, hogy pontosan követi a *Mahá-parinibbána-szutta* „A végső kialvásról szóló tanítás” szövegét, amely a páli irodalom egyik legmagasabbrendű alkotása. Lehetséges, hogy e hangváltás pusztán a forrásul szolgáló legendagyűjtemények merev követésének köszönhető, de felvetődhetik az a feltevés, hogy a második rész nem Asvaghósától, hanem valamely kevésbé tehetséges követőjétől származik, és az egykori kézirat másolója szándékosan mellőzte a második részt. A kérdést még nem vetette fel a kutatás. Mindenesetre az 5. századi kínai és a 7-8. századi tibeti fordító már ezt a határozottan mahájána jellegű, 28 énekes változatot ismerte.

Fordításunkban megőriztük az eredeti versformákat, azonban kényszerűségből lazán kezeltük, hogy a versforma pontossága ne menjen az érthetőség és tartalmi hűség rovására. Jegyzetben ismertetjük az előforduló versformákat, az előfordulási helyek feltüntetésével. A szöveg túlnyomó része az úgynevezett *upadzśāti* versmértéket használja (rímtelen, négysoros, időmértékes strofa). Másik gyakori versforma a *ślōka*, a szanszkrit epikus költészet klasszikus versmértéke, amelyet fordításokban általában kétsoros versszakban írunk.

A mű részletes filológiai, vallástörténeti, nyelvi és irodalmi magyarázatát Johnston említett fordításának 98 oldal terjedelmű bevezetése tartalmazza. Magyar nyelven Körtvélyesi Tibor egyetemi diplomamunkája elemzi behatóan a mű filozófiai vonatkozásait: *Filozófiai vonatkozások Asvaghósa Buddhacsarita című művében*.

A kézirat megtalálható a budapesti Egyetemi Könyvtárban és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Indoeurópai Tanszékén, valamint a Tan Kapuja Buddhista Főiskola könyvtárában. Körtvélyesi tanulmányának külön értéke, hogy a Buddhacsarita tárgyalásán túlmenően, az eposzt a kor filozófiai áramlataiba ágyazza be, ismerteti a Buddha fellépése idején létező indiai filozófiai rendszereket, így jól látható, hogyan kapcsolódik a korai buddhista filozófia (konkrétan Asvaghósa) az egykorú indiai gondolatvilágba. Szintén Körtvélyesi Tibornak tartozom köszönettel fordításom gondos átnézéséért és a jegyzetanyag jelentős kiegészítéséért.

A jegyzetekben két további műre utalunk a magyar nyelvű fordításos irodalomból:

Buddha beszédei, ford. Vekerdi József, Bp. 1989.

A Magasztos Szózata, Bhagavad-gítá, ford. Lakatos István, Bp. 1987.
